

γλῶσσαν νωμᾶν

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ (EFNIL)

ΕΡΓΟ

«Διάλεκτοι της Αρχαίας Ελληνικής με κομβική ιστορική σημασία για τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμικής παράδοσης – Έργο τεκμηρίωσης για την ενίσχυση των προγραμμάτων σπουδών των τμημάτων φιλολογίας των ΑΕΙ»

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΔΗΜ. ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ

2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

ΑΠΟ 5ο ΑΙΩΝΑ π.Χ. ΕΩΣ ΤΟΝ 5ο ΑΙΩΝΑ μ.Χ.

Ἀπὸ τὴν ἀρκετὰ πλούσια συγγραφικὴ παραγωγὴ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων ἔχουν διασωθεῖ ἐλάχιστα κείμενα, σὲ σχέση μετὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἔργων ποὺ μαρτυροῦνται ὅτι εἶχαν γραφεῖ ἀπὸ αὐτούς. Αὐτὸ ἰσχύει κυρίως γιὰ τοὺς γιατροὺς, ὅπως π.χ. τὸν Ἀρχιγένη τὸν Ἀπαμέα καὶ τὸν Λύκο τὸν Μακεδόνα· παρ' ὅλο ποὺ ὁ πρῶτος ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς πολυγραφότερους γιατροὺς τῆς Ἀρχαιότητος, καὶ ὁ δεύτερος ἐπίσης ἀρκετὰ παραγωγικός, ἀπὸ τὰ συγγράμματά τους ἔχουμε στὴ διάθεσή μας μόνον ἀποσπάσματα. Ἀπὸ ἄλλους Μακεδόνες γιατροὺς γνωρίζουμε ἀπλῶς τίτλους ἔργων τους, ὅπως π.χ. γιὰ τὸν Ἀριστογένη τὸν Θάσιο, ἐνῶ γιὰ τοὺς περισσότερους δὲν διασώζεται καμιὰ μαρτυρία γιὰ συγγραφικὴ δραστηριότητα. Ἀλλὰ καὶ ἡ γλωσσικὴ μελέτη καὶ ἡ ὑφολογικὴ ἐξέταση τῶν ἀποσπασμάτων τους εἶναι δυσχερής, ἢ ἴσως καὶ χωρὶς περιεχόμενο, ἀφοῦ οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι διασώζουν κείμενα τους, σὲ σπάνιες μόνον περιπτώσεις τὰ παραθέτουν αὐτολεξεί· συνήθως, καὶ παρὰ τὴ δήλωσή τους ὅτι κάποιο κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ προέρχεται π.χ. ἐκ τῶν Ἀρχιγένους ἢ ἐκ τῶν Λύκου ἢ ἐκ τῶν Θεοδώρου, προσαρμύζουν τὸ λεκτικὸ τοῦ γιατροῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀντιγράφουν κείμενο, στὸ δικό τους λεκτικόν. Αὐτὸ γίνεται πολὺ εὐκόλα ἀντιληπτὸ στὰ κείμενα ἀρχαίων συγγραφέων, τὰ ὁποῖα ἐνσωματώνει στὸ ἔργο του μιὰ βασικὴ πηγὴ σχετικῶν γνώσεων μας, ὁ βυζαντινὸς γιατρὸς Ἀέτιος Ἀμιδηνός (6ος αἰ.).

Στὴν προκείμενη ἐργασία καταγράφονται οἱ γιατροὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἴτε χαρακτηρίζονται στίς πηγές μετὰ τὸ γενικὸ προσωνύμιον Μακεδών, ὅπως π.χ. ὁ Θεόδωρος ὁ Μακεδών καὶ ὁ Λύκος ὁ Μακεδών, ἢ μετὰ τὸ προσωνύμιον τῆς ἀρχαίας μακεδονικῆς πόλεως ἀπὸ τὴν ὁποία κατάγονταν, ὅπως π.χ. ὁ Μητρόδωρος Τιμοκλέους Ἀμφιπολίτης καὶ ὁ Νικόμαχος ὁ Σταγειρίτης, εἴτε μαρτυρεῖται ρητὰ ἢ ἰδιαίτερη πατρίδα τους, ὅπως π.χ. συμβαίνει στὴν περίπτωση τοῦ γιατροῦ Ἄπτου ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια Σιντική (ἐκ πατρίδος *Στρυ-|μωνίδος Ἡρακλείας*) ἢ τοῦ Τιμοκλείδη Διφίλου ἀπὸ τὴ Θάσο («ἐναν γιατρό, φύλαξέ τον ὑγιῆ στὴ Θάσο τὴν πατρίδα του»). Ἀκόμη συμπεριλαμβάνονται καὶ ὅσοι γιατροὶ μᾶς εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ ἐπιγραφές, κατὰ κύριον λόγον ἐπιτύμβιες, ποὺ βρέθηκαν στὸν μακεδονικὸν χῶρον, καὶ γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν διασώζεται παρὰ μόνον τὸ ὄνομα καὶ ἡ μνεῖα τοῦ ἐπαγγέλματός τους, δηλ. χωρὶς νὰ ὑπάρχει μαρτυρία γιὰ τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς τους, ὅπως συμβαίνει π.χ. γιὰ τὸν γιατρὸ Θεόδωρον (Κάτω Κλεινές) ἢ τὸν πρεσβύτερον καὶ γιατρὸ Παῦλον (Φίλιπποι). Οἱ ἐν λόγω γιατροὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦσαν Μακεδόνες, σὲ κάθε περίπτωσιν ὅμως προφανῶς ἔζησαν καὶ ἐργάσθησαν στίς πόλεις ἢ τὴν περιοχὴν, ὅπου ἀνακαλύφθηκε ὁ τάφος τους (φυσικὰ οἱ πόλεις αὐτὲς δὲν ἀποκλείεται, σὲ κάποιες

τουλάχιστον περιπτώσεις, να ταυτίζονται με τις γενέτειρές τους)· συνεπώς νομιμοποιούμαστε να τους εξετάσουμε μαζί με τους υπόλοιπους, που μαρτυρούνται ρητά ως Μακεδόνες, και μάλιστα έφ' όσον κανένα στοιχείο ή ένδειξη δεν αντιστρατεύεται τη συνεξέταση αυτή (ή έν λόγω αρχή ακολουθείται από όλους, όσοι συντάσσουν ανάλογες μελέτες ή γενικότερα έχουν να αντιμετωπίσουν παρόμοια προβλήματα). Τέλος ό κατάλογος συμπληρώνεται και από γιατρούς, γνωστούς από γραμματειακές πηγές, ή μακεδονική καταγωγή τών όποιων εικάζεται από διάφορες ένδείξεις, όπως συμβαίνει π.χ. στις περιπτώσεις του Άλεξίππου, του Αρχιγένη και του Γλαυκία.

Οί γιατροί που καταγράφονται καλύπτουν χρονικά την περίοδο από τον 5ο αϊ. π.Χ. με πρώτον τον Νικόμαχο, πατέρα του Άριστοτέλη (δέν υπολογίζω τον Νικόμαχο Μαχάονος πού, άν όντως είναι ύπαρκτό πρόσωπο, πρέπει να θεωρηθεί αρχαιότερος αλλά άπροσδιόριστης έποχής), και τελευταίο χρονικά με βεβαιότητα τον Παύλο, πρεσβύτερο και γιατρό στους Φιλίππους (4ος/5ος αϊ. μ.Χ.), και ίσως ακόμη νεότερο τον Ουέλμο Τρύφωνος από τη Θεσσαλονίκη, ό όποιος έζησε πιθανόν μεταξύ του 4ου και του 12ου αϊ. μ.Χ.

Άπό τους γιατρούς αυτούς κάποιοι άσκησαν την Ίατρική στην Αύλη βασιλέων, όπως ό Άριστογένης ό Θάσιος, προσωπικός γιατρός του Άντιγόνου Γονατά, ό Νικόμαχος ό Σταγειρίτης, φίλος και γιατρός του Άμύντα Γ', και ένδεχομένως ό Άμύντας πού έζησε στην Αύλη του Πτολεμαίου Β' Φιλαδέλφου· άλλοι μαρτυρούνται ως γιατροί πού παρεΐχαν τις ύπηρεσίες τους στον στρατό, όπως ό Γλαυκίας και ό Καλλισθένης, πού συμμετείχαν στην έκστρατεία του Μ. Άλεξάνδρου, ό Καλλιγένης, πού κατά τον Λίβιο προφανώς άκολουθοΰσε τις μετακινήσεις του στρατού του Φιλίππου Ε', και ό Μητρόδωρος πού θεράπευσε τον Άντίοχο Α', όταν ό βασιλιάς τραυματίσθηκε σε κάποια μάχη (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δέν άσκοΰσαν τó έπάγγελμά τους και στις Αύλές τών έν λόγω βασιλέων· άπλως δέν διασώζεται σχετική μαρτυρία). Επίσης μεταξύ τών στρατιωτικών γιατρών πρέπει να συγκαταριθμηθεί και ό πιθανότατα μακεδονικής καταγωγής Αρχιγένης, ό όποιος, τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα, διετέλεσε γιατρός του ρωμαϊκού στρατού (ό στρατόπεδον θεραπεύων). Στην ύπηρεσία μακεδονικών πόλεων ήταν ό Αύρήλιος Ίσίδωρος, αρχίατρος στη Θεσσαλονίκη, και πιθανόν ό C. V. Plato και ό M. Euhemerus, δημόσιοι γιατροί τής πόλεως τών Φιλίππων, ένω ως αρχίατρος στην Άντιόχεια τής Πισιδίας μαρτυρείται ό Γάιος Καλπούρνιος Κολλήγας Μακεδών. Ός περιοδευτής άσκησε την τέχνη του ό Άντίοχος (Θάσιος;) και πιθανόν ό Μηνόφαντος Άρτεμιδώρου και ό Άνώνυμος (Θάσιος;). Για τους λοιπούς γιατρούς, για τους όποιους γίνεται λόγος έδω, δέν είναι γνωστή καμιά μαρτυρία για τó έπαγγελματικό καθεστώς τους, πιθανότατα όμως άσκησαν την Ίατρική ως ιδιώτες είτε μόνιμα έγκατεστημένοι σε κάποια πόλη είτε περιοδύοντας σε διάφορες, χωρίς κάποια ύπηρεσιακή έξάρτηση από αυτές.

Άκόμη, όπως ήταν άρκετά σύνηθες κατά την έλληνιστική και άργότερα κατά την αύτοκρατορική έποχή, οί γιατροί πού ύπηρετοΰσαν στις Αύλές τών βασιλέων άναμιγνύονταν και σε ζητήματα σχετιζόμενα μάλλον με την πολιτική παρά με την έπιστήμη τους. Έτσι μαρτυρείται ότι, από τους γιατρούς πού καταγράφονται έδω, ό Άμύντας έλαβε μέρος στη συνωμοσία τής Άρσινόης κατά του συζύγου της Πτολεμαίου Β', ό Καλλιγένης διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη διαδοχή του Φιλίππου Ε' από τον Περσέα και ό Μητρόδωρος από την Άμφίπολη άξιοποίησε την παρουσία του στην Αύλη τών Σελευκιδών επί Άντιόχου Α' και Σελεύκου για να προωθει ύποθέσεις τής πόλεως του Ίλίου. Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι δύο Μακεδόνες γιατροί, ό Μηνόφαντος και ό

Μητρόδωρος, τιμήθηκαν με ψηφίσματα για την ιατρική προσφορά τους.

Βασική βιβλιογραφία

(παρατίθενται μόνο τὰ δημοσιεύματα πού χρησιμοποιούνται συντομογραφημένα)

ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ. = ΑΙΜ. Δ. ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδονική ιατρική προσωπογραφία. Μακεδόνες γιατροί κατά τήν Ἀρχαιότητα καί γιατροί στήν ὑπηρεσία Μακεδόνων* [Πραγματεῖα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τ. 62], Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Γραφεῖον Δημοσιευμάτων, 2010.

ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἐπιγραφές Κάτω Μακεδονίας* = Γουναροπούλου, Λ. - Μ. Β. Χατζόπουλος, *Ἐπιγραφές Κάτω Μακεδονίας (Μεταξὺ τοῦ Βερμίου ὄρους καί τοῦ Ἄξιου ποταμοῦ)*, τ. 1: *Ἐπιγραφές Βεροίας*, Ἀθήνα 1998.

ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ, Μακεδ. προσωπογρ. = ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ, Δ., *Μακεδονική προσωπογραφία (ἀπὸ τοῦ 148 π.Χ. μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου)* [Ἑλληνικά. Παράρτημα 8], Θεσσαλονίκη 1955 (ἀρ. 1-1522), καὶ *Συμπλήρωμα*, Θεσσαλονίκη 1967 (ἀρ. 1523-1812).

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ, Μέγας Ἀλέξανδρος = ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ, ΙΩ., *Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος στὰ πεδία τῆς ἱατρικῆς*, Ἀθήνα 1997.

ΜΠΙΜΠΗ-ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, «Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» = ΜΠΙΜΠΗ-ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Α., «Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ συμβολή της στήν ἔρευνα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱατρικῆς», στὸ ἔργο τῆς ἴδιας *Ἑλληνική ἱατρική παράδοση*, τ. 1: *Ἀρχαιότητα*, Ἀθήνα 1989, σ. 87-96.

ΡΙΖΑΚΗΣ - ΤΟΥΡΑΤΣΟΓΛΟΥ, *Ἐπιγραφές Ἄνω Μακεδονίας* = ΡΙΖΑΚΗΣ, Θ. - ΤΟΥΡΑΤΣΟΓΛΟΥ, Γ., *Ἐπιγραφές Ἄνω Μακεδονίας (Ἐλίμεια, Ἑορδαία, Νότια Λυγκηστίς, Ὀρεστίς)*, τ. 1: *Κατάλογος Ἐπιγραφῶν*, Ἀθήνα 1985.

ΣΒΕΡΚΟΣ, *Συμβολή* = ΣΒΕΡΚΟΣ, Η. Κ., *Συμβολή στήν ἱστορία τῆς Ἄνω Μακεδονίας τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (πολιτική ὀργάνωση - κοινωνία - ἀνθρωπινότητα)*, Θεσσαλονίκη 2000.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές» = ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Π., «Συμβολές στήν ἱστορία τῆς ἱατρικῆς στήν ἀρχαία Μακεδονία», *Εὐλιμένη* 3 (2002) 99-116.

ALLBUTT, *Greek Medicine* = ALLBUTT, T. C., *Greek Medicine in Rome*, London 1921 (ἀνατ.: New York 1970).

BERVE, *Alexanderreich* = BERVE, H., *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage*, τ. 1-2, München 1926.

COLLART, *Philippe* = COLLART, P., *Philippe, ville de Macédoine depuis ses origines jusqu'à la fin de l'époque romaine* [Travaux et Mémoires 5], Paris 1937.

COHN-HAFT, *The Public Physicians* = COHN-HAFT, L., *The Public Physicians of Ancient Greece* [Smith College Studies in History 42], Northampton, Mass. 1956

VAN DER EIJK (ἐπιμ.), *Ancient Histories of Medicine* = VAN DER EIJK, PH. J. (ἐπιμ.), *Ancient Histories of Medicine. Essays in Medical Doxography and Historiography in Classical Antiquity* [Studies in Ancient Medicine 20], Leiden - Boston - Köln 1999.

FEISSEL, *Recueil des inscriptions chrétiennes* = FEISSEL, D., *Recueil des inscriptions chrétiennes de Macédoine du IIIe au VIe siècle* [Bulletin de Correspondance Hellénique/Suppl. 8], Paris 1983.

FRASER, *Ptolemaic Alexandria* = FRASER, P. M., *Ptolemaic Alexandria*, τ. 1-2, Oxford 1972.

GOUREVITCH, *Le triangle hippocratique* = GOUREVITCH, D., *Le triangle hippocratique dans le monde gréco-romain. Le malade, sa maladie et son médecin* [Bibliothèque des Écoles Françaises d'Athènes et de Rome 251], Paris 1984.

GREENWALT, «Medical Arts» = GREENWALT, W., «Macedonia's Kings and the Political Usefulness of the Medical Arts», στὸν τόμο: *Ἀρχαία Μακεδονία IV. Ἀνακοινώσεις κατὰ τὸ τέταρτο διεθνές Συμπόσιο*,

Θεσσαλονίκη, 21-25 Σεπτεμβρίου 1983 [IMXA 204], Θεσσαλονίκη 1986, σ. 213-222.

GURLT, *Geschichte der Chirurgie* = GURLT, E. J., *Geschichte der Chirurgie und ihrer Ausübung*, τ. 1, Berlin 1898 (ἀνατ.: Hildesheim 1964).

HAESER, *Lehrbuch* = HAESER, H., *Lehrbuch der Geschichte der Medicin und der epidemischen Krankheiten*, τ. 1, Jena ³1875 (¹1845).

JONES, «A Family» = JONES, C. P., «A Family of Pisidian Antioch», *Phoenix* 36 (1982) 264-271.

MARASCO, «I medici di corte» = MARASCO, G., «I medici di corte in età classica», *Sileno* anno XXIII, N. 1-2 (Genn. - Dic. 1997) 175-196.

—, Médecins de cour = MARASCO, G., «Les médecins de cour à l'époque hellénistique», *Revue des Études Grecques* 109 (1996) 435-466.

MASSAR, *Soigner et servir* = MASSAR, N., *Soigner et servir. Histoire sociale et culturelle de la médecine grecque à l'époque hellénistique* [Culture et Cité. Centre de recherche sur la Cité grecque 2], Paris 2005.

NUTTON, «Archiatri» = NUTTON, V., «Archiatri and the Medical Profession in Antiquity», *Papers of the British School at Rome* 45 (1977) 191-226 [= V. Nutton, *From Democedes to Harvey: Studies in the History of Medicine*, London 1988, μελέτη ἀρ. 5].

PAPAZOGLU, *Les villes de Macedoine* = PAPAZOGLU, F., *Les villes de Macédoine à l'époque romaine* [Bulletin de Correspondance Hellénique/Suppl 16], Paris 1988.

PEEK, *Griechische Versinschriften* = PEEK, W., *Griechische Versinschriften*, Berlin 1955.

RAMSAY, «A Noble Anatolian family» = RAMSAY, W. M., «A Noble Anatolian Family of the Fourth Century», *The Classical Review* 33 (1919) 1-9.

REINACH, «Medicus» = REINACH, S., «Medicus», *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines* 3/2 (1904) 1669-1700.

ROESCH, «Médecins publics» = ROESCH, P., «Médecins publics dans les cités grecques», *Histoire des Sciences Médicales* 18 (1984) 279-293.

TATAKI, *Macedonians Abroad* = TATAKI, A. B., *Macedonians Abroad. A Contribution to the Prosopography of Ancient Macedonia* [Μελετήματα 26], Athens 1998.

—, *Ancient Beroea* = TATAKI, A. B., *Ancient Beroea. Prosopography and Society* [Μελετήματα 8], Athens 1988.

WELLMANN, «Geschichte, V» = WELLMANN, M., «Beiträge zur Geschichte der Medizin im Altertum», *Hermes* 65 (1930) 322-331.

—, *Pneum. Schule* = WELLMANN, M., *Die pneumatische Schule bis auf Archigenes in ihrer Entwicklung* [Philologische Untersuchungen 14], Berlin 1895.

WOODHEAD, «The State Health Service» = WOODHEAD, A. G., «The State Health Service in Ancient Greece», *Cambridge Historical Journal* 10/3 (1952) 235-253.

1. Ἀθρύϊτος ὁ Θάσιος

(2ος αἰ. μ.Χ.)

Ἡ μοναδική μνεία τοῦ Ἀθρυΐτου ἐντοπίζεται στὸν Πλούταρχο, τοῦ ὁποῖου ἦταν φίλος αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ μνεία τοῦ Πλουτάρχου ἀποτελεῖ καὶ τὸ τεκμήριο γιὰ τὴ χρονολόγησι τοῦ γιατροῦ αὐτοῦ στὸν 2ο αἰ. μ.Χ. Ὁ Βοιωτὸς λόγιος στὰ *Συμποσιακά* του παρουσιάζει τὸν Ἀθρυΐτο νὰ παρεμβαίνει στὴ συζήτησι καὶ νὰ ἐκθέτει τὴν ἄποψι κάποιων, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὰ σώματα τῶν γυναικῶν εἶναι θερμότερα ἀπὸ ὅ,τι τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἀκολούθως τὴν ἄποψι κάποιων ἄλλων πού ὑποστήριζαν ὅτι τὸ κρασί δὲν εἶναι θερμὸ ἀλλὰ ψυχρὸ.

Σχετικὰ μὲ τὸν ἐν λόγω γιατρὸ ἔχουν υἰοθετηθεῖ ἀπὸ τὴν ἔρευνα ὀρισμένες ἐσφαλμένες ἀπόψεις, γιὰ τίς ὁποῖες ἐπιβάλλεται νὰ γίνει λόγος ἀμέσως παρακάτω: α') Ὁ γιατρὸς αὐτὸς μνημονεύεται στὴ βιβλιογραφία ὡς Ἀθρυΐλατος, ἐνῶ στίς ἐκδόσεις τῶν *Συμποσιακῶν* ἐντοπίζεται ὡς Ἀθρυΐτος (καὶ Ἀουΐτος), χωρὶς στὸ ἀντίστοιχο κριτ. ὑπόμν. τὸ Ἀθρυΐλατος νὰ μνημονεύεται εἴτε ὡς διαφορετικὴ γραφὴ κάποιου κώδικα εἴτε ὡς εἰκασία φιλολόγου. Κατὰ τὸν Teodorsson τὸ Ἀθρυΐλατος ἀποτελεῖ εἰκασία τοῦ Leonicus. Τὴ μορφὴ Ἀθρυΐλατος υἰοθετεῖ, χωρὶς δυστυχῶς κάποια βιβλιογραφικὴ παραπομπή, ὁ M. Wellmann πού εἶναι καὶ ὁ πρῶτος, ἀπ' ὅσο κατέστη δυνατόν νὰ διαπιστώσω, νεότερος μελετητὴς ὁ ὁποῖος ἔγραψε σχετικὰ μ' αὐτὸν τὸν γιατρὸ. β') Ὁ Wellmann ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Ἀθρυΐτος ὑπερασπίζεται τὴν ἄποψι ὅτι οἱ γυναῖκες εἶναι θερμότερες ἀπὸ τοὺς ἄνδρες (ὅσον ἀφορᾷ τὴ φυσικὴ θερμότητα). Ἐὰν ὁ Ἀθρυΐτος ἦταν ὑπέρμαχος τῆς παραπάνω ἀπόψεως ἢ ὄχι, δὲν προκύπτει σαφῶς ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Πλουτάρχου, ὅπου ὁ Θάσιος γιατρὸς φέρεται νὰ τὴν ἐκθέτει, χωρὶς ὅμως ὁ ἴδιος νὰ παίρνει θέση, ἀφοῦ οὔτε ἐπιχειρηματολογεῖ ὑπὲρ αὐτῆς, ἀρκούμενος ἀπλῶς στὴν ἔκθεσι τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ὑποστηρικτῶν της (τὴν *θερμότητα πρῶτον ἀπὸ τῆς ψιλότητος οἴοντα* δεικνύναι ...), οὔτε ἀντικρούει τὸν ἀντίλογο τοῦ Φλώρου. Ἀντίθετα τὸ ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ δικὴ του ἄποψι εἶναι ἀναμφισβήτητο, καὶ προκύπτει σαφῶς ἀπὸ τὰ λεγόμενά του, μὲ τὰ ὁποῖα ἀποδίδει τὴν ἐν λόγω θεωρίαν σὲ ἄλλους γιατρούς (: *εἶναι τινας, ἔφησεν [sc. ὁ Ἀθρυΐτος], ..., οἱ ... ὑπολαμβάνουσι*)· τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν ἄποψι πού ἀφορᾷ τὴν ψυχρότητα τοῦ οἴνου (*ἐτέρους δὲ πάλιν οἱ ... ἠγοῦνται*).

Γιὰ τὸν Ἀθρυΐτο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παραπάνω μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου, δὲν εἶναι γνωστὴ καμιά ἄλλη πληροφορία, οὔτε γιὰ τὴ ζωὴ οὔτε γιὰ τὴν ἱατρικὴ δραστηριότητά του (κλινικὴ ἢ ἐνδεχομένως συγγραφικὴ).

Μαρτυρίες

1. ΠΛΟΥΤΑΡΧ., *Συμπος.* 3, 4, 650E-651E: *Πρόβλημα Δ: Πότερον ψυχρότεραι τῇ κράσει τῶν ἀνδρῶν ἢ θερμότεραί εἰσιν αἱ γυναῖκες* (Collocuntur Apollonides, Athryitus, Florus)

2. ΠΛΟΥΤΑΡΧ., *Συμπος.* 3, 5 (651F-653B): *Πρόβλημα Ε: Εἰ ψυχρότερος τῇ δυνάμει ὁ οἶνος* (Collocuntur Athryitus, Plutarachus, Florus)

Ἐκδ.: C. HUBERT, *Plutarchi Moralia*, τ. IV [BT], Lipsiae 21971 (11938)· CLEMENT, P. A. - H. B. HOFFLEIT, *Plutarch's Moralia*, τ. VIII [Loeb], London - Cambridge Mass. 1969· F. FUHRMANN, *Plutarque, Oeuvres morales*, τ. 9, 1 (liv. I-III) [Les Belles Lettres], Paris 1972.

[ἀπὸ τὰ κριτ. ὑπόμν. τῶν ἐκδόσεων αὐτῶν ὁ ἐνδιαφερόμενος μπορεῖ νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὸ

πρόβλημα σχετικά με τη μορφή του ὀνόματος του ἐν λόγῳ γιατροῦ].

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ., σ. 121-141 (.

Βλ. καὶ TEODORSSON, S.-T., *A Commentary on Plutarch's Table Talks*, τ. 1 (Books 1-3) [Studia graeca et latina Gothoburgensia 51], Göteborg 1989., σ. 332· WELLMANN, M., «Athrylatos», *RE* II/2 (1896) 2072· ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ, Μακεδ. προσωπογρ., σ. 8, ἀρ. 12 (Ἀθρυΐλατος)· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 101, ὑποσ. 8 (Ἀθρυΐλατος).

2. Ἀλέξανδρος

(Πέλλα, πρῶτο μισὸ 5ου αἰ. μ.Χ.)

Γιὰ τὸν γιατρὸ Ἀλέξανδρο πληροφορούμαστε ἀπὸ μιὰ ἐπιτύμβια ἐπιγραφή, ποὺ βρέθηκε στὴν παλαιοχριστιανικὴ Πέλλα· ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφή μετὰ βάση τὸ χαρακτηριστικὸ σχῆμα κάποιων γραμμάτων τῆς χρονολογεῖται στὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 5ου αἰ. μ.Χ. καὶ διασώζει ἓνα ἐξαιρετικὰ σύντομο κείμενο.

Ἔκδ. ἐπιγρ.: ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 102.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ., σ. 142.

Βλ. καὶ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 102 καὶ σ. 113.

3. Ἀλέξιππος

(4ος/3ος αἰ. π.Χ.)

Ὁ Ἀλέξιππος, πιθανότατα μακεδονικῆς καταγωγῆς, μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Πλούταρχο (Ἀλέξ. 41, 6) ὡς γιατρὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὑπῆρξε ἀποδέκτης εὐχαριστήριας ἐπιστολῆς ἐκ μέρους τοῦ Μακεδόνα στρατηλάτη, ὅταν ἔσωσε τὸν Πευκέστα ἀπὸ κάποια μὴ κατονομαζόμενη ἀσθένεια.

Ἐπειδὴ ὁ Πλούταρχος σὲ προηγούμενο χωρίο τοῦ κεφαλαίου, στὸ ὁποῖο κάνει λόγο γιὰ τὴν ἴαση τῆς ἀσθένειας αὐτῆς, καταγράφει τὸ παράπονο τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν Πευκέστα, ὅτι, ἐνῶ σὲ ἄλλους ἔγραψε ὅτι τὸν δάγκωσε ἀρκούδα, τὸν ἴδιο δὲν τὸν πληροφόρησε γιὰ τὸ ἀτύχημά του (Ἀλέξ. 41, 4: Πευκέστα μὲν ἔγραψε μεμφόμενος, ὅτι δηχθεὶς ὑπ' ἄρκτου τοῖς μὲν ἄλλοις ἔγραψεν, αὐτῷ οὐκ ἐδήλωσεν. «ἀλλὰ νῦν γε», φησί, «γράφον τε πῶς ἔχεις, καὶ μὴ τινὲς σε τῶν συγκυνηγετούντων ἐγκατέλιπον, ἵνα δίκην δῶσι»), ὁ Berne δέχεται ὅτι ἡ ἀσθένεια ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Ἀλέξιππος θεράπευσε τὸν Πευκέστα ἦταν τὸ δῆγμα τῆς ἀρκούδας. Κάτι τέτοιο ὅμως δὲν προκύπτει ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Πλουτάρχου, οὔτε ἡ ἔκφραση σωθέντος ἔκ τινος ἀσθενείας εἶναι δυνατὸν νὰ παραπέμπει σὲ δῆγμα ζώου. Ἀντίθετα, ἡ διατύπωση τοῦ πλουτάρχειου κειμένου μᾶς κατευθύνει νὰ δεχθῶμε ὅτι ἡ δῆξις τοῦ Πευκέστα ἀπὸ τὴν ἀρκούδα καὶ ἡ νόσος ἀπὸ τὴν ὁποία τὸν θεράπευσε ὁ γιατρὸς Ἀλέξιππος εἶναι δύο διαφορετικὰ περιστατικά. Σὲ μεταγενέστερο ὅμως δημοσίευμα ὁ Berne φαίνεται ὅτι μετέβαλε τὴν παραπάνω ἄποψή του, ἀφοῦ γράφει ὅτι «κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον συνέβη ὁ τραυματισμὸς του ἀπὸ μιὰ ἀρκούδα κατὰ τὸ κυνήγι καὶ πιθανὸν ἓνα νόσημα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὸν θεράπευσε ὁ γιατρὸς Ἀλέξιππος». Ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο συνέβησαν τὰ δύο αὐτὰ περιστατικά, δηλ. τὸ δῆγμα τῆς ἀρκούδας καὶ τὸ νόσημα, πρέπει κατὰ τὸν ἴδιο μελετητὴ νὰ τοποθετηθοῦν στὸ ἔτος 324 (μετὰ τὸν Φεβρουάριο).

Μαρτυρία

ΠΛΟΥΤΑΡΧ., Ἀλέξ. 41, 6

πρβ. καὶ

ΙΠΠΙΑΤΡ. (HIPPOCRATES) 460 [II 65, 15-66, 11 Oder - Hoppe] (Ἀλεξίππου πρὸς πᾶσαν βῆχα Χειρώνειον).

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ., σ. 1421-44.

Βλ. καὶ BERVE, *Alexanderreich*, τ. 1, σ. 79, ὑποσ. 1, καὶ τ. 2, σ. 21-22, ἀρ. 43· στον ΙΔΙΟ, «Peukestas» (1), *RE XIX/2* (1938) 1395-1398· GREENWALT, «Medical Arts», σ. 217, ὑποσ. 22· HAESER, *Lehrbuch*, τ. 1, σ. 90· MARASCO, «I medici di corte», σ. 194· ODER, E., «Alexippos» (7), *RE I/2* (1894) 1467· ΤΑΤΑΚΙ, *Macedonians Abroad*, σ. 231, ἀρ. 81· WELLMANN, M., «Alexippos» (6), *RE I/2* (1894) 1467· ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ, *Μέγας Ἀλέξανδρος*, σ. 27-28· ΜΠΙΜΠΗ-ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, «Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου», σ. 89· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 105.

4. Ἀμερίας ὁ Μακεδῶν

(3ος; αἰ. π.Χ.)

Ἀπὸ τὸν Ἀθήναιο τὸν Ναυκρατίτη (2ος αἰ. μ.Χ.) μνημονεύεται ὁ Ἀμερίας ὁ Μακεδῶν, ὡς συγγραφέας Ῥιζοτομικοῦ, καὶ παρατίθεται ἡ ἄποψή του γιὰ τὴ γένεση τοῦ φυτοῦ λυχνίς. Κατὰ τὸν Ἀμερία τὸ φυτό αὐτὸ φύτρωσε στὰ λουτρά τῆς Ἀφροδίτης, ὅπου αὐτὴ πλύθηκε, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε κοιμηθεῖ μὲ τὸν Ἥφαιστο· ἀκολούθως καταγράφονται τὰ μέρη ὅπου εὐδοκιμοῦσε ἡ ἀρίστη λυχνίς (βλ. σχετ. ἀποσπ. στὸ τέλος τοῦ λ.). Βέβαια ὁ Ἀμερίας εἶναι περισσότερο γνωστὸς ὡς γραμματικὸς παρὰ ὡς γιατρός. Πρέπει ὅμως νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι τόσο στὴν Ἀρχαιότητα ὅσο καὶ στοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τονίζεται ἡ στενὴ σχέση ποὺ ὑφίσταται μεταξὺ τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῆς Γραμματικῆς. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ ἀκόλουθο χωρίο ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα σχόλια στὴν *Γραμματικὴν* τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακός (2ος αἰ. π.Χ.), ὅπου σημειώνεται (Σχόλ. Vatic. εἰς Διον. Γραμμ. [Gr.Gr., τ. I/3, σ. 158 Hilgard]): Ἰατρικὴ ..., ἧς ἀδελφὴ ἐστὶν ἡ Γραμματικὴ. Ἡ ἴδια ἄποψη προβάλλεται καὶ ἀπὸ τὸν γραμματικὸ Θεοδόσιο, 4ος αἰ. μ.Χ. (Π. γραμμ. [σ. 21, 21-22 Götting]: ταύτης δὲ τῆς Ἰατρικῆς ἐστὶν ἀδελφὴ ἡ Γραμματικὴ κατὰ τὰς διαφοράς.). Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀμερία ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι γιατροὶ οἱ ὁποῖοι ἀσχολήθηκαν καὶ μὲ τὶς δύο αὐτὲς τέχνες γιὰ παράδειγμα, ὁ Σωρανὸς ὁ Ἐφέσιος (1ος/2ος αἰ. μ.Χ.), ποὺ σύμφωνα μὲ τὸν μοναχὸ καὶ γιατρὸ Μελέτιο, 8ος αἰ. (Π. τῆς τοῦ ἀνθρ. κατασκ. (προοίμιον) [III 1, 21-23 Cramer]), ἐτυμολογίας μᾶλλον μορίων καὶ ὀνομάτων ἐν τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου συντάγματι αὐτοῦ, ὡς γραμματικὸς ἢ φιλόσοφος συνετάξατο. Ἐπίσης μὲ τὴν Ἰατρικὴ καὶ τὴ Γραμματικὴ ἀσχολήθηκε ὁ Πάμφιλος (1ος αἰ. μ.Χ.), ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ ἐξάβιβλο σύγγραμμά του μὲ τὸν τίτλο *Περὶ βοτανῶν εὐδηλὸς ἐστὶν κᾶξ αὐτῶν ὧν γράφει γραμματικὸς ὧν καὶ μὴθ' ἑωρακῶς τὰς βοτάνας ὑπὲρ ὧν διηγεῖται* (Γαλην., Π. κρᾶσ. καὶ δυν. ἀπλ. φαρμ. 6, Προοίμιον [XI 793, 16-18 K.]) (ὁ Πάμφιλος περιέγραψε τὰ βότανα καὶ τὴν ἰατρικὴν χρῆσιν αὐτῶν, δὲν ἀσχολήθηκε ἀπλῶς μὲ τὴν ἐτυμολογίαν τῶν ὀνομασιῶν αὐτῶν: Γαλην., Π. κρᾶσ. καὶ δυν. ἀπλ. φαρμ. 6, Προοίμιον [XI 792, 11-18 K.]) (ὁ Γαληνός, ἀφοῦ κάνει λόγο γιὰ τὴν ἀλφαβητικὴν κατάταξιν τῶν βοτανῶν ἀπὸ τὸν Πάμφιλο, συνεχίζει): ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν εἶς τε μύθων γραῶν τινὰς ἐξετράπετο καὶ τινὰς γοητείας Αἰγυπτίας ληρώδεις ἅμα τισὶν ἐπωδαῖς, ἃς ἀναιρούμενοι τὰς βοτάνας ἐπιλέγουσι. καὶ δὴ κέχρηται πρὸς περίαπτα καὶ ἄλλας μαγγανείας οὐ περιέρχους μόνον, οὐδ' ἔξω τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ

ψευδεῖς ἀπάσας. ἡμεῖς δὲ οὔτε τούτων οὐδὲν οὔτε τὰς τούτων ἔτι ληρώδεις μεταμορφώσεις ἐροῦμεν.), ἐνῶ ὁ Γαληνὸς (Γαλην., Π. ἀντιδ. 2, 17 [XIV 208, 14-209, 8 K.]) παραθέτει ἕνα φάρμακο Ἀμαράντου Γραμματικοῦ πρὸς ποδαλγικούς, ὃ καὶ αὐτὸς ἐχρῆτο, ἕνα ἄλλο (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. γέν. 7, 13 [XIII 1036, 14-1037, 4 K.]) ἄκοπον τὸ τοῦ Γλυτοῦ [ed.: γλουτοῦ M. Schmidt, «De Philoxeno Alexandrino», *Philologus* 4 (1849) 629, et Theodoridis, *Philoxenos*, σ. 387, ἀπ. 691], ὡς Φιλόξενος ὁ γραμματικός, καὶ ἕνα ἀκόμη (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. τόπ. 5, 5 [XII 879, 3-8 K.]) πρὸς ἀλγήματα ὀδόντων καὶ οὐλῶν καὶ πολλὰ τοῦ Ἀριστοκράτους γραμματικοῦ. Ἐπίσης κατὰ τὸν Ἱερώνυμο (4ος/5ος αἰ. μ.Χ.) ὁ γραμματικὸς Φλάβιος, πού ἔζησε ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, ἔγραψε ἕνα ἕμμετρο ἱατρικὸ ἔργο μὲ τὸν τίτλο *De medicinalibus* (Hieron., *De vir. illustr.* 80, κ.ά.). Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Γαληνός, παράλληλα μὲ τὴν Ἱατρική, ἀσχολήθηκε μὲ φιλοσοφικές, λεξικογραφικές καὶ γραμματικές μελέτες, ὅπως προκύπτει τόσο ἀπὸ ποικίλες παρατηρήσεις, διάσπαρτες στὰ συγγράμματά του, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν καταγραφή σχετικῶν εἰδικῶν ἔργων του στὸ *Περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων* (17 [XIX 48, 8-16 K. = Gal. scr. min. II, σ. 124, 6-17]: τὰ τοῖς γραμματικοῖς καὶ ῥήτορσι κοινά. ...). Τέλος ὁ γιατρός Λειψιώτης προσφωνεῖται ἀπὸ τὸν Μιχαήλ Ἰταλικό (12ος αἰ.) μὲ μιὰ ἔκφραση ἀποδεικτικὴ τῆς ἐνασχολήσεώς του μὲ τὴ Φιλοσοφία καὶ τὴ Γραμματική: φιλοσοφώτατέ μοι καὶ γραμματικώτατε ἰατρῶν (*Τῷ ἰατρῷ Λειψιώτῃ* [σ. 204, 2 Gautier· σ. 204, 3-205, 1 G.: σ. 205, 17-18 G., σ. 205, 8-9 G.]). Ἀξίζει ἀκόμη νὰ καταγραφεῖ ἐδῶ ἡ ἀμηχανία πού εἶναι ἔκδηλη στὴ διατύπωση τοῦ λήμματος τῆς Σούδας δ 1140 Adler, ἂν ὁ γραμματικὸς Διογενειανὸς Ἡρακλείας ἐτέρας, οὐ τῆς Πόντου, πρέπει νὰ διαχωρισθεῖ ἢ ὄχι ἀπὸ τὸν ὁμώνυμο γιατρὸ ἐκ τῆς Ἀλβάκης Ἡρακλείας τῆς ἐν Καρίᾳ. Εἶναι προφανές ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ λήμματος δὲν θεωρεῖ ἀσυμβίβαστες αὐτὲς τὶς δύο ἐνασχολήσεις, τοῦ γραμματικοῦ δηλ. καὶ τοῦ γιατροῦ, ἀπὸ τὸ ἴδιο πρόσωπο (Σοῦδα δ 1140 Adler: Διογενειανός, Ἡρακλείας ἐτέρας, οὐ τῆς Πόντου, γραμματικός, γεγονὼς καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως. ἐπιστατέον δὲ μήποτε ἐστὶν ὁ ἐκ τῆς Ἀλβάκης Ἡρακλείας τῆς ἐν Καρίᾳ ἰατρός. ἦν γὰρ οὗτος παντοῖος λόγος. οὐ γὰρ εὖρον ῥητῶς τὸ ἐξ Ἡρακλείας αὐτὸν εἶναι τῆς ἐν Πόντῳ, ἀλλ' οὕτω παρά τισι δεδόξασται. ἔστι δὲ αὐτοῦ βιβλία ταῦτα. Λέξις παντοδαπὴ κατὰ στοιχεῖον ἐν βιβλίοις ε' ...). Συνεπῶς τὸ ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἀμερία τοῦ Μακεδόνα εἶχε διασπασθεῖ καὶ στὶς δύο αὐτὲς τέχνες, τὴν Ἱατρική καὶ τὴ Γραμματική, δὲν ἦταν κάτι τὸ σπάνιο, ἀλλὰ ἀντίθετα ἀπόλυτα φυσικὸ καὶ ἀναμενόμενο, ἀφοῦ μάλιστα κατὰ τὸν ἀρχαῖο Σχολιαστὴ ἐπρόκειτο γιὰ ἀδελφὲς τέχνες (Ἐρωτιαν., *Τῶν παρ' Ἱπποκρ. λέξ. συν.* 31, 7 [σ. 4, 21-23 Nachmanson]· Γαλην., *Υπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ'* 2, 37 [XVII/A', σ. 974, 15-16 K. = CMG V/10/2/2, σ. 103, 28]· Ὀλυμπιόδ., *Υπόμν. εἰς Πλάτων. Γοργ.* 4, 2, 17).

Ὁ Hoffmann, καταγράφοντας τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ῥιζοτομικοῦ πού ἐξετάζεται ἐδῶ, δὲν κάνει σαφῶς λόγο γιὰ ἐνασχόληση τοῦ Ἀμερία μὲ ἱατρικά (φαρμακολογικά) θέματα, οὔτε ἐξηγεῖ, πῶς αὐτός, ἐνῶ βασικὰ θεωρεῖται γραμματικὸς, ἔγραψε ἕνα τόσο ἐξειδικευμένο ἱατρικὸ σύγγραμμα. Πιστεύει ὅτι τὸ Ῥιζοτομικὸν γράφτηκε μέσα στὸ πλαίσιο τῶν γραμματικῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ Ἀμερία, ὡστόσο αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπαραίτητο (ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῶν γραμματικῶν πού καταγράφηκαν παραπάνω). Ἐξ ἄλλου, ὅπως παραδέχεται καὶ ὁ Γερμανὸς μελετητής, σ' αὐτὸ τὸ σύντομο ἀπόσπασμα δὲν περιέχεται καμιά γραμματικὴ παρατήρηση. Ἀντίθετα πρέπει νὰ ἐπισημάνω ὅτι ἐδῶ ἐντοπίζονται δύο στοιχεῖα πού συνδέουν τὸ ἐξεταζόμενο ἀπόσπασμα, καὶ προφανῶς καὶ ὀλόκληρο τὸ Ῥιζοτομικὸν τοῦ Ἀμερία, μὲ ἀνάλογο περιεχομένου ἔργα. Πρῶτα-πρῶτα σημειῶνω ὅτι ἡ καταγραφή τῶν περιοχῶν ὅπου εὐδοκιμεῖ κάποιο φυτὸ (π.χ. Διοσκουρ., Π.

ὕλ. *ιατρ.* 2, 137 [I 208, 17-18 Wellm.]: γιγγίδιον. φύεται μὲν τὸ πλεῖστον ἐν Κιλικίᾳ τε καὶ Συρίᾳ 3, 5 [II 9, 2 Wellm.]: 3, 6 [II 11, 5-7 W.]: 3, 22 [II 28, 7 W.], κ.ἄ.), ἢ τῆς περιοχῆς (ἢ τῶν περιοχῶν) ἀπὸ ὅπου προέρχονται οἱ καλύτερες ποικιλίες του (π.χ. Διοσκουρ., Π. ὕλ. *ιατρ.* 2, 155 [I 221, 12 Wellm.]: κάρδαμον. δοκεῖ κάλλιστον εἶναι τὸ ἐν Βαβυλῶνι 3, 23 [II 30, 9-11 Wellm.]: ἀψίνθιον. γνώριμος ἢ πόα. ἔστι δὲ αὐτοῦ βέλτιον τὸ ἐν Πόντῳ καὶ Καππαδοκίᾳ γεννώμενον ἐν ὄρει τῷ καλουμένῳ Ταύρω 3, 25 [II 35, 10-11 W.]: βλ. καὶ Γαλην., Π. ἀντιδ. 1, 14 [XIV 68, 2-3 K.]), ἀποτελεῖ σχεδὸν κανόνα στὶς περιγραφές τοῦ Διοσκουρίδη στὸ *Περὶ ὕλης ἱατρικῆς*. Ἐπίσης ἡ γνώση ἐκ μέρους τοῦ Ἀμερία ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρίστην, προφανῶς γιὰ φαρμακευτικὴ χρῆση, λυχνίδα δείχνει ὅτι κατεῖχε τὶς ιδιότητές της. Τέλος μυθολογικὲς ἀναφορὲς γιὰ τὴ γένεση διαφόρων φυτῶν ἢ δένδρων ἢ λουλουδιῶν ὑπάρχουν στὰ *Γεωπονικά* πρὶν ἀπὸ τὴν παράθεση τῶν καθαρὰ γεωπονικῶν πληροφοριῶν γι' αὐτὰ (*Γεωπ.* 11, 2 [σ. 327, 1-328, 10 Beckh]: *περὶ δάφνης. ἱστορία* 11, 6 [σ. 330, 4-14 B.]: 11, 17 [σ. 335, 10-336, 7 B.]: 11, 19 [σ. 338, 16-339, 4 B.], κ.ἄ.). Συνεκτιμώντας λοιπὸν ὅλα τὰ παραπάνω, καὶ παρ' ὅλο πού τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ εἶναι ἐξαιρετικὰ σύντομο καὶ τὸ μοναδικὸ γνωστὸ τοῦ Ῥιζοτομικοῦ, θεωρῶ ὅτι εἶναι λογικὸ νὰ δεχθοῦμε ὅτι τὸ περιεχόμενό του πρέπει νὰ ἦταν παρόμοιο μᾶλλον μὲ τὸ περιεχόμενο τῶν λοιπῶν γνωστῶν ὁμότιτλων συγγραμμάτων παρὰ μὲ τὸ γραμματικὸ ἔργο τοῦ ἴδιου γιατροῦ.

Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ σύνθεση τῆς βιοεργογραφίας τοῦ Ἀμερία εἶναι δυστυχῶς ἐλάχιστα. Ἡ χρονολόγησή του εἶναι ἀβέβαιη (πρέπει νὰ ἔζησε κατὰ τὴν ἀλεξανδρινὴ ἐποχὴ καὶ μᾶλλον πρὶν ἀπὸ τὸν γραμματικὸ Ἀρίσταρχο ἀπὸ τὴ Σαμοθράκη (περ. 217/216-144 π.Χ.), καὶ δυστυχῶς τὰ δύο μαρτυρημένα συγγράμματά του, δηλ. τὸ Ῥιζοτομικόν καὶ τὸ γραμματικὸ πού ἔφερε τὸν τίτλο *Γλῶτται*, ἔχουν χαθεῖ (σημειώνεται ὅτι σύγγραμμα μὲ τὸν τίτλο *Γλῶτται* ἔγραψε καὶ ὁ ἐπίσης γιατρός (;) Νίκανδρος ὁ Κολοφώνιος, 3ος αἰ. π.Χ., συγγραφέας τῶν περίφημων *Θηριακῶν* καὶ *Ἀλεξιφαρμάκων* (Ἀθήν., *Δειπνοσ.* 3, 110d: *Νίκανδρος δ' ὁ Κολοφώνιος ἐν ταῖς Γλώσσαις τὸν ἄζυμον ἄρτον καλεῖ δάρατον*). Ἀπὸ τὸ πρῶτο σύγγραμμα σώζεται μόνον τὸ ἀπόσπασμα, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔγινε λόγος (λυχνίς), ἐνῶ ἀπὸ τὸ δεύτερο γνωρίζουμε ἀρκετὲς γλῶσσες.

Μαρτυρίες - Ἀποσπάσματα

Ῥιζοτομικόν

1a. ΑΘΗΝ., *Δειπνοσ.* 15, 28 (681f).

1b. ΑΘΗΝ., *Δειπνοσ.* 2, 2, 154

Γλῶτται

DEGANI, E., «Macedonian Glosses in Hesychius' Lexicon», *Ἑλληνικά* 35 (1984) 3-28.

HOFFMANN, O., *Die Makedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum*, Göttingen 1906 (ἀνατ.: Hildesheim - New York 1974), σ. 2-15.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 144-150.

Βλ. καὶ ALLBUTT, *Greek Medicine*, σ. 374 (Πάμφιλος)· COHN, L., «Amerias», *RE* I/2 (1894) 1827· DILLER, H., «Pamphilos» (28), *RE* XVIII/3 (1949) 350-351· FANTUZZI, M., «Nikandros» (4), *DNP* 8 (2000) 898-899· FUCHS, «Heilkunde», σ. 358 (Πάμφιλος, γραμματικὸς καὶ γιατρός)· GUDEMAN, A., «Theodosios» (6), *RE* V/A/2 (1934) 1935 (Θεόδ. γραμματικὸς)· HABERLING, W., «Pamphilus», *BLhÄ* 4 (21932) 486-487· HARNACK, A. *Medicinisches aus der ältesten Kirchengeschichte* [Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur 8], Leipzig 1892, σ. 46 [10].

HOFFMANN, *Die Makedonen*, σ. 2-3 (Ἀμερίας ὁ Μακεδών), καὶ 5-6· KALLERIS, J. N., *Les anciens Macédoniens. Étude linguistique et historique* [Collection de l'Institut Français d'Athènes 81], Athènes² 1976 (1954), ἀνατ.: 1988, τ. 1, σ. 60-61· τ. 2, σ. 365, ἀρ. 2, καὶ σ. 468, ἀρ. 2 (Ἀμερίας)· KIND, F. E., «Soranos», *RE* III/A/1 (1927) 1113-1130 (γιατρός καὶ γραμματικός)· KROLL, W., «Nikandros» (11), *RE* XVII/1 (1936) 253· MONTANARI, F., «Amerias», *DNP* 1 (1996/1999) 589· MONTANARI, F., «Aristarchos», *DNP* 1 (1996/1999) 1090-1094· PERILLI, L., «Da medico a lessicografo: Galeno e il Glossario ippocratico», στό: C. W. Müller - Chr. Brockmann - C. W. Brunschön (ἐπιμ.), *Ärzte und ihre Interpreten. Medizinische Fachtexte der Antike als Forschungsgegenstand der Klassischen Philologie. Fachkonferenz zu Ehren von Diethard Nickel* [Beiträge zur Altertumskunde 238], München - Leipzig 2006, σ. 178-179 (Πάμφιλος)· SCHEELE, L., *De Sorano medico etymologo* [Dissertationes Philologicae Argentoratenses Selectae VIII], Argentorati 1885, σ. 19 [195] καὶ 22 [198]· SCHMIDT, W. - O. STÄHLIN, *Geschichte der griechischen Literatur* [Handbuch der Altertumswissenschaft VII/1/1], München 1929, καὶ [HA VII/2/1], München 1920, σ. 289 (Amerios = Ἀμερίας)· TATAKI, *Macedonians Abroad*, σ. 234, ἀρ. 97· TEMKIN, O., «Studies on Late Alexandrian Medicine I. Alexandrian Commentaries on Galen's *De sectis ad Introductos*», *Bulletin of the History of Medicine* 3 (1935) 418 (σχέση Ἰατρικῆς μετὰ τὴν Γραμματικὴ καὶ τὴν Φιλοσοφία)· TOSI, R., «Pamphilos» (6), *DNP* 9 (2000) 214-215· WELLMANN, M., «Aristokrates» (27), *RE* II/1 (1895) 941 (Ἀριστ. γραμματικός)· WENDEL, C., «Pamphilos» (25), *RE* XVIII/3 (1949) 336-349 (γραμματικός καὶ γιατρός)· WENTZEL, «Amarantos» (3), *RE* I/2 (1894) 1728-1729 (Ἀμάρ. γραμματικός)· ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ, X. X., «Οἱ ἐπὶ τοῦ Γαληνοῦ ἰατροὶ καὶ αἱ περὶ αὐτῶν γνῶμαι αὐτοῦ», *AI*, ἔτος 16ον/1 (149) [Ἰαν. 1952] 7.

5. Ἀμύντας (3ος; αἰ. π.Χ.)

Γιατρός πιθανότατα μακεδονικῆς καταγωγῆς (ὅπως μαρτυρεῖ τὸ ὄνομά του), γιὰ τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν γνωρίζουμε παρὰ ἐλάχιστα στοιχεῖα. Ἡ συζήτηση γιὰ τὸν Ἀμύντα βασίζεται σὲ δύο κείμενα. Τὸ πρῶτο, πού εἶναι καὶ τὸ προβληματικότερο, προέρχεται ἀπὸ τὸν Σχολιαστὴ τῶν *Εἰδυλλίων* τοῦ Θεοκρίτου, καὶ σ' αὐτὸ γίνεται λόγος γιὰ κάποιον Ἀμύντα πού μαζί με τὸν γιατρὸ Χρῦσιππο συμμετεῖχαν στὴ συνωμοσία τῆς Ἀρσινόης κατὰ τοῦ Πτολεμαίου Β' Φιλαδέλφου (*ἐπιβουλεύουσαν δὲ ταύτην εὐρών [sc. ὁ Πτολεμαῖος] καὶ σὺν αὐτῇ Ἀμύνταν καὶ Χρῦσιππον τὸν Ῥόδιον ἰατρὸν, τούτους μὲν ἀνεῖλεν ...*).

Μὲ βάση τὸ κείμενο αὐτὸ ὁ E. J. Gurlt ὑποστήριξε ὅτι ὁ Ἀμύντας πού μνημονεύεται στὸ ψευδο-γαληνικὸ ἔργο *Περὶ ἐπιδέσεων* ὡς εὐρετής τοῦ ἐπιδέσμου πού ὀνομάζεται *χάραξ* ἦταν γιατρός, ἔζησε «περὶ τὰ τέλη τοῦ 3ου αἰ. π.Χ.» στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ πρέπει μᾶλλον νὰ ταυτισθεῖ μετὰ τὸν ὁμώνυμο γιατρὸ πού τιμωρήθηκε μετὰ θάνατο, ἐπειδὴ συμμετεῖχε σὲ συνωμοσία τῆς Ἀρσινόης κατὰ τοῦ συζύγου τῆς βασιλιᾶ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου (285-246 π.Χ.). Ἐπειδὴ εἶναι γνωστὸ ὅτι στὴν Ἀρχαιότητα οἱ συνωμότες ἐπεδίωκαν νὰ καθιστοῦν συμμετόχους τοὺς τοὺς γιατροὺς τῶν ἡγεμόνων, θεωρεῖται πολὺ πιθανὸ ὁ Ἀμύντας νὰ ἦταν προσωπικὸς γιατρός τοῦ Πτολεμαίου. Συνεπῶς κατ' ἀρχὴν φαίνεται λογικὸ δύο γιατροὶ τῆς Αὐλῆς νὰ συμμετεῖχαν στὴ συνωμοσία.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ γίνει ἓνα σχόλιο σχετικὰ μετὰ τὴν φράση *καὶ σὺν αὐτῇ Ἀμύνταν καὶ Χρῦσιππον τὸν Ῥόδιον ἰατρὸν*. Ὅπως εἶναι διατυπωμένο τὸ κείμενο, ἡ αἰτιατικὴ *ἰατρὸν* φαίνεται νὰ χαρακτηρίζει μόνον τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ δύο πρόσωπα πού μνημονεύονται στὴν παραπάνω πρόταση, δηλ. τὸν Χρῦσιππο. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Ἀμύντα, ἀπὸ τὸ χωρίο τοῦ ἀρχαίου Σχολιαστῆ τοῦ Θεοκρίτου δὲν προκύπτει ὅτι ἦταν γιατρός (ἢ αἰτ. ἐνικ. *ἰατρὸν* δὲν

είναι δυνατόν να χαρακτηρίζει και τα δύο πρόσωπα που μνημονεύονται πριν). Όστόσο ως τέτοιο τον δέχεται ο Gurlt, ταυτίζοντάς τον όπως ήδη σημειώθηκε, με τον μνημονευόμενο από τον συγγραφέα του ψευδο-γαληνικού *Περί ἐπιδέσμων*, ο Wellmann τον διαχωρίζει από τον ομώνυμο εύρετη τριών τρόπων ἐπιδέσεως (δεχόμενος ἔστω ἔμμεσα την ιατρική ιδιότητά του), ἐνῶ ο κατ' ἐξοχήν μελετητής τῆς ἀλεξανδρινῆς Ἰατρικῆς Michler δηλώνει τὴν ἀδυναμία του να διατυπώσει κάποια συγκεκριμένη πρόταση. Δυστυχῶς κανείς από τους μελετητές αὐτούς δὲν ἐκθέτει τους λόγους για τους ὁποίους θεωρεῖ τον ἐν λόγω Ἀμύντα γιατρό· ἀκόμη, ο Michler, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι βέβαιος, ἂν ὁ ἐδῶ ἐξεταζόμενος Ἀμύντας πρέπει να διακριθεῖ ἀπὸ αὐτὸν πὸ μνημονεύεται στὸ *Περί ἐπιδέσμων*, δὲν ἀμφισβητεῖ τὴν ιατρική ιδιότητά του (διότι, ἂν δὲν τὴ θεωροῦσε πιθανή, δὲν θὰ συζητοῦσε καὶ θὰ ἀπέκλειε ρητὰ τὸ θέμα τῆς ταυτίσεως τῶν δύο προσώπων). Ἄν ὅμως καὶ οἱ δύο συνεργοὶ τῆς Ἀρσινόης ἦταν γιατροί, τότε πιθανὸν τὸ συζητούμενο χωρίο πρέπει να ἀποκατασταθεῖ ὡς ἀκολουθῶς: καὶ σὺν αὐτῇ Ἀμύνταν καὶ Χρῦσιππον τὸν Ῥόδιον, ἰατρούς. Ὑπὲρ τῆς παραπάνω προτάσεως συνηγορεῖ καὶ ἡ χειρόγραφη παράδοση, ὅπως αὐτὴ ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τρεῖς κώδικες τοῦ 14ου αἰ., τὸν Vaticanus gr. 1825, τὸν Vaticanus gr. 42 καὶ τὸν Ambrosianus gr. 390, ὅπου τὸ χωρίο καὶ σὺν αὐτῇ Ἀμύνταν καὶ Χρῦσιππον τὸν Ῥόδιον ἰατρὸν παραδίδεται ὡς ἀκολουθῶς: ... Ἀμύνταν καὶ Χρῦσιππον τοὺς ἰατρούς. Ἄν ἀληθεύει ἡ πρόταση αὐτὴ, τότε ὄχι μόνον τεκμηριώνεται ἡ ιατρική ιδιότητα τοῦ Ἀμύντα, ἀλλὰ καὶ ὡς τόπος δράσεώς του πρέπει με βεβαιότητα πλέον να ἐκκληφθεῖ ἡ Ἀλεξάνδρεια.

Τὸ δεύτερο κείμενο ὅπου μνημονεύεται ὁ Ἀμύντας εἶναι τὸ ψευδο-γαληνικὸ σύγγραμμα *Περί ἐπιδέσμων*. Κατὰ τὸν Wellmann ὁ χρόνος στὸν ὁποῖον πρέπει να τοποθετηθεῖ ὁ γιατρός αὐτός δὲν εἶναι δυνατόν να ὀριστεῖ ἐπακριβῶς, σὲ κάθε περίπτωση ὅμως «δὲν ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν 2ο αἰ. π.Χ.» ἔτσι ὁ Ἀμύντας αὐτός πρέπει να διαχωρισθεῖ ἀπὸ τὸν μνημονευόμενο ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο Σχολιαστὴ τοῦ Θεοκρίτου με βάση κυρίως χρονολογικὰ κριτήρια. Ὅστόσο ὁ Wellmann δὲν ἐκθέτει, ποιά εἶναι τὰ χρονολογικὰ κριτήρια πὸ ἐπιβάλλουν τὴ διάκριση αὐτὴ. Ὁ Michler δὲν προσκομίζει κανένα ἐπιχείρημα οὔτε ὑπὲρ οὔτε κατὰ τῆς προτάσεως αὐτῆς τοῦ Wellmann, καὶ ἀρκεῖται να δηλώσει τὴν ἀδυναμία του να υἱοθετήσῃ τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη ἄποψη, σημειώνοντας ἀπλῶς ὅτι «τὸ ζήτημα δὲν εἶναι δυνατόν να κριθεῖ με βεβαιότητα, ἡ προσωπικότητά του [sc. τοῦ Ἀμύντα] ἐξακολουθεῖ να παραμένει στὸ σκοτάδι, καὶ οἱ σχετικὲς μαρτυρίες δείχνουν ἀπλῶς ὅτι πρέπει να εἶχε κατευθύνει τὰ ἐνδιαφέροντά του στὴν Ἐπιδεσμολογία».

Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμύντα παραδίδονται τέσσερα ἀποσπάσματα πὸ ἀφοροῦν ἰσάριθμοις τρόπους ἐπιδέσεως τὰ τρία ἀπὸ αὐτὰ ἀποτελοῦν παραθέματα στὸ ψευδο-γαληνικὸ ἔργο *Περί ἐπιδέσμων* καὶ τὸ ἕνα στὸ σύγγραμμα τοῦ Ὁρειβασίου *Ἰατρικαὶ συναγωγαί*. Ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως καὶ τῶν τεσσάρων παραπάνω κειμένων στὸ ἴδιο πρόσωπο συνηγορεῖ ἡ διαπίστωση, ὅτι ὅλα ἀφοροῦν τὴν τεχνική τῆς ἐπιδέσεως. Ἐπειδὴ μάλιστα ἡ Ἐπιδεσμολογία ἦταν ἰδιαίτερα προσφιλὴς στοὺς γιατροὺς πὸ ἀσχολοῦνταν με τὰ τραύματα, ὁ Wellmann χαρακτηρίζει τὸν ἐν λόγω Ἀμύντα «χειρουργόν». Ἐνδεχομένως ὅμως περισσότερο δίκιο να ἔχει ὁ Michler, ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει ὅτι τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα δὲν εἶναι «καθαρὰ» χειρουργικά, ἀλλὰ ὅτι πρέπει να ἐκκληφθοῦν ὡς τέτοια με τὴ γενικὴ ἔννοια πὸ εἶχε ὁ ὅρος στὴν Ἀρχαιότητα. Ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀρκετοὶ ἀρχαῖοι γιατροὶ πὸ ἀσχολήθηκαν με τοὺς ἐπιδέσμους καὶ ἔγραψαν σχετικὸ σύγγραμμα, δὲν θὰ μποροῦσαν να χαρακτηρισθοῦν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀποκλειστικὰ «χειρουργοί»

χαρακτηριστικό παράδειγμα ἐπ' αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἡ περίπτωση τοῦ Σωρανοῦ τοῦ Ἐφέσιου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον, ἂν καὶ εἶναι γνωστότερος κυρίως γιὰ τὴν ἐνασχόλησή του μὲ τὴ Γυναικολογία προέρχεται ἕνα ἀπὸ τὰ ἀρτιότερα συγγράμματα τῆς Ἀρχαιότητος σχετικὰ μὲ τὴν Ἐπιδεσμολογία (βλ. Σωρανός, *Περὶ ἐπιδέσμων* [CMG IV, σ. 159-171]). Πάντως τὸ γεγονός ὅτι ὅλα τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα τοῦ Ἀμύντα ἀφοροῦν εἴδη ἐπιδέσμων, μᾶς ἐπιτρέπει τὴ διατύπωση τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἐνδεχομένως ὁ γιατρός αὐτὸς ἔγραψε σύγγραμμα μὲ αὐτὸ τὸ εἰδικὸ περιεχόμενον (καὶ τίτλο *Περὶ ἐπιδέσμων*);).

Ἀποσπάσματα

1a. [ΓΑΛΗΝ.], *Π. ἐπιδέσμ.* 58 [XVIII/A', σ. 805, 13-806, 8 K. = σ. 55-56 Schubring].

1b. [ΓΑΛΗΝ.], *Π. ἐπιδέσμ.* 61 [XVIII/A', σ. 807, 14-808, 2 K. = σ. 58 Schubring].

2. [ΓΑΛΗΝ.], *Π. ἐπιδέσμ.* 89 [XVIII/A', σ. 818, 8-17 K. = σ. 71 Schubring].

3. ΟΡΕΙΒ., *Ἱατρ. συν.* 48, 31 [CMG VI/2/1, σ. 278, 14-31].

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 150-158.

Βλ. ἀκόμη FRASER, *Ptolemaic Alexandria*, τ. 1, σ. 347 (ἡ συνωμοσία τῆς Ἀρσινόης, π. τὸ 280 π.Χ.)· GORTEMAN, «*Médecins de cour*», σ. 324-325· GURLT, *Gesch. der Chirurgie*, τ. 1, σ. 302 καὶ 310 (ὅπου ὁ Gurlt καταγράφει τὸν Ἀμύντα ὡς Ρόδιον)· MARASCO, «*Médecins de cour*», σ. 449, ὑποσ. 63· MICHLER, M., *Die alexandrinischen Chirurgen. Eine Sammlung und Auswertung ihrer Fragmente* [Die hellenistische Chirurgie 1], Wiesbaden 1968, σ. 88-89 (καταγραφή ἀποσπασμάτων), καὶ σ. 131· WELLMANN, M., «*Amyntas*» (24), *RE I/2* (1894) 2008· στὸν ΙΔΙΟ, «*Geschichte*, V», σ. 328, ὑποσ. 1.

6. Ἀνθέμιος

(Ἔδεσσα, 5ος/6ος αἰ. μ.Χ.)

Ὁ Ἀνθέμιος μνημονευόταν σὲ ἐπιγραφή πού ὑπῆρχε χαραγμένη σὲ ἐπιτύμβια στήλη, ἡ ὁποία βρισκόταν στὴν Ἱ. Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος στὴν Ἔδεσσα. Ἡ στήλη αὐτὴ, πού σήμερα δὲν σώζεται, εἶχε χρονολογηθεῖ τὸν 5ο/6ο αἰ. μ.Χ..

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: FEISSEL, *Recueil des inscriptions chrétiennes*, σ. 47, ἀρ. 31. βλ. καὶ ANTONIN, ἀρχιμ., *Pojezdka v Rumeliju*, Sankt-Peterburg 1879, σ. 214, ἀρ. 5 (πίν. 4 καὶ 5)· ΒΕΗΣ, Ν., «Πεντήκοντα Χριστιανικῶν καὶ Βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν νέαι ἀναγνώσεις», *ΑΕ* (1911), σ. 106, ἀρ. 46.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδονικὴ ἱατρικὴ προσωπογραφία*, σ. 158-159.

Βλ. καὶ ΣΤΑΛΙΔΗΣ, «Ὁ Χριστιανισμὸς στὴν Ἔδεσσα», σ. 62· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «*Συμβολές*», σ. 109

7. Ἀντίοχος

(Θάσος, 2ος/3ος αἰ. μ.Χ.)

Σὲ ἐπιτύμβια ἐπιγραφή τῆς Θάσου, ἡ ὁποία χρονολογεῖται στὸν 2ο/3ο αἰ. μ.Χ., μνημονεύεται ὁ γιατρός Ἀντίοχος. Παρ' ὅλο πού στὸ κείμενο δὲν κατονομάζεται ὁ Ἀντίοχος ρητὰ ὡς γιατρός, ἡ ἰδιότητά του αὐτὴ προκύπτει ἀναμφίβολα τόσο ἀπὸ τὸν χαρακτηρισμὸ του ὡς σωτήρης ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ ἐπιγράμματος, στοὺς ὁποίους ὑποτίθεται ὅτι ὁ ἴδιος κάνει ἕμμεσα λόγο γιὰ τὸ ἐπάγγελμά του (*οὔνεκα καὶ νοῦσων | στυγερῶν πολλοὺς ἐσά|ωσα*). Μάλιστα ἀπὸ τὸ ἐπίγραμμα προκύπτει καὶ μία ἐπὶ πλέον πληροφορία, ὅτι ὁ Ἀντίοχος ἦταν *περιοδευτής*, γιατρός δηλ. πού ἀσκοῦσε (ἢ πού ἄσκησε

για προφανώς μεγάλο διάστημα) τὴν Ἱατρική, περιερχόμενος διάφορους τόπους (ὅς πολλῶν ἀνδρῶν εἶδον ἄστεα καὶ νόον ἔγιν<ω>ν).

Ἐνα ἄλλο ζήτημα ποὺ σχετίζεται μὲ τὸν Ἀντίοχο εἶναι ἂν τὸ ΣΩΤΗΡΑΝ ἀποτελεῖ τμήμα τοῦ ὀνόματός του ἢ χαρακτηρισμό, ὁ ὁποῖος μάλιστα θὰ ἦταν καὶ δηλωτικὸς τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἦδη ὁ πρῶτος ἐκδότης τῆς ἐπιγραφῆς Th. Reinach ἐξέδωσε τὸ ΣΩΤΗΡΑΝ ὡς *Σωτήραν*. Ὁ R. Merkelbach, ἀφοῦ καταγράψει τὶς δυνατότητες ὁ γιατρὸς αὐτὸς νὰ ὀνομαζόταν Ἀντίοχος Σωτηρᾶς (ὅπως δέχεται ὁ Peck) ἢ Ἀντίοχος Σωτήρ (ὅπως προτείνουν ὁ Fredrich καὶ οἱ J. καὶ L. Robert), προτείνει ἕνα τρίτο ἐνδεχόμενο, δηλ. ὁ γιατρὸς νὰ ὀνομαζόταν ἀπλῶς Ἀντίοχος καὶ τὸ ΣΩΤΗΡΑΝ νὰ πρέπει νὰ γραφεῖ μὲ μικρὸ τὸ πρῶτο γράμμα του· στὴν περίπτωση αὐτὴ τὸ *σωτήραν* ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ *ίατρόν*. Ὑπὲρ τῆς προτάσεώς του προσκομίζει ἕνα σχετικὸ παράδειγμα ἀπὸ ἕνα ἐπίγραμμα τῆς Κιλικίας, στὸ ὁποῖο ἡ γιατρὸς Ἄμμειν χαρακτηρίζεται *σώτειρα* (: *Ὁβριμον ἰητήρα καὶ Ἄμμειν τὴν σώτειραν ...*). Ὁ Daux ἐπίσης δέχεται ὅτι σὲ ἕναν περιοδευτὴ γιατρὸ ποὺ ἔσωσε πολλοὺς ἀνθρώπους ἀξίζει τὸ προσωνύμιο *σωτήρ* καὶ φαίνεται νὰ θεωρεῖ ὀρθὴ τὴν πρόταση τοῦ Merkelbach, καταλήγοντας καὶ ὁ ἴδιος στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ γιατροῦ πρέπει νὰ ἦταν ἀπλῶς Ἀντίοχος (δηλ. τὸ Ἀντίοχον *σωτήραν* πρέπει νὰ τὸ καταλάβει κάποιος ὡς «τὸν γιατρὸ Ἀντίοχο»).

Ὑπὲρ τῆς θασιακῆς καταγωγῆς του (ἢ τῆς μόνιμης ἐγκαταστάσεως τῆς οἰκογενείας του στὴ Θάσο;) συνηγοροῦν δύο ἐνδείξεις: Πρῶτον τὸ γεγονὸς ὅτι πέθανε σὲ ἄλλο μέρος (*ἄλλη φαρμαχθεῖς*) ἀλλὰ μεταφέρθηκε καὶ τάφηκε στὴ Θάσο (*Θασίων δέ με δέξατο γέα*), καὶ δεύτερον ὅτι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τοὺς στίχους τῆς ἐπιγραφῆς, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν τὸ ἐπίγραμμα, στὴ Θάσο πρέπει νὰ κατοικοῦσε ἢ οἰκογένειά του (ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα του, ἢ σύζυγος καὶ ὁ γιὸς του). Διαφορετικά, δὲν προκύπτει, τουλάχιστον ἀπὸ τὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς, λόγος γιὰ τὴ μεταφορὰ καὶ ταφή τοῦ Ἀντιόχου στὸ ἐν λόγω νησί.

Ἐκδ. ἐπιγραφῆς: IG XII/8, ἀρ. 450 A. Βλ. καὶ DAUX, G., «Notes de lecture», BCH 98 (1974) 568-569, ἀρ. 4, καὶ εἰκ. 7· PEEK, *Griechische Versinschriften*, σ. 152, ἀρ. 627· REINACH, TH., «Inscriptions grecques», REG 16 (1903) 181, ἀρ. 2.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 159-161.

Βλ. καὶ GOUREVITCH, *Le triangle hippocratique*, σ. 428, 429-430· MERKELBACH, R., «Σωτήρ "Arzt"», ZPE 8 (1971) 14· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 101, ὑποσ. 8.

8. Ἀνώνυμος

(Ἀμφίπολη, 2ος αἰ. μ.Χ.)

Στὴν Ἀμφίπολη ἀνασκάφηκε τάφος, ὁ ὁποῖος μὲ βάση τὰ νομίσματα ποὺ βρέθηκαν σ' αὐτὸν χρονολογεῖται τὸν 2ο αἰ. μ.Χ., ἐνῶ τὰ λοιπὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ὑποδεικνύουν ὅτι πρέπει νὰ ἀνῆκε σὲ γιατρό. Συγκεκριμένα στὸν τάφο βρέθηκε «ἕνα χάλκινο διπλὸ ἱατρικὸ ἐργαλεῖο μὲ τὴ θήκη του — ὑπάλειπτρον — κυαθυσκομήλη». Ὡστόσο δὲν ἐντοπίσθηκε κάποια ἐπιτύμβια ἐπιγραφή, καὶ ἔτσι τὸ ὄνομα τοῦ γιατροῦ αὐτοῦ δὲν μᾶς εἶναι γνωστό.

Ἐκδ. ἐπιγραφῆς: ΑΜΟΙΡΙΔΟΥ, ΝΤ. - Δ. ΜΑΛΑΜΙΔΟΥ, «Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα στὸ ρωμαϊκὸ νεκροταφεῖο τῆς Ἀμφίπολης», ΑΕΜΘ 12 (1998) 78-80 (καὶ εἰκ. 5).

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 161-162.
Βλ. καὶ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 108.

9. Ἀνώνυμος (Βέροια, ; αἰ.)

Σὲ τμήμα κατεστραμμένης μαρμάρινης στήλης πού βρέθηκε στὴ Βέροια, ἦταν χαραγμένο ἐπίγραμμα πού ἀφοροῦσε κάποιον γιατρό, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου δυστυχῶς δὲν σώζεται.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἐπιγραφές Κάτω Μακεδονίας*, τ. 1, σ. 360, ἀρ. 407.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 162-163.
Πρβ. καὶ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 109 (κυρίως ὑποσ. 74).

10. Ἀνώνυμος (Δῖον, 1ος; αἰ. μ.Χ.)

Στὸ Δῖον, στὸ οἰκοδομικὸ τετράγωνο τῆς ὑδραυλῆς, ἀνακαλύφθηκε ἓνα κολποσκόπιο/διόπτρα (*speculum matricis*) τὸ ὁποῖο ἀνῆκε προφανῶς σὲ κάποιον γιατρό πού ἀσκοῦσε τὴν τέχνην του στὴν πόλη αὐτὴ καί, μεταξύ τῶν ἐνδιαφερόντων του, περιλαμβανόταν καὶ ἡ Γυναικολογία. Ἡ διόπτρα ὑπέστη κάποια βλάβη καὶ «πιθανῶς ἀνέμενε ... τὴν ἐπισκευή της στὸ μεγάλο ἐργαστήρι τοῦ τομέα τῆς ὑδραυλῆς».

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 163.

Βλ. καὶ ΠΑΝΤΕΡΜΑΛΗΣ, Δ., «Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Δίου κατὰ τὸ 1993 καὶ ἡ χάλκινη διόπτρα», *ΑΕΜΘ* 7 (1993) 195-198.

11. Ἀνώνυμος (Θάσιος;) (Πέλλα, τρίτο τέταρτο 4ου αἰ. π.Χ.)

Σὲ «τμήμα ἐνεπίγραφης βάσης ἐπιτύμβιας στήλης» πού βρέθηκε στὴν ἑλληνιστικὴ Πέλλα σώζεται τμήμα κατεστραμμένης ἐπιγραφῆς. Ἄν ἡ συμπλήρωση τῆς ἀρχῆς τοῦ μοναδικοῦ σωζόμενου στίχου εἶναι ὀρθή ([— Θ]άσιον), τότε πρόκειται γιὰ τὸ μνημεῖο γιατροῦ πού καταγόταν ἀπὸ τὴ Θάσο καὶ πέθανε στὴν Πέλλα, ὅπου πιθανὸν ἀσκοῦσε τὸ ἐπάγγελμά του.

Ἔκδ. ἐπιγρ.: ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 100 (ἔκδοση).

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 163-164.
Βλ. καὶ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 99-102.

12. Ἀνώνυμος

(Πύδνα, 4ος αἰ. π.Χ.)

Στὴν Πύδνα ἀνακαλύφθηκε ὁ τάφος ἑνὸς γιατροῦ, στὸν ὁποῖο ὑπῆρχαν ἱατρικὰ ἐργαλεῖα καὶ σκεύη, ὅπως σιδερένια ἐργαλεῖα (τανάλια, μαχαιρίδια), χάλκινα ἐργαλεῖα (σμίλη, σπάτουλα), χάλκινη σικύα κ.ἄ. Καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ὅμως δὲν γνωρίζουμε τὸ ὄνομα τοῦ γιατροῦ, ὁ ὁποῖος μὲ βάση τὰ κτερίσματα πρέπει νὰ ἀπεβίωσε ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Γ' (336-323 π.Χ.) ἢ ἐνδεχομένως καὶ ἀργότερα.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 105.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 164.

13. Ἀνώνυμος

(Πύδνα, 4ος αἰ. π.Χ.)

Μὲ ἀφορμὴ τῆς θεραπείας μιᾶς γυναίκας στὴν Πύδνα μαρτυρεῖται κάποιος γιατρὸς ποὺ προφανῶς ἀσκοῦσε ἐκεῖ τὸ ἐπάγγελμά του. Δυστυχῶς οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ γιατροῦ αὐτοῦ οὔτε ἄλλα στοιχεῖα γι' αὐτὸν μᾶς εἶναι γνωστά.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 164.

Βλ. καὶ CHAMBERLAIN, A. - S. TRIANTAPHYLLOU, «An Obstetric Fatality from Northern Greece», στὸν τόμο: *Papers on Palaeopathology Presented at the 23rd Annual Meeting of the Palaeopathology Association*, Durham, North Carolina 1996, σ. 17· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 105, ὑποσ. 33.

14. Ἄπτος

(Δῖον, 3ος ἢ 2ος αἰ. π.Χ.)

Τὸν γιατρὸ αὐτὸν ἀφορᾷ ἐπίγραμμα τὸ ὁποῖο εἶναι χαραγμένο σὲ ἐπιτύμβια στήλη ποὺ βρέθηκε στὸ Δῖον. Σύμφωνα μὲ τὸ παραπάνω ἐπίγραμμα ὁ Ἄπτος καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια Σιντική (ἐκ πατρίδος Στρυ-μμωνίδος Ἡρακλείας), ἦταν γιατρὸς καὶ θεράπευσε πολλοὺς ἀνθρώπους· τὸ Δῖον, ὅπου ἄσκησε εὐδοκίμως τὸ ἐπάγγελμά του, μνημονεύεται ὡς ἡ δευτέρα πατρίδα του.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: PANTERMALIS, D., «Inscriptions from Dion. Addenda et Corrigenda», στό: *Ancient Macedonian Studies in Honor of Charles Edson* [IBS 158], Thessaloniki 1981, σ. 291-292 (καὶ πίν. 7). Βλ. ἀκόμη CORMACK, J. M. R., «Inscriptions from Pieria», *Klio* 52 (1970) 58-59, ἀρ. 10· βλ. καὶ ΠΕΕΚ, W., «Griechische Epigramme aus Pierien», *ZPE* 7 (1971) 185-186, ἀρ. 2· στὸν ἸΔΙΟ, «Λειψανοθήκη», *ZPE* 11 (1973) 31· PLEKET, H. W. - R. S. STROUD, *SEG* 31 (1981), σ. 151, ἀρ. 630· ROBERT, J. - L. ROBERT, *Bull.Épigr.* 7 (1971), σ. 456, ἀρ. 402·

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 165-166.

Βλ. καὶ GOUREVITCH, *Le triangle hippocratique*, σ. 430· ΠΑΡΑΖΟΓΛΟΥ, *Les villes de Macedoine*, σ. 368, ὑποσημ. 8· ΤΑΤΑΚΙ, *Macedonians Abroad*, σ. 110-111, ἀρ. 1· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 109.

15. Ἀριστογέννης ὁ Θάσιος

(3ος αἰ. π.Χ.)

Προσωπικός γιατρός του βασιλιά της Μακεδονίας Αντιγόνου Γονατᾶ (βασ. 276-239 π.Χ.), όπως προκύπτει από τη φράση *ιάτρευσεν Αντιγόνω τῷ ἐπικληθέντι Γονατᾶ* της Σούδας.

Όσον αφορά την καταγωγή του Αριστογένη στις σχετικές αρχαίες μαρτυρίες διαπιστώνεται κάποια σύγχυση. Συγκεκριμένα στη Σούδα παραδίδονται δύο λήμματα, από τα οποία το ένα αφορά τον γιατρό Αριστογένη τον Κνίδιο, ενώ το άλλο τον Αριστογένη τον Θάσιο. Και οι δύο συνδέονται με τον Αντίγονο Γονατᾶ, αφού ο Αριστογένης ο Κνίδιος *ιάτρευσεν Αντιγόνω τῷ ἐπικληθέντι Γονατᾶ*, ενώ ο ομώνυμος Θάσιος έγραψε *Ἐπιτομὴν φυσικῶν βοηθημάτων πρὸς Αντίγονον*.

Ο Wellmann υιοθετεί την άποψη παλαιότερων μελετητῶν (Olearius, Meibon) ότι σίγουρα πρόκειται για ένα και το αυτό πρόσωπο, δὲν ἀποσαφηνίζει ὅμως ἂν τὸ προσωνύμιο Κνίδιος πὸν τοῦ ἀποδίδει ἀφορᾶ τὴν ἰατρικὴ σχολὴ στὴν ὁποία ἀνήκε ἢ τὴν πόλη ὅπου διέμεινε γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα ἢ τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς του.

Τὴν ἄποψη αὐτὴ ὅσον ἀφορᾶ τοῦλάχιστον τὴν ταύτιση τῶν προσώπων καὶ πὸν πιθανότατα ἀνταποκρίνεται στὴν ἀλήθεια, δέχεται, ἀκολουθώντας τὸν Wellmann, καὶ ὁ Fr. Susemihl πὸν θεωρεῖ τὸν Αριστογένη Κνίδιο στὴν καταγωγή. Ὁ Fraser ἐπίσης θεωρεῖ πιθανὴ τὴ συζητούμενη ταύτιση, ἀφοῦ μνημονεύει τὴν περίπτωση τοῦ Αριστογένη ὡς παρόμοια με ἐκείνη τοῦ γιατροῦ Χρυσίππου (4ος/3ος αἰ. π.Χ.): ἔτσι γιὰ τὰ δύο προσωνύμια, Κνίδιος καὶ Θάσιος με τὰ ὁποία χαρακτηρίζεται ὁ Αριστογένης, παρατηρεῖ: «τὸ τελευταῖο [sc. τὸ Θάσιος] εἶναι στὴν πραγματικότητα τὸ ἐθνικὸ (= πατριδωνυμικὸ) του, καὶ τὸ προηγούμενο [sc. τὸ Κνίδιος] δηλώνει τὴν προσήλωσή του στὴν Κνιδιακὴ σχολή». Ἀκολουθῶς κατὰ ἀνάλογο τρόπο ἀντιμετωπίζει καὶ τὸ ζήτημα τοῦ Χρυσίππου πὸν μαρτυρεῖται βέβαια ὡς Ῥόδιος, θεωρεῖται ὅμως Κνίδιος: τὸ προσωνύμιο Ῥόδιος ἀφορᾶ τὴν καταγωγή τοῦ Χρυσίππου, ἐνῶ τὸ Κνίδιος τὴν ἰατρικὴ σχολὴ στὴν ὁποία ἀνήκε.

Ἀξίζει νὰ προστεθεῖ ἐδῶ καὶ ἓνα ἐπὶ πλέον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς θασιακῆς καταγωγῆς τοῦ Αριστογένη, τὸ ὁποῖο προκύπτει, ἔστω ἔμμεσα, ἀπὸ τὴ σύγκριση τῶν τίτλων τῶν ἔργων τοῦ γιατροῦ αὐτοῦ με ὁμότιτλα ἔργα πὸν συνδέονται με τὴν Κνιδιακὴ ἰατρικὴ σχολή. Ἀπὸ τὴ σύγκριση αὐτὴ συνάγεται, κατὰ τὸν Wellmann, τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Αριστογένης τελοῦσε ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ἰατρικῶν θεωριῶν τῆς Κνίδου. Συνεπῶς εἶναι λογικὸ νὰ δεχθοῦμε ὅτι γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο χαρακτηρίσθηκε Κνίδιος, ὁπότε ἀναγκαστικὰ τὸ Θάσιος δηλώνει τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς του.

Σχετικὰ με τὸ ζήτημα τῆς ἀποδόσεως στὸ ἴδιο πρόσωπο δύο διαφορετικῶν προσωνυμίων, ἀπὸ τὰ ὁποία τὸ ἓνα ἀφορᾶ τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς του καὶ τὸ ἄλλο τὸν τόπο ὅπου αὐτὸ παρέμεινε γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα ἀσκώντας τὸ ἐπάγγελμά του, σημειῶνῶ ἐδῶ τὶς περιπτώσεις α') τοῦ διαπρεποῦς γιατροῦ Ἡροδίκου (5ος/4ος αἰ. π.Χ.), ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς Σηλυμβριανός, ἀλλὰ καὶ ὡς Κνίδιος (βλ. Grensemann, *Knidische Medizin*, τ. 1, σ. 14-15)· β') τοῦ γιατροῦ Φιλωνίδη (1ος αἰ. π.Χ.) (Φιλωνίδης ὁ Σικελός = Φιλωνίδης ὁ Σικελός ὁ ἀπὸ Ἐννης = Φιλωνίδης Δυρραχηνός = Philonidis Catinensis) (βλ. Wellmann, «Geschichte, I», σ. 563-564), καὶ γ') τοῦ Στεφάνου τοῦ Ἀθηναίου (6ος/7ος αἰ. μ.Χ.), ὁ ὁποῖος ταυτίζεται με τὸν Στέφανο τὸν Ἀλεξανδρέα (βλ. W. Wolska-Conus, «Stéphanos d'Athènes et Stéphanos d'Alexandrie. Essai d'identification et de biographie», *REB* 47 (1989) 5-89, κ.ἄ.). Γιὰ τὴ σύγχυση ὅσον ἀφορᾶ βιογραφούμενο πρόσωπο καὶ τὴ διάσπαση τῶν πληροφοριῶν πὸν σχετίζονται μ' αὐτὸ σὲ δύο διαδοχικὰ λήμματα, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ δύο διαφορετικὰ πρόσωπα, βλ. πάλι στὴ Σούδα σ 851 Adler: *Σωρανόσ Μενάνδρου καὶ Φοίβης, Ἐφέσιος ἰατρός ...*, καὶ Σούδα σ 852 Adler: *Σωρανόσ Ἐφέσιος, ἰατρός*

νεώτερος ... Ἀπὸ τῆ συνεκτίμηση λοιπὸν ὄλων ὄσων ἐκτέθηκαν παραπάνω μπορούμε νὰ συμπεράνουμε μὲ μεγάλη βεβαιότητα ὅτι καὶ τὰ δύο λήμματα τῆς Σούδας ἀφοροῦν τὸ ἴδιο πρόσωπο, τὸν Θάσιο γιὰτὸ Ἀριστογένη.

Τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ Ἀριστογένη ἀφοροῦσαν τὴν Ἀνατομική, τὴ Φυσιολογία, τὴ Φαρμακολογία, τὴ Διαιτητική, τὴν Ὑγιεινὴ καὶ ἐνδεχομένως καὶ ἄλλους τομεῖς τῆς Ἰατρικῆς· ἔγραψε, κατὰ τὴ Σοῦδα, εἴκοσι τέσσερα βιβλία (μονόβιβλα ἔργα;), ἀπὸ τὰ ὁποῖα μνημονεύονται τὰ ἀκόλουθα: *Περὶ διαίτης* (ἓνα βιβλίον), *Περὶ δυνάμεων* (ἓνα βιβλίον), *Περὶ δακέτων* (ἓνα βιβλίον), *Περὶ σπέρματος* (ἓνα βιβλίον), *Ὑγιεινῶν* (ἓνα βιβλίον), *Ἐπιστολικά*, δηλ. ἰατρικὲς πραγματεῖες σὲ ἐπιστολικὴ μορφή, *Ἐπιτομὴ φυσικῶν βοηθημάτων πρὸς Ἀντίγονον*, δηλ. συλλογὴ μαγικῶν θεραπευτικῶν μέσων.

I. Μαρτυρίες

1a. ΣΟΥΔΑ α 3911 Adler = Ἡσύχ., Ὀνοματ. 93 Flach.

1b. ΣΟΥΔΑ α 3910 Adler = Ἡσύχ., Ὀνοματ. 92 Flach.

2. PLIN., *Nat. hist.* 29 (Ind.) [I 100, 15-17 Ian - Mayhoff].

3. PLIN., *Nat. hist.* 30 (Ind.) [I 104, 1-3 Ian - Mayhoff].

4. PLIN., *Nat. hist.* 33 (Ind.) [I 111, 37-42 Ian - Mayhoff].

5. PLIN., *Nat. hist.* 34 (Ind.) [I 115, 4-9 Ian - Mayhoff].

6. PLIN., *Nat. hist.* 35 (Ind.) [I 118, 13-18 Ian - Mayhoff].

II. Ἀποσπάσματα

7. CELS., *De medic.* 5, 18, 27 [CML I, σ. 199, 20-24].

8. ΓΑΛΗΝ., *Π. φλεβοτ. πρὸς Ἐρασιστρ. ἐν Ῥώμῃ* 2 [XI 197, 8-12 K.].

9. ΓΑΛΗΝ., *Π. φλεβοτ. θεραπ.* 2 [XI 252, 13-253, 1 K.].

10. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. *Π. φύσ. ἀνθρ.* 2, 6 [XV 135, 13-136, 4 K. = CMG V/9/1, σ. 69, 30-70, 5].

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ.*, σ. 166-184.

Βλ. ἀκόμη FRASER, *Ptolemaic Alexandria*, τ. 2, σ. 503, σημ. 49· FUCHS, «Heilkunde», σ. 319· GORTEMAN, «Médecins de cour», σ. 315, ὑποσ. 3 («Aristogène de Cnide»)· MARASCO, «Médecins de cour», σ. 437· MASSAR, *Soigner et servir*, σ. 151-152· WELLMANN, M., «Aristogenes» (5), *RE* II/1 (1895) 932-933· στον ΙΔΙΟ, «Die Medizin bis in die zweite Hälfte des zweiten Jahrhunderts», στό: Fr. Susemihl, *Geschichte der griechischen Litteratur in der Alexandrinerzeit*, τ. 1, Leipzig 1891 (ἀνατ.: Hildesheim 1965), σ. 783, ὑποσ. 36· στον ΙΔΙΟ, «Geschichte, V», σ. 323, ὑποσ. 1· REINACH, «Medicus», σ. 1671· SUSEMIHL, FR., «Chrysippos von Knidos und Erasistratos», *RhM* N. F. 56 (1901) 315.

16. Ἀριστοτέλης ὁ Σταγειρίτης

(384-322 π.Χ.)

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης μαθήτευσε κοντὰ στὸν πατέρα του Νικόμαχο καὶ ὅτι εἶχε ἀξιόλογη κατάρτιση στὴν Ἰατρική. Ἐξ ἴσου γνωστὸ εἶναι ὅμως —καὶ σ' αὐτὸ δὲν ἀντιτίθεται καμιὰ ἀρχαία μαρτυρία— ὅτι ὁ Μακεδόνας σοφὸς δὲν ἄσκησε τὴν Ἰατρική ὡς ἐπάγγελμα, ἀλλὰ τὶς σχετικὲς γνώσεις του τὶς ἀξιοποίησε στὰ βιολογικοῦ περιεχομένου συγγράμματά του, τὰ ὁποῖα ὅπωςδήποτε ἐπηρέασαν τὴν ἐξέλιξη τῆς ἀρχαίας Ἰατρικῆς. Εἰδικότερα οἱ παρατηρήσεις του γιὰ τὰ ὄργανα τῶν ζώων καὶ τὶς λειτουργίες τους χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς γιὰτροὺς, ἀφοῦ ἐξ ἄλλου καὶ οἱ παρατηρήσεις τῶν γιατρῶν

πού ἀφοροῦσαν τὴν Ἀνατομία καὶ τὴ Φυσιολογία ἦταν ἀποτέλεσμα ἐρευνῶν κατὰ κύριο λόγο σὲ ζῶα ἀκολουθῶς οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς ἐφαρμόζονταν ἀναλογικὰ στοὺς ἀνθρώπους (Γαλην., Π. ἀνατ. ἐγχ. 1, 2 [II 219, 8-224, 12 K.]).

Ὁ G. Sarton συνοψίζει μὲ χαρακτηριστικὸ τρόπο τὴ σχέση τοῦ Μακεδόνα σοφοῦ μὲ τὴν Ἱατρική: «Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν Ἱατρική, ἀλλὰ κάποιοι γιατροὶ ἐπέδειξαν ἔντονο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ Φιλοσοφία καὶ τὶς ἐπιστημονικὲς μεθόδους του, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὁ Ἀριστοτέλης ἄσκησε μιὰ ὀρισμένη ἐπιρροή στὴν ἐξέλιξη τῆς Ἱατρικῆς, ὅπως βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τῆς Δογματικῆς σχολῆς». Ὁ Lindsay ἐκφράζει μιὰ κάπως διαφοροποιημένη ἄποψη σὲ σχέση μὲ τὸν G. Sarton, δεχόμενος ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραψε καὶ ἐργασίες ἀμιγῶς ἱατρικοῦ περιεχομένου, καὶ ἐπίσης ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἱατρικὲς γνώσεις τοῦ Μακεδόνα σοφοῦ ἦταν σαφῶς πιὸ συγκροτημένες ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Πλάτωνα: «Οἱ ἀπόψεις τοῦ Ἀριστοτέλη γιὰ τὴν Ἱατρική δὲν μᾶς εἶναι γνωστὲς, καθὼς οἱ σχετικὲς ἐργασίες του ἔχουν χαθεῖ. Ἐκανε τόσο ὀξείες παρατηρήσεις γιὰ προβλήματα συγγενικὰ μὲ τὴν Ἱατρική κατὰ τὴν πραγμάτευση ζητημάτων πού ἀφοροῦσαν τὰ κατώτερα ζῶα, ὥστε μποροῦμε νὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι οἱ ἱατρικὲς ἀπόψεις του πρέπει νὰ ἦταν περισσότερο συγκροτημένες καὶ πιὸ πρακτικὲς ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Πλάτωνα. Ὁ Ἀριστοτέλης ὑπῆρξε σπουδαῖος σὲ πολλοὺς τομεῖς, ἀλλὰ σὲ κανέναν σημαντικότερος ἀπὸ ὅ,τι στὴ Βιολογία». Εἶναι λοιπὸν ἀπολύτως κατανοητὸς ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο σὲ ὅλες τὶς ἱστορίες τῆς Ἱατρικῆς ὑπάρχει μιὰ ἐνότητα ἀφιερωμένη στὸν Ἀριστοτέλη. Παρόμοια εἶναι καὶ ἡ ἄποψη τοῦ W. Jaeger, ὁ ὁποῖος πιστεύει ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης «διαδραμάτισε στὴν ἱατρικὴ ἐπιστήμη τῆς ἐποχῆς του ἕναν ἱστορικὰ σημαντικώτατο ρόλο». Αὐτὴ ἡ γνώση τῆς Ἱατρικῆς ἀξιοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ὡς «μοντέλο μεθόδου» στὰ ἠθικὰ συγγράμματά του.

Τέλος πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι μὲ προτροπὴ τοῦ Ἀριστοτέλη ὁ μαθητὴς του Μένων συνέταξε ἕνα ἔργο, ὅπου παρουσίαζε τὸ σύνολο τῶν ἱατρικῶν γνώσεων ἕως τὴν ἐποχὴ του καὶ τὸ ὁποῖο ἀπέτελεσε τὸν πυρῆνα τοῦ κειμένου πού σήμερα εἶναι συμβατικὰ γνωστὸ ὡς Anonymus Londinensis. Σχετικὰ μὲ τὸν ἀκριβῆ τίτλο τοῦ συγγράμματος τοῦ Μένωνα μόνον ὑποθέσεις εἶναι δυνατὸν νὰ διατυπωθοῦν κατὰ τὸν H. Diels τὸ ἔργο κυκλοφόρησε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστοτέλη ὡς Ἀριστοτέλους Ἱατρικὰ Μενώνεια (κατ' ἀναλογία μὲ τὰ Ἠθικὰ Εὐδήμεια) καὶ πρέπει νὰ ταυτισθεῖ μὲ ἐκεῖνο πού καταγράφεται στοὺς καταλόγους τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλη μὲ τὸν τίτλο Ἱατρικά.

Αὐτὴ ἡ στενὴ σχέση τοῦ Ἀριστοτέλη μὲ τὴν Ἱατρική ἀντικατοπτρίζεται καὶ σὲ μεσαιωνικὰ ἱατρικὸ ἢ ἱατρικοῦ-φιλοσοφικοῦ περιεχομένου ψευδεπίγραφα ἔργα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἔργα τῶν νεότερων χρόνων.

I. Μαρτυρίες

α') Γιὰ τὴν ἐνασχόληση τοῦ Ἀριστοτέλη μὲ τὴν Ἱατρική

1a. ANON. (Vit. Marc.), *Γένος Ἀριστοτ.* 2 [Düring, *Aristotle*, σ. 96, 12-13].

1b. ANON., *De vita Aristot.* 2 [Düring, *Aristotle*, σ. 151].

2. APPIAN., *Ἀλεξ. ἀνάβ.* 7, 27 [= Düring, *Aristotle*, σ. 297].

β') Γιὰ τὴν κατάταξή του μεταξὺ τῶν Λογικῶν γιατρῶν

3. ANON., *Tractaculus* [σ. 455 Vitelli].

γ') Γιὰ τὴ συγγραφὴ ἀπὸ αὐτὸν ἔργων ἱατρικοῦ περιεχομένου

4a. ΔΙΟΓ. ΛΑΕΡΤ., *Βίοι φιλοσ.* 5, 21 [ROSE, *Aristotelis fragmenta*, σ. 7 = DÜRING, *Aristotle*, σ. 47-48].

4b. ΗΕΥΧ., *Ὀνοματ.* [ROSE, *Aristotelis fragmenta*, σ. 14-18 = DÜRING, *Aristotle*, σ. 85-88].

4c. ΠΤΟΛΕΜ. ΦΙΛΟΣ. [ROSE, *Aristotelis fragmenta*, σ. 21-22] (ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ IBN AN-NADIM, *Kitab al-Fihrist* = AL-QIFTI, *Tabaqat al-hukama*).

4d. ΠΤΟΛΕΜ. ΦΙΛΟΣ. [DÜRING, *Aristotle*, σ. 225 καὶ 230] (ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ ibn abi Usaibī'a).

5. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Π. φύσ. ἀνθρ. 1, 2 [XV 25, 15-26, 5 K. = CMG V/9/1, σ. 15, 25-16, 2].

6a. ΑΝΩΝ. (Vita Marc.), Γέν. Ἀριστοτ. 4 [Düring, *Aristotle*, σ. 97].

6b. ΚΩΝΣΤ. ΛΑΣΚΑΡΙΣ, [Βίος Ἀριστοτ.] [DÜRING, *Aristotle*, σ. 140].

6c. ΑΝΩΝ., *De vita Aristot.* 40 [DÜRING, *Aristotle*, σ. 156].

II. Ἀποσπάσματα¹

7. κώδ. Vindob. med. gr. 18, φ. 59v (ἀντίδοτος Ἀριστοτέλους).

8. ΑΝΩΝ., Π. σφυγμ. [κώδ. Vatic. Palat. gr. 199, φ. 198v (in marg. sin.) = σ. 118 Olivieri].

9. ΑΝΩΝ., [*De cauteriis*] [σ. 82 Sudhoff].

III. Ἔργα παραδεδομένα μόνο Λατινικά

10. Ἀπόκρυφος διάλογος (9ος αἰ.) ἀνάμεσα στὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη· ὁ διάλογος ἀφορᾷ διάφορα ἰατρικὰ θέματα (στοιχεῖα, χυμούς, φλεβοτομία κτλ.), τὰ ὅποια ἀναπτύσσουν οἱ δύο φιλόσοφοι παραδίδεται σὲ δύο παραλλαγές, μία «ἐθνική» καὶ μία «χριστιανική».

11. Στὸν Ἀριστοτέλη προσγράφονται διάφορα ἔργα ἰατρικοῦ περιεχομένου, τὰ ὅποια ἀπηύθυνε πρὸς τὸν μαθητὴ τοῦ Ἀλέξανδρο τὸν Μακεδόνα· πρόκειται γιὰ τὰ ἀκόλουθα:

1. Ἐξὶ ἐπιστολές πού ὑποτίθεται ὅτι σώζονται μόνο σὲ λατινικὴ μετάφραση, καὶ μία ἀκόμη, πάλι σὲ λατινικὴ μετάφραση, πού χαρακτηρίζεται *Liber* ἀλλὰ καὶ *Epistola*:

α') *Aristoteles, Epistola ad Alexandrum Magnum De conservatione sanitatis* ἢ *Aristoteles, Epistola ad Alexandrum Magnum De sanitate servanda*. (κατὰ τὸν I. Bloch πρόκειται γιὰ κείμενο πού πρωτοσυντάχθηκε κατὰ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ καὶ ἀκολούθως μεταφράσθηκε στὰ Λατινικά.

β') *Epistola Aristotelis regi magno Alexandro De observatione humani corporis*.

γ') *Aristotele, Epistula ad Alexandrum* (metrica).

δ') *Aristoteles, Epistola ad Alexandrum*.

ε') *Auctoritates epistole Aristotelis ad Alexandrum*.

ς') *Aristoteles, De regimine sanitatis* (τὸ ἔργο δὲν χαρακτηρίζεται στὸν τίτλο τοῦ ἐπιστολῆ, ὡστόσο ἀπὸ τὸν τρόπο πού ἀρχίζει μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ὑποθέσουμε ὅτι εἶχε μᾶλλον ἐπιστολικὴ μορφή).

ζ-1) *Liber moralium de regimine dominorum qui alio nomine dicitur Secretum secretorum editus ab Aristotele ad Alexandrum regem et discipulum dicti Aristotelis*:

ζ-2) Τὸ ἴδιο κείμενο παραδίδεται καὶ σὲ ἕμμετρη μορφή: *Epistola intitulata secreta secretorum Aristotelis metrica composita sed extracta ex prosa ipsius Aristotelis. Prologus ... per metra distinxit socius socio Johanni Nicolaus*

2. Διάφορα ἄλλα ἔργα:

α') *Medicina Aristotelis ad Alexandrum* (?).

β') *Aristoteles, De diaeta*.

γ') *Aristoteles, De lapide ... ad Alexandrum*.

δ') *Aristoteles, Doctrina ad Alexandrum regem*.

ε') *Monita Aristotelis ad Alexandrum Magnum*.

IV. *Rezeptarium Sangallense*

12. Στὴν ἀνώνυμη συλλογὴ ἰατρικῶν συνταγῶν, ἡ ὅποια παραδίδεται ἀπὸ τὸν κώδ. Sangall. (Stiftsbibliothek) lat. 14, 9ος αἰ., φ. 337-354, ὕστερα ἀπὸ τὸν πίνακα περιεχομένων (φ. 337: *Incipiunt capitula*), τὸ κείμενο ἀρχίζει (φ. 339) μὲ δήλωση σὰν νὰ πρόκειται γιὰ ἔργο τοῦ Ἀριστοτέλη [σ. 10, 1-2 Jörimann]: *In Christi nomine. Incipiunt dicta quem Aristotelis archeter [leg.*

1. Στὴν ἐνόητα αὐτὴ συμπεριλαμβάνω κατὰ βάση μόνο τὰ νέα στοιχεῖα πού συνδέουν τὸν Ἀριστοτέλη μὲ τὴν Ἰατρικὴ, ἐνῶ γιὰ τὰ λοιπὰ παραπέμπω στὴν ὑπάρχουσα βιβλιογρ.

archiater] dictavit.

V. Dicta Aristotelis

13. Στὸν κώδ. Bonnensis (Universitätsbibl.) lat. 218, 11ος αἰ., φ. 81v, παραδίδεται ἓνα σύντομο, ἀνέκδοτο κείμενο ἱατρικοῦ περιεχομένου, πού ἀποδίδεται στὸν Ἀριστοτέλη· βλ.: *Dicta Aristotelis*.

Ἐκδ. κειμένων: ALICANDRI-CIUFELLI, C., «Quintrino Guanciali, Il poema 'Hahnemannus' e una storia di medicina in versi», στὸ: *Atti del XVI Congresso Nazionale, Bologna - Ravenna 23-24-25 Maggio 1959*, a cura di V. Busacchi – Società Italiana di Storia della Medicina, σ. 259-286· DÜRING, I., *Aristotle in the Ancient Biographical Tradition* [Studia graeca et latina Gothoburgensia 5], Göteborg 1957 (passim)· JÖRIMANN, J., *Frühmittelalterlichen Rezeptarien*, Zürich 1925 (Inaug.-Diss.), σ. 78-79· NORMANN-DORPAT, H., «Disputatio Platonis et Aristotelis. Ein apokrypher Dialog aus dem frühen Mittelalter», *AGM* 23 (1930) 68-71 (ἔθνικὴ παραλλαγή), 71-73 (χριστιανικὴ παραλλαγή)· ROSE, V. (ἔκδ.), *Aristotelis qui ferebantur librorum fragmenta* [BT], Lipsiae 1886 (ἀνατ.: Stutgardiae 1967)· στὸν ΙΔΙΟ (ἔκδ.), *Aristoteles pseudepigraphus*, Lipsiae 1863 (ἀνατ.: Hildesheim 1971), σ. 384-390 (: «LI. Ἱατρικά»).

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ., σ. 184-202.

Βλ. ἀκόμη ALLBUTT, *Greek Medicine*, σ. 241-244· ALTHOFF, J., «Aristoteles», στὸ: Leven (ἔπιμ.), *Antike Medizin*, στ. 84-87, Μόναχο 2005, Beck (ὄπου καὶ ἐπιλογή νεότερης βιβλιογρ.)· στὸν ΙΔΙΟ, «Aristoteles als Medizindoxograph», στὸ: van der Eijk (ἔπιμ.), *Ancient Histories of Medicine*, σ. 57-94, κ.ἄ.· BALME, D. M., «Genos and Eidos in Aristotle's Biology», *The Classical Quarterly* 12 (1962) 81-98· BECCARIA, A., *I codici di medicina del periodo presalernitano (secoli IX, X E XI)* [Storia e Lettera. Raccolta di Studi e Testi 53], Roma 1956 (passim)· BLOCH, I., «Byzantinische Medizin», στὸ: *Handbuch der Geschichte der Medizin, begründet von Th. Puschmann; hrsg. von M. Neuburger und J. Pagel*, τ. 1, Jena 1902 (ἀνατ.: Hildesheim 1971), σ. 558· BRINKMANN, J., *Die apokryphen Gesundheitsregeln des Aristoteles für Alexander den Großen in der Übersetzung des Johan von Toledo*, Leipzig 1914 (Diss. med.)· BYL, S., «Les grands traités biologiques d'Aristote et la Collection Hippocratique», στὸ: R. Joly (ἔπιμ.), *Corpus Hippocraticum. Actes du 2e Colloque hippocratique de Mons (22-26 septembre 1975)* [Série sciences humaines. Éditions universitaires de Mons 4], Mons 1977, σ. 313-326· στὸν ΙΔΙΟ, *Recherches sur les grands traités biologiques d'Aristote: sources écrites et préjugés* [Mémoires de la classe des Lettres 64-3], Bruxelles 1980· CLARKE, E., «Aristotelian Concepts of the Form and Function of the Brain», *BHM* 37 (1963) 1-14· DIELS, H. A. *Die Handschriften der antiken Ärzte* [APAW, Philos.- histor. Kl., Jhrg. 1905-1907], Teil II, Berlin 1906 (ἀνατ.: Leipzig - Amsterdam 1970), στὸ λ.· στὸν ΙΔΙΟ, «Ueber die Excerpte von Menons Iatrika in den Londoner Papyrus 137», σ. 407-434· στὸν ΙΔΙΟ, «Medizin in der Schule des Aristoteles», *Delbrücks Preußische Jahrbücher* 74 (1893) 412 κ.έ.· DRABKIN, M., «Select Pages from Mediaeval Medical Manuscripts», *Bulletin of the History of Medicine* 11 (1942) 431· FREDE, D., «Aristoteles» (6), *DNP* 1 (1996/1999) 1134-1144· FREDRICH, C., *Hippokratische Untersuchungen und Funde* [Philologische Untersuchungen 15], Berlin 1899, σ. 79· FRONTISI-DUCROUX, F. – J.-P. VERNANT, *Στὸ μάτι τοῦ καθρέφτη, μετάφρ.*: Β. Μέντζου, Ἀθήνα 2001, σ. 132-138 (: «VI. Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἡ ἐμμηνόροια»)· FUCHS, «Heilkunde», σ. 282-284· GURLT, *Gesch. der Chirurgie*, τ. 1, σ. 293-295· HAESER, *Lehrbuch*, τ. 1, σ. 213-223· HEINTEL, H., *Quellen zur Geschichte der Epilepsie. Ausgewählt, eingeleitet und erläutert* [Hubers Klassiker der Medizin und Naturwissenschaften 14], Bern - Stuttgart - Wien 1975, σ. 18· JAEGER, W., «Aristotle's Use of Medicine as Model of Method in his Ethics», *JHS* 77 (1957) 54-61 [= W. Jaeger, *Scripta minora*, τ. 2, Roma 1960, σ. 491-509]· στὸν ΙΔΙΟ, *Diokles von Karystos. Die griechische Medizin und die Schule des Aristoteles*, Βερολίνο 1938 (ἀνατ.: Berlin 1963), σ. 186 κ.έ. («Diokles und die medizinische Schule des Peripatos», καὶ εἰδικότερα τὴν ἀκόλουθη ἐνότητα τοῦ ἴδιου κφ.: «Die medizinische Wissenschaft in der Schule des Aristoteles»)· KALTHOFF, P., *Das Gesundheitswesen bei Aristoteles*, Berlin - Bonn 1934· KOLLESCH, J., «Galens Auseinandersetzung mit

der Aristotelischen Samenlehre», στό: J. Wiesner (ἐπιμ.), *Aristoteles. Werk und Wirkung. Paul Moraux gewidmet*, τ. 2, Berlin - New York 1987, σ. 17-26· KULLMANN, W., «Aristoteles' Grundgedanken zu Aufbau und Funktion der Körpergewebe», *AGM* 66 (1982) 209-238 (ὄπου καὶ σχετική βιβλιογρ.)· KULLMANN, W. - S. FÖLLINGER (ἐπιμ.), *Aristotelische Biologie. Intentionen, Methoden, Ergebnisse. Akten des Symposiums über Aristoteles' Biologie von 24.-28. Juli 1995 in der Werner-Reimers-Stiftung in Bad Homburg* [Philosophie der Antike 6], Stuttgart 1997· LINDSAY, «Medicine as viewed by Plato and Aristotle», στό: *Proceedings of the Third International Congress of the History of Medicine. — London, July 17th to 22th 1922*, Antwerp 1923, σ. 185· LONIE, I. M., «Erasistratos, the Erasistrateans and Aristotle», *BHM* 38 (1964) 426-443· LOPEZ-SALVÀ, M., «Hippokratische Medizin und aristotelische Handlungsphilosophie: Analogien und Parallelismen», στό: R. Wittern - P. Pellegrin (ἐπιμ.), *Hippokratische Medizin und antike Philosophie (Verhandlungen des VIII. Internationalen Hippokrates-Kolloquiums vom 23. bis 28. September 1993)* [Medizin der Antike 1], Hildesheim - Zürich - New York 1996, σ. 203-215· PANSIER, P., «Manuscrits médicaux de France, IIIe Partie. Manuscrits Français», *AGM* 2 (1909) 387· PUCCINOTTI, F., *Storia della Medicina*, τ. 1: *Medicina antica*, Napoli 1860, σ. XXV-XXVI: «Volgarizzamento antico d'un pseudonimo bizantino, intitolato *Aristotelis Epistola ad Alexandrum M. De conservatione sanitatis*» (μετάφρ. τῆς ἐπιστολῆς στὰ μεσαιωνικά Ἰταλικά)· PUHLMANN, W., «Die lateinische medizinische Literatur des frühen Mittelalters. Ein bibliographischer Versuch», *Kyklos* 3 (1930) 411· SARTON, G., *A History of Science. Ancient Science through the Golden Age of Greece*, Harvard University Press - Cambridge 1960, σ. 561 («Aristotle the Physician»)· SCHMITT, CH. B., «Aristoteles bei den Ärzten», στό: G. Keil - B. Moeller - W. Trusen (ἐπιμ.), *Der Humanismus und die oberen Fakultäten [Deutsche Forschungsgemeinschaft/Kommision für Humanismusforschung, Mitteilungen 14]*, Weinheim 1987, σ. 239-266· SEZGIN, F., *Geschichte des arabischen Schrifttums*, τ. 4, Leiden 1971, σ. 102 (ἀρ. 1, 4 καὶ 7)· ἀκόμη βλ. στόν ἴδιο, ὄ.π., τ. 5, Leiden 1974, σ. 418-419· SHAW, J. R., «Models for Cardiac Structure and Function in Aristotle», *JHB* 5 (1972) 355 κ.έ.: SOLMSEN, F., «Griechische Philosophie und die Entdeckung der Nerven», *MH* 18 (1961) 150-197 = H. Flashar (ἐκδ.), *Antike Medizin [Wege der Forschung 221]*, Darmstadt 1971, σ. 202-279 (γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη σ. 231-247)· STEINSCHNEIDER, M., «Die arabischen Übersetzungen aus dem Griechischen», *Centralblatt für Bibliothekswesen*, Beiheft 12 (1893) σ. 33 [= σ. 71 τοῦ συγκεντρωτικοῦ τόμου μὲ τὸν ἴδιο τίτλο, Graz 1960]· STRANG, C., «The Perception of Heart», *Proceedings of the Aristotelian Society* 61 (1961) 239 κ.έ.: SUDHOFF, K., «Die gedruckten mittelalterlichen medizinischen Texte in germanischen Sprachen. Eine literarische Studie», *AGM* 3 (1910) 294, ἀρ. 56· THORNDIKE, L. - KIBRE, P., *A Catalogue of Incipits of Mediaeval Scientific Writings in Latin*, Cambridge, Mass. ²1963, στό λ.· ULLMANN, M., «Edelsteine als Antidota. Ein Kapitel aus dem Giftbuch des ibn al-Mubârak», *Janus* 61 (1974) 73-89· στόν ἴδιο, *Die Natur- und Geheimwissenschaften im Islam* [Handbuch der Orientalistik I/VI/2], Leiden 1972, σ. 157· ΛΑΜΕΡΑΣ, Ι. Κ., *Αἱ περὶ ἰατρικῆς γνώσεις τοῦ Ἀριστοτέλη*, Ἀθήναι 1962· ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ, Μέγας Ἀλέξανδρος, σ. 19, ὑποσ. 2· ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., «Ἱατρικά Ἀριστοτέλους», *Πλάτων ἔτ. ΙΣΤ'* (1964) 17-61· Α. ΜΠΙΜΠΗ-ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, «Παραδοσιακὴ θεραπευτικὴ στὴ Μακεδονία καὶ ἡ ἀρχαία καταγωγὴ τῆς», στό ἔργο τῆς ἴδιας *Ἑλληνικὴ ἰατρικὴ παράδοση*, τ. 1: *Ἀρχαιότητα*, Ἀθήνα 1989, σ. 136-137

17. Ἀρχιγένης Φιλίππου Ἀπαμεύς (Ρώμη, 1ος/2ος αἰ. μ.Χ.)

Ὁ γιατρός Ἀρχιγένης δὲν μαρτυρεῖται στὶς ἀρχαῖες πηγές ρητὰ ὡς μακεδονικῆς καταγωγῆς, ὡστόσο ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς συνηγοροῦν οἱ ἀκόλουθοι ἐνδείξεις: Πρῶτα-πρῶτα τὸ ὄνομά του ὅπως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του (Φίλιππος) εἶναι μακεδονικά.

Δεύτερον καταγόταν ἀπὸ μία πόλη, σὴν ὁποία εἶχαν ἐγκατασταθεῖ τόσο πολλοὶ Μακεδόνες στρατιῶτες, ὥστε μετωνόμασαν τὴν πόλη Πέλλα, σὲ ἀνάμνηση τῆς ὁμώνυμης μακεδονικῆς πρωτεύουσας (Στραβ., *Γεωγρ.* 16, 752)· ἀργότερα ὁ Σέλευκος Νικάτωρ (312-281 π.Χ.), ἕνας ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔδωσε σὴν πόλη τὸ ὄνομα Ἀπάμεια, γιὰ νὰ τιμήσει τὴ σύζυγό του (Στραβ., *Γεωγρ.* 16, 750) (ἢ κατ' ἄλλη πηγὴ τὴ μητέρα του) Ἀπάμα (Στέφ. Βυζ., *Ἐθν.*, λ. Ἀπάμεια). Στὴν πόλη αὐτὴ γεννήθηκε ὁ Ἀρχιγένης (ἢ ἔστω ἀπὸ αὐτὴ εἶλκε τὴν καταγωγὴ του) περὶ τὰ μέσα τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ. Ἀπὸ τοὺς δασκάλους του στὴν Ἱατρικὴ γνωρίζουμε μόνον ἕναν, τὸν Ἀγαθῖνο τὸν Λακεδαιμόνιο (ἂν καὶ δὲν ἀποκλείεται καὶ ὁ πατέρας τοῦ Ἀρχιγένη νὰ ἦταν γιαντρός, ὁπότε αὐτὸς θὰ ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος δάσκαλός του). Τὴν τέχνην του ὁ Ἀπαμέας γιαντρός τὴν ἄσκησε στὴ Ρώμη, ὅπου εἶχε σχέσεις καὶ μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ Αὐλὴ· ἐπίσης γιὰ κάποια χρονικὴ περίοδο τῆς ζωῆς του χρημάτισε καὶ στρατιωτικὸς γιαντρός (*Ἀρχιγένης ὁ στρατόπεδον θεραπεύων*). Ἀνῆκε στὴν Πνευματικὴ ἱατρικὴ σχολή, καὶ μάλιστα στὴν ἰδιαίτερη κατεύθυνσή της, τὴν Ἐκλεκτικὴ ἢ Ἐπισυνθετικὴ, τὴν ὁποία εἶχε ἰδρύσει ὁ δάσκαλός του Ἀγαθῖνος ὁ Λακεδαιμόνιος, πάντοτε μέσα στὰ πλαίσια τῆς Πνευματικῆς σχολῆς καὶ ἑναρμονισμένη μὲ τὶς ἀρχές της. Ὁ Ἀρχιγένης πέθανε μᾶλλον στὴ Ρώμη περὶ τὰ τέλη τῆς δευτέρας δεκαετίας τοῦ 2ου αἰ. μ.Χ. σὲ ἡλικία 63 ἐτῶν. Διακρίθηκε κυρίως στὴ Χειρουργικὴ καὶ τὴ Φαρμακολογία. Ὡς συγγραφέας ὑπῆρξε ἰδιαίτερα παραγωγικός, ὅπως μαρτυροῦν οἱ σωζόμενοι, ἢ ἀποκαταστημένοι ἐν μέρει ὑποθετικά, τίτλοι ἔργων του, τὰ ὁποῖα κάλυπταν πολλοὺς τομεῖς τῆς Ἱατρικῆς καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα γνωρίζουμε μόνον ἀποσπάσματα. Τὰ συγγράμματά του χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ ἀρκετοὺς μεταγενέστερους γιαντροὺς, τὸν Γαληνό, τὸν Φιλούμενο, τὸν Ἀνώνυμο (Ἀΐλιος Προμῶτος;), τὸν Ὀρειβάσιο, τὸν Ἀλέξανδρο Τραλλιανό, τὸν Ἀέτιο Ἀμιδηνό, τὸν Παῦλο Αἰγινήτη κ.ἄ.: μὲ βάση τὶς μαρτυρίες αὐτῶν μποροῦμε νὰ καταρτίσουμε τὸν ἀκόλουθο κατάλογο ἔργων τοῦ Ἀρχιγένη: *Περὶ σφυγμῶν* (ἕν μὲγα βιβλίον), *Περὶ τῆς τῶν πυρετῶν σημειώσεως* (δέκα βιβλία), *Ἐπιτομὴ <τῆς Περὶ τῆς τῶν πυρετῶν σημειώσεως>* (ἕνα βιβλίον), *Περὶ τόπων πεπονθότων* (τρία βιβλία), *Περὶ τύπων* (ἕνα βιβλίον), *Περὶ τῶν ἐν ταῖς νόσοις καιρῶν* (δύο βιβλία), *<Ὁξειῶν νόσων παθογνωμονικά>* (τουλάχιστον δύο βιβλία), *Χρονίων νόσων παθογνωμονικά* (τουλάχιστον δύο βιβλία), *Περὶ τῶν κατὰ γένος φαρμάκων* (τουλάχιστον δέκα πέντε βιβλία), *Περὶ καστορίου χρήσεως* (ἕνα βιβλίον), *Περὶ τῆς δόσεως τοῦ ἔλλεβόρου ἢ Περὶ τοῦ ἔλλεβορίζειν* (ἕνα βιβλίον), *<Ὁξειῶν νόσων θεραπευτικά>* (τουλάχιστον δύο βιβλία), *Χρονίων νόσων θεραπευτικά* (τουλάχιστον δύο βιβλία), *Χειρουργούμενα* (περισσότερα ἀπὸ δύο βιβλία) καὶ *Σύνοψις τῶν Χειρουργουμένων* (τουλάχιστον δύο βιβλία). Ἐπίσης ἔγραψε ἑνδεκα ἐπιστολικές πραγματεῖες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔχουν διασωθεῖ κάποια στοιχεῖα μόνο γιὰ πέντε: *Ἐπιστολὴ πρὸς Μᾶρσον <περὶ ἀνακτῆσεως μνήμης βεβλαμμένης>*, *Ἐπιστολὴ <πρὸς ? περὶ ὑστερικῆς πνιγός?>*, *Ἐπιστολὴ πρὸς Μᾶρσον περὶ μελαγχολίας καὶ Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀττικόν <περὶ τῶν ἐν κύστει ἐλκώσεων?>*.

¹ Ἐκδ. ἀπόσπ.: C. BRESCIA, *Frammenti medicinali di Archigene* [CSG 27], Napoli 1955· G. L. CALABRÒ, *Frammenti inediti di Archigene*, BPEC N. S. 9 (1961) 67-72· A. OLIVIERI, I. Brani greci sul polso arterioso II. Frammenti di Archigene, MAAN 6 (1942) 120-122, καὶ *Medicinalia magica*, PhW 59 (1939) 142-143.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, ΑΙΜ. Δ., *Ἀρχιγένης Φιλίππου Ἀπαμεύς. Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα ἐνὸς Ἑλληνα γιαντροῦ στὴν αὐτοκρατορικὴ Ρώμη* [Πονήματα 3], Ἀθῆναι, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. ΚΕΕΕΣ, 2000, καὶ στὸν *Ἰδιο, Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 202-203.

Βλ. ακόμη C. OSER-GROTE, Archigenes v. Arameia, K.-H. Leven (έπιμ.), *Antike Medizin. A Lexikon*, München 2005 στ. 80· H. G. VON MANZ, Archigenes von Arameia, Gerabek (κ.ά.), *Enzyklopädie Medizingeschichte*, Berlin - New York 2007, τ. 1, σ. 96. Άποσπ. από έργα του στους Γαληνό, Φιλούμενο, Όρειβάσιο, Άέτιο Άμιδηνό, Παύλο Αϊγινήτη κ.ά.· βλ. επίσης G. FABRICIUS, *Galens Exzerpte aus älteren Pharmakologen* [Antike Medizin II/2], Berlin-New York 1972, σ. 198-199 (καταγραφή άποσπ., όχι πλήρης).

18. Αύρηλιος Ίσιδωρος, άρχιερεύς και άρχιατρός (Θεσσαλονίκη, 3ος αϊ. μ.Χ.)

Πληροφορίες για τόν Αύρηλιο Ίσιδωρο άντλοϋμε από έπιγραφές τής Θεσσαλονίκης. Έτσι διαπιστώνουμε ότι άνήκε στην όνομαστή οίκογένεια τών Μαρεινιανών τής πόλεως αύτης. Υπήρξε άρχιερέας τής Θεσσαλονίκης και άρχιατρός τὸ 249 μ.Χ. (ή λίγο πρίν). Έπίσης χρημάτισε δύο φορές άρχιερέας μετὰ τὸ 249 μ.Χ. (βλ. IG X/2/1, άρ. 176: Αύρηλιου Ίσιδώρου τοῦ άξιολογωτάτου δις άρχιερέως). Η σύζυγός του όνομαζόταν Αύρηλία Φιλωτέρα και ήταν άρχιέρια (βλ. IG X/2/1, άρ. 176: Αύρηλιαν | Φιλωτέραν τήν | άξιολογωτάτην | άρχιέριαν, γυναίκα Αύρηλιου Ίσιδώρου). Τά άξιώματά του ως άρχιερέα και άρχιατροῦ μνημονεύονται σέ έπιγραφή πάνω σέ βωμό που άφιέρωσε, ίσως τὸ 250 μ.Χ., πρὸς τιμὴν τοῦ έγγονοῦ του Μαρεινιανοῦ Φιλίππου, ίερέα κατὰ τὸ έτος 248 μ.Χ. τοῦ θεοῦ Φούλβου· βλ. IG X/2/1, άρ. 163, στ. 24-27.

Έκδ. έπιγραφῶν: IG IG X/2/1, άρ. 149· άρ. 163, και άρ. 176. Βλ. και ΠΕΛΕΚΙΔΗΣ, ΣΤ., *Άπό τήν πολιτεία και τήν κοινωνία τής άρχαίας Θεσσαλονίκης. (Έπιγραφική μελέτη)* [ΕΕΦΣΠΘ, Παράρτ. 2ου τόμου], Θεσσαλονίκη 1934, σ. 62-63, άρ. 19, εϊκ. 28.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 203-204.

Βλ. και NUTTON, V., «The Doctor and the Oracle», *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 47 (1969) 41· NUTTON, «Archiatri», σ. 223, άρ. 65. ΣΑΡΙΚΑΚΗΣ, Θ. Χ., *Ρωμαίοι άρχοντες τής έπαρχίας Μακεδονίας, Μέρος Β΄: Άπό τοῦ Αύγουστου μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ (27 π.Χ.-284 μ.Χ.)* [Μακεδονική Βιβλιοθήκη 51], Θεσσαλονίκη 1977, σ. 181· ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ, *Μακεδ. προσωπογρ.*, σ. 29, άρ. 236· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 108.

19. C. Velleius Plato (Φίλιπποι, ; αϊ.)

Ό C. Velleius Plato (Γ. Βελλήϊος Πλάτων) ήταν γιός τοῦ Γαΐου και καταγόταν από τή Βολτινία φυλή. Έζησε στους Φιλίππους, όπως πληροφορούμαστε από σχετική έπιγραφή.

Έκδ. έπιγραφῆς: LEMERLE, P., «Inscriptions latines et grecques de Philippes», *BCH* 58 (1934) 472-274, έπιγρ. άρ. 9 (και εϊκ. άρ. 9).

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 205.

Βλ. και COLLART, *Philippes*, σ. 271, ύποσ. 3· PILHOFER, P., *Philippi*, τ. 1, Tübingen 2000, σ. 327-328, άρ. 322· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 108.

20. Γλαυκίας (4ος αι. π.Χ.)

Γιατρός ο οποίος φρόντισε τον Ἡφαιστίωνα κατά την τελευταία ἀσθένειά του στὰ Ἐκβάτανα. Γιὰ τὸ σχετικὸ περιστατικὸ διασώζονται δύο μαρτυρίες πὺ δὲν συμπίπτουν μεταξύ τους.

Κατὰ τὸν Ἀρριανό, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος βρισκόταν στὰ Ἐκβάτανα καὶ συμμετεῖχε σὲ διάφορες ἑορταστικὲς ἐκδηλώσεις, ἀρρώστησε ὁ Ἡφαιστίων· ὁ ἱστορικὸς ὅμως περιορίζεται στὴν ἀόριστη αὐτὴ ἀναφορά, χωρὶς νὰ μᾶς παρέχει κάποια ἐπὶ πλεόν πληροφορία γιὰ τὸ εἶδος τῆς νόσου. Συμπληρώνει μόνο ὅτι κατὰ τὴν ἕβδομη ἡμέρα ὁ ἀσθενὴς βρισκόταν σὲ ἄσχημη κατάσταση καὶ ὅτι πέθανε πρὶν τὸν προλάβει ζωντανὸ ὁ Ἀλέξανδρος. Ὑπεύθυνος γιὰ τὸ αἰφνίδιο τέλος τοῦ Ἡφαιστίωνα θεωρήθηκε ὁ γιατρός Γλαυκίας (= Γλαῦκος), καὶ γι' αὐτὸ ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε νὰ τὸν κρεμάσουν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ θεραπευτικὸ ἀτόπημα τοῦ γιατροῦ, τὸ ὁποῖο ἀπέβη μοιραῖο γιὰ τὸν Μακεδόνα στρατηγὸ, ὁ Ἀρριανὸς καταγράφει δύο ἐκδοχὲς· σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη ὁ γιατρός τοῦ χορήγησε κάποιο φάρμακο πὺ δὲν ἐνδεικνυόταν, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὴν ἄλλη τὸν εἶδε νὰ πίνει πολὺ κρασί καὶ δὲν τὸν ἐμπόδισε.

Ἀπὸ τὴ δευτέρη πηγή, δηλ. τὴ σχετικὴ διήγηση τοῦ Πλουτάρχου, προκύπτει ὅτι ὁ Γλαῦκος (= Γλαυκίας) ἔκανε στὸν Ἡφαιστίωνα κάποιες διαιτητικὲς ὑποδείξεις, ὥστε νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸν πυρετὸ πὺ τὸν ταλαιπωροῦσε (χωρὶς ὅμως νὰ γίνεται λόγος γιὰ τὴν αἰτιολογία τοῦ πυρετοῦ). Μόλις ὁ γιατρός ἔφυγε γιὰ νὰ πάει στὸ θέατρο, ὁ Μακεδόνας στρατηγός, πὺ προφανῶς δὲν εἶχε πρόθεση νὰ ἀκολουθήσει τὶς συμβουλὲς τοῦ Γλαύκου, οἷα δὲ νέος καὶ στρατιωτικὸς οὐ φέρων ἀκριβῆ δίαιταν, ἔφαγε ὑπερβολικὴ ποσότητα φαγητοῦ, ἕναν ὀλόκληρο πετεινὸ, καὶ ἤπιε πολὺ παγωμένο κρασί, μὲ συνέπεια ἡ κατάστασή του νὰ χειροτερεύσει καὶ σὲ λίγο νὰ πεθάνει. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε, ὑπερβολικὰ λυπημένος καὶ ἑξαλλος γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ φίλου του, διέταξε νὰ σταυρώσουν τὸν γιατρό (μαρτ. 2).

Κατὰ τὸν Berne ἡ διήγηση τοῦ Πλουτάρχου βασίζεται μᾶλλον σὲ μιὰ παράδοση πὺ ἀπηχοῦσε ἕνα πνεῦμα κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐνῶ ἀντίθετα δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθεῖ τὸ ἐνδεχόμενον ὁ Ἀρριανὸς νὰ καταγράφει τὴν ἐπίσημη ἐκδοχὴ ἢ ὁποῖα δικαίωνε τὴν ἐνέργεια τοῦ ὑπερβολικὰ λυπημένου βασιλιᾶ κατὰ τοῦ γιατροῦ πὺ ἀμέλησε τὸ καθῆκον του.

Μαρτυρίες

1. ΑΡΡΙΑΝ., Ἀλεξ. ἀνάβ. 7, 14, 1-4.
2. ΠΛΟΥΤΑΡΧ., Ἀλέξ. 72, 1-3.
- 2b. ΙΩ. ΖΩΝΑΡ., Ἐπιτ. ἱστ. 4, 14.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 205-210.

Βλ. ἀκόμη GOSSEN, H., «Glaukias» (9), *RE VII* (1910) 1399-1400· στὸν ΙΔΙΟ, «Glaukos» (42), *RE VII/1* (1910) 1421· BERVE, *Alexanderreich*, τ. 1, σ. 79, καὶ τ. 2, σ. 112, ἀρ. 228 (Γλαυκίας)· HAESER, *Lehrbuch*, τ. 1, σ. 90 (Γλαυκίας)· HAMILTON, J. R., *Plutarch, Alexander. A Commentary*, Oxford 1969, σ. 200· REINACH, «Medicus», σ. 1689· GARRISON, F. H., *Notes on the History of Military Medicine*, Washington 1922 (ἀνατ.: Hildesheim – New York 1970), σ. 44 (Γλαῦκος)· GREENWALT, «Medical Arts», σ. 217, ὑποσ. 22 (Γλαυκίας)· ΤΑΤΑΚΙ, *Macedonians Abroad*, σ. 286, ἀρ. 7 (Γλαυκίας)· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 105

(Γλαῦκος ἢ Γλαυκίας).

21. Θεόδωρος ἰητρός

(Κάτω Κλεινές, 2ος/3ος αἰ. μ.Χ.)

Σὲ μαρμάρινη ἐπιτύμβια στήλη πού βρέθηκε στὶς Κάτω Κλεινές (Ν. Φλώρινας) ὑπάρχει πολὺστιχη ἐπιγραφή, κατεστραμμένη σήμερα κατὰ τὸ μεγαλύτερο τμήμα της (ἡ ἐπιγραφή βρίσκεται στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Θεσσαλονίκης): σ' αὐτὴ μνημονεύεται κάποιος γιατρός Θεόδωρος. Δυστυχῶς ἀπὸ τὸ σωζόμενο κείμενο τῆς παραπάνω ἐπιγραφῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθεῖ κάποια πληροφορία γιὰ τὴν ἰατρικὴ δραστηριότητα τοῦ Θεοδώρου (ἂν βέβαια καταγραφόταν κάτι τέτοιο): πάντως πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ὁ γιατρός αὐτὸς χαρακτηρίζεται ὡς «σοφὸς ἀνήρ», ἔκφραση πού μᾶλλον δηλώνει ὅτι ἦταν ἄριστος κάτοχος τῆς τέχνης του.

Ἐκ δ. ἐπιγραφῆς: ΡΙΖΑΚΗΣ - ΤΟΥΡΑΤΣΟΓΛΟΥ, *Ἐπιγραφές Ἄνω Μακεδονίας*, τ. 1, σ. 144-145, ἀρ. 157 (καὶ πίν. 59) (ἐπίσης στὶς σ. 145-146 σχολιασμὸς τῆς ἐπιγραφῆς). Βλ. καὶ ΠΑΠΑΔΑΚΙΣ, Ν. Γ., «Ἐκ τῆς Ἄνω Μακεδονίας», *Ἄθηνᾶ* 25 (1913) 438, ἀρ. 22Α.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ.*, σ. 210.

Βλ. καὶ ΡΙΖΑΚΗΣ - ΤΟΥΡΑΤΣΟΓΛΟΥ, «Λατρεῖες στὴν Ἄνω Μακεδονία», σ. 956, καὶ εἰκ. 7· ΣΒΕΡΚΟΣ, *Συμβολή*, σ. 92· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 106.

22. Θεόδωρος ὁ Μακεδών

(Ρώμη, δεῦτερο μισὸ 1ου αἰ. π.Χ.)

Γιατρός τῆς Πνευματικῆς ἰατρικῆς σχολῆς. Ἡ δράση του τοποθετεῖται στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 1ου προχριστιανικοῦ αἰ., καὶ ἡ χρονολόγησή του βασίζεται στὴν ταύτισή του μὲ τὸν Θεόδωρο τὸν ὁποῖον μνημονεύει ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος ὡς μαθητὴ τοῦ γιατροῦ Ἀθηναίου ἀπὸ τὴν Ἀττάλεια. Ἡ ταύτιση τοῦ Θεοδώρου αὐτοῦ μὲ τὸν ὁμώνυμο Μακεδόνα γιατρὸ ὑποστηρίχθηκε ἤδη ἀπὸ τὸν I. A. Fabricius καὶ ἀπὸ τὸν C. G. Kühn, καὶ ἀκολουθῶς τὴν ἀσπάσθηκαν ὅλοι οἱ μελετητές, ἄσχετα ἀπὸ τὸ τί ὑποστηρίζουν γιὰ τὸ θέμα τῆς χρονολογήσεώς του. Ὁ K. Deichgräber χρονολογεῖ λανθασμένα τὸν Θεόδωρο τὸν Μακεδόνα στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ., ἔχοντας ὑπ' ὄψιν του τὴν παλαιότερη ἄποψη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Ἀθήναιος, ὁ δάσκαλος τοῦ Θεοδώρου καὶ ἰδρυτῆς τῆς Πνευματικῆς σχολῆς, ἔζησε τὸν 1ο μεταχριστιανικὸ αἰ. Νεότερη ἔρευνα ὁμως καὶ ἀξιοποίηση στοιχείων, πού δὲν ἔτυχαν τῆς προσοχῆς προηγούμενων μελετητῶν, ἀπέδειξαν ὅτι ὁ Ἀθήναιος ἄκμασε μᾶλλον περὶ τὰ μέσα τοῦ 1ου αἰ. π.Χ. καὶ ἐπίσης ὅτι ἡ δράση τοῦ ἄμεσου μαθητῆ τοῦ Θεοδώρου πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ χρονικὰ στὸν ἴδιο αἰ. Ὁ τόπος δράσεως (Ρώμη;) τοῦ Θεοδώρου δὲν μαρτυρεῖται στὶς ἀρχαῖες πηγές (μαρτ. 5α).

Ὁ Θεόδωρος, μὲ βάση τὶς σωζόμενες μαρτυρίες, πρέπει νὰ ὑπῆρξε ἰδιαίτερα παραγωγικὸς συγγραφέας. Μαρτυροῦνται ἑβδομήντα ἔξι (ος) βιβλία του, ἀλλὰ κανέναν τίτλο συγγράμματός του. Ὁ τρόπος ὁμως μὲ τὸν ὁποῖον γίνονται οἱ παραπομπές στὸ ἔργο του καὶ οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται μόνο στὰ βιβλία καὶ ὄχι στὸν τίτλο συγγράμματος, μᾶς κατευθύνει νὰ υποθέσουμε ὅτι πιθανότατα ὁ Θεόδωρος ἔγραψε ἓνα ἑκτενὲς πολὺβιβλο ἔργο, ἀποτελούμενο ἀπὸ ἑβδομήντα ἔξι τουλάχιστον βιβλία. Ἀπὸ τὸ ἔργο του, πού ἔχει

χαθεί, σώζονται μόνον αποσπάσματα στὸν Φιλούμενο, τὸν Ἀνώνυμο [Αἴλιο Προμῶτο;], τὸν Ἀλέξανδρο Τραλλιανὸ καὶ τὸν Ἀέτιο Ἀμιδηνό ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα αὐτὰ πιστοποιεῖται ἢ ἐνασχόληση τοῦ Θεοδώρου κατ' ἐξοχὴν μὲ τὴ Φαρμακολογία (γιὰ τὸ εἰδικότερο περιεχόμενο τῶν ἀποσπασμάτων αὐτῶν γίνεται λόγος ἀμέσως παρακάτω).

I. Μαρτυρία

1. ΔΙΟΓ. ΛΑΕΡΤ., *Βίοι φιλοσ.* 2, 103.

II. Ἀποσπάσματα

2. ΦΙΛΟΥΜ., *Π. ἰοβ.* 4 [CMG X/1/1, σ. 8, 31-9, 1].

3. ΦΙΛΟΥΜ., *Π. ἰοβ.* 4 [CMG X/1/1, σ. 9, 5-10].

4. ΦΙΛΟΥΜ., *Π. ἰοβ.* 5 [CMG X/1/1, σ. 10, 11-12].

5. ΦΙΛΟΥΜ., *Π. ἰοβ.* 36 [CMG X/1/1, σ. 39, 1-5].

6. ΑΝΩΝ. (ΑΙΛ. ΠΡΟΜ.), *Π. ἰοβ. καὶ δηλητ.* 51 [σ. 67, 5-13 Ihm].

7. ΑΙΛ. ΠΡΟΜ., *Δυναμ.* 62 [σ. 164, 10-17 Crismani].

8. ΑΛΕΞ. ΤΡΑΛΛ., *Θεραπ.* 1, 15 [I 559, 18-561, 1 Puschm.].

9. ΑΛΕΞ. ΤΡΑΛΛ., *Θεραπ.* 15 [I 563, 17-24 Puschm.].

10. ΑΕΤ., *Λόγ. ἰατρ.* 6, 91 [CMG VIII/2, σ. 236, 11-12].

11. ΑΕΤ., *Λόγ. ἰατρ.* 8, 49 [CMG VIII/2, σ. 476, 2-4].

12. ΑΕΤ., *Λόγ. ἰατρ.* 12, 1 [σ. 26, 14-17 Κωστομοίρης].

13. ΑΕΤ., *Λόγ. ἰατρ.* 13, 46 (τὸ τμήμα ποὺ ἀφορᾷ τὰ δηλητήρια εἶναι ἀνέκδοτο).

14. ΑΕΤ., *Λόγ. ἰατρ.* 14, 24 (ὁ λόγος εἶναι ἀνέκδοτος).

15. ΑΕΤ., *Λόγ. ἰατρ.* 14, 48.

16. ΑΕΤ., *Λόγ. ἰατρ.* 16, 48 [σ. 67, 6-68, 9 Ζερβ.].

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ.*, σ. 210-238.

Βλ. καὶ DEICHGRÄBER, K., «Theodoros» (45), *RE V/A/2* (1934) 1865-1866· FABRICIUS, I. A., *Bibliotheca Graeca ...*, τ. XIII, Hamburgi 1729, σ. 433· FUCHS, «Heilkunde», σ. 361 (σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ σ. 359)· IHM, S., *Der Traktat peri tōn iobōlon thriōn kai dēlētēriōn farmākōn des sog. Aelius Promotus. Erstedition mit textkritischem Kommentar* [Serta Graeca 4], Wiesbaden 1995, σ. 117, ὑποσ. 67· KÜHN, C. G., *Additamenta ad elenchum medicorum Graecorum, XXVIII*, Lipsiae 1837, σ. 4· KUDLIEN, «Pneum. Ärzte», στ. 1097, Stuttgart 1968, *RE Suppl.*XI· ROHDE, E., «Aelius Promotus», *RhM* 28 (1873) 270, ὑποσ. 3 [= ROHDE, E., *Kleine Schriften*, τ. 1, Tübingen – Leipzig, 1901, σ. 387, ὑποσ. 3]· ΤΑΤΑΚΙ, *Macedonians Abroad*, σ. 325, ἀρ. 6· WELLMANN, *Pneum. Schule*, σ. 13· ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ, *Μακεδ. προσωπογρ.*, σ. 59, ἀρ. 547· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 108 (ἀπλή μνεία).

23. Κ. Ἰούλιος Νεικήτης

(Ἅγιος Ἀχίλλειος, ἀρχὲς 3ου αἰ. μ.Χ.)

Τὸ ὄνομα τοῦ γιατροῦ αὐτοῦ μνημονεύεται σὲ ἓναν «μαρμάρينو ἐπιτύμβιο ἡμακεδονικὸ βωμὸ μὲ συμφυῆ βάση καὶ ἐπίθημα». Ὁ βωμὸς ἀνακαλύφθηκε στὸ νησί τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλεῖου στὴν ἡμιορειωμένη ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ «σήμερα χρησιμοποιεῖται ὡς βάση τῆς Ἁγίας Τράπεζας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Πύλης».

Ἐκδ. ἐπιγραφῆς: ΡΙΖΑΚΗΣ - ΤΟΥΡΑΤΣΟΓΛΟΥ, *Ἐπιγραφές Ἄνω Μακεδονίας*, τ. 1, σ. 151-152. Βλ. καὶ ΑΝΔΡΕΙΩΜΕΝΟΥ, Α. Κ., «Ἀρχαιότητες καὶ μνημεῖα δυτικῆς Μακεδονίας. Πύλη Μικρᾶς Πρέσπας»,

ΑΔ 22 (1967), Μέρος Β' 2 - Χρονικά, σ. 416, και πίν. 310ζ· άκόμη ROBERT, J. - L. ROBERT, *Bull. Epigr.* (1970), σ. 406, άρ. 359· ΠΕΤΣΑΣ, Φ., «Χρονικά Άρχαιολογικά 1968-1970», *Μακεδονικά* 15 (1975) 311, άρ. 194.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 238-239.

Βλ. και ΣΒΕΡΚΟΣ, *Συμβολή*, σ. 91-92· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 109.

24. Καλλιγένης

(3ος/2ος αι. π.Χ.)

Γιατρός του Φιλίππου Ε' (222/1-179 π.Χ.), πιθανότατα μακεδονικής καταγωγής. Η δράση του πρέπει να τοποθετηθεί μάλλον στο πρώτο μισό του 2ου αι. π.Χ., αφού κατά τον Ρωμαίο ιστορικό Τίτο Λίβιο ο Καλλιγένης υπήρξε γιατρός του Φιλίππου κατά το έτος του θανάτου του (179 π.Χ.). Στο σχετικό κείμενο του Λιβίου, που άποτελεί και τη μοναδική μαρτυρία γι' αυτόν δεν καταγράφεται καμιά σαφής πληροφορία ούτε για τη νόσο του βασιλιά ούτε για τη θεραπεία που του έφάρμοσε ο γιατρός· έτσι σχετικά με τον Καλλιγένη ως βασική πληροφορία πρέπει να θεωρηθούν τα όσα λέει ο Λατίνος ιστορικός για την ανάμιξη του στο ζήτημα της διαδοχής υπέρ του Περσέα. Αυτή ακριβώς όμως η ανάμιξη και οι σχέσεις του με διάφορα πρόσωπα δηλώνουν πιθανότατα ότι ο Καλλιγένης άσκούσε την τέχνη του όχι μόνο στον στρατό αλλά και στην Αύλη του Φιλίππου Ε'.

Μαρτυρία

ΤΙΤ. LIV., *Ab Urbe cond.* 40, 56, 8-11.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 239-240.

Βλ. και ΤΑΤΑΚΙ, *Macedonians Abroad*, σ. 336, άρ. 12· WALBANK, W F. W., *Philipp V of Macedon*, Cambridge²1967 (1940), σ. 253.

25. Καλλισθένης ο Όλύνθιος

(4ος αι. π.Χ.)

Ο Καλλισθένης καταγόταν από την Όλυνθο της Χαλκιδικής (γεννήθηκε περί το 370 π.Χ.) και ήταν γιός του Δημοτίμου και της Άριμνήστης, άδελφής του Άριστοτέλη. Υπήρξε μαθητής του Άριστοτέλη μαζί με τον Άλέξανδρο τον όποιο άκολούθησε στην έκστρατεία του στην Άσία. Πέθανε με βίαιο θάνατο το 327 π.Χ. επειδή χλεύασε τον Άλέξανδρο, εκφράζοντας την αντίθεσή του στο θέμα της προσκυνήσεως (και άκολουθως κατηγορήθηκε για συνωμοσία). Ο Καλλισθένης πιστεύεται ότι υπήρξε συγγραφέας ενός ανατομικού συγγράμματος, το όποιο δυστυχώς δεν έχει διασωθεί· ειδικότερα στο έργο αυτό πραγματευόταν την ανατομία του όφθαλμού. Ο Haeser σημειώνει ότι ο Καλλισθένης συνέγραψε και βοτανολογικό σύγγραμμα, πιθανότατα όμως πρόκειται για σύγχυση με τις σχετικές ένότητες του έργου Άλεξάνδρου πράξεις, στο όποιο ο Όλύνθιος λόγιος δεν περιορίσθηκε στην έξιστόρηση των κατορθωμάτων του Άλεξάνδρου, αλλά στις πολλές παρεκβάσεις που έκανε κατέγραψε πληροφορίες για τη Γεωγραφία, τη Ζωολογία, τη Βοτανική κτλ. των περιοχών που κατέκτησε ο Μακεδόνας στρατηλάτης.

Μαρτυρία (-'Απόσπασμα)
CHALCIDIUS, *Timaeus* 246 [σ. 256, 14-257, 15 Waszink].

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 241-243.

Βλ. καὶ FUCHS, «Heilkunde», σ. 285 (: «über Anatomie»); HAESER, *Lehrbuch*, τ. 1, σ. 90 καὶ 224 (: «über Anatomie», «über Botanik»); KROLL, W., «Kallisthenes» (2), *RE* X/2 (1919) 1674-1726; PANSIER, P., «Repertorium oculariorum inter Graecos Romanosque», *Janus* 10 (1905) 524 (λ. «Callisthene»: «avait écrit sur la structure de l'oeil»).

26. Γάϊος Καλπούρνιος Κολλῆγας Μακεδών ('Αντιόχεια Πισιδίας, 4ος/5ος αἰ. μ.Χ.)

Ὁ γιατρός Γάϊος Καλπούρνιος Κολλῆγας ἦταν γόνος ὀνομαστῆς μακεδονικῆς οἰκογένειας καὶ χριστιανός (:); ὅπως μαρτυρεῖ τὸ ἐπιτύμβιο ἐπίγραμμα του, ἐκτὸς ἀπὸ γιατρός, ὑπῆρξε ρήτορας καὶ φιλόσοφος. Πέθανε στὴν Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας σὲ ἡλικία τριάντα ἐτῶν, ἐκεῖ ὅπου προφανῶς κατεῖχε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιατροῦ (ὡς δημοσιεύων). Τὸ μνημεῖο του τὸ κατασκεύασε ὁ πατέρας του Γ. Καλπούρνιος Μακεδών, χαράσσοντας σ' αὐτὸ τὸ ἐν λόγω ἐπίγραμμα.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: RAMSAY, «A Noble Anatolian family», σ. 2-5, ἀρ. 1. Βλ. ἀκόμη PLEKET, H. W. - R. S. STROUD, *SEG* 32 (1982), σ. 366-367, ἀρ. 1302; JONES, «A Family», σ. 264-269 (ἡ ἐπιγραφή στὴ σ. 264)· ἐπίσης P. ROUSSEL, «Bulletin Épigraphique», *REG* 33 (1920) 427, καὶ JONES, «An Epigram», σ. 194, ὑποσ. 54.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 243-245.

Βλ. καὶ NUTTON, «Archiatrī», σ. 219, ἀρ. 25· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 109.

27. Κολλῆγας (Örkenez, 4ος/5ος αἰ. μ.Χ.)

Στὸ Örkenez, δέκα πέντε χλμ. νοτιοανατολικά τῆς Ἀντιόχειας τῆς Πισιδίας, βρέθηκε ἐπιγραφή μὲ ἐπιτύμβιο ἐπίγραμμα ποὺ ἀφορᾷ τὸν Κολλῆγα, γιὸ τοῦ Γ. Καλπουρνίου Μακεδόνα καὶ ἀδελφὸ τοῦ Γαΐου Καλπουρνίου Κολλῆγα Μακεδόνα (στὴν Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας βρέθηκε ἡ ἐπιτύμβια πλάκα τοῦ Γαΐου Καλπούρνιου Κολλῆγα τοῦ Μακεδόνα, γιὰ τὸν ὁποῖον βλ. παραπάνω, λ. ἀρ. 26). Ὁ Κολλῆγας ἦταν γιατρός ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του, καὶ πέθανε εἰκοσαετῆς (εἰκοστὸν ἄγοντα ἔτος). Τὸ ἐπιτύμβιο τοῦ τὸ ἀφιέρωσε ἡ μητέρα του Μάγνα.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: JONES, «A Family», σ. 269 (ὅπου καὶ μετάφρ. τῆς ἐπιγραφῆς στὰ Ἀγγλικά). Βλ. ἀκόμη CALDER, W. M. - J. M. R. CORMACK, *Monuments from Lycaonia, the Pisido-Phrygian Borderland, Aphrodisias* [MAMA 8], Manchester 1962, σ. 71· PEEK, *Griechische Versinschriften*, σ. 176, ἀρ. 692.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 245-247.

Βλ. καὶ Ramsay, «A Noble Anatolian Family», σ. 5-9.

28. (Ποπίλλιος;) Λάλος
(Βέροια, 133 μ.Χ.)

Γιατρός που μνημονεύεται σε ἐπιτύμβιο μνημείο (σαρκοφάγος;), τὸ ὁποῖο βρέθηκε στὴ Βέροια καὶ χρονολογεῖται τὸν Φεβρουάριο τοῦ 133 μ.Χ.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, Ἐπιγραφές Ἄνω Μακεδονίας, τ. 1, σ. 310, ἀρ. 326.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ., σ. 248.

Βλ. καὶ ΤΑΤΑΚΙ, *Ancient Beroea*, σ. 211, ἀρ. 786· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 109.

29. Λύκος ὁ Μακεδών
(2ος αἰ. μ.Χ.)

Γιὰ τὸν Λύκο δὲν εἶναι γνωστὰ παρὰ ἐλάχιστα μόνο βιογραφικὰ στοιχεῖα. Τὸ προσωνόμιο Μακεδὼν δηλώνει βέβαια τὸν εὐρύτερο τόπο τῆς καταγωγῆς του, ἢ γενέτειρά του ὅμως μᾶς εἶναι ἄγνωστη (μαρτ. 1· πρβ. καὶ μαρτ. 3). Ὁ Μ. Wellmann, βασιζόμενος σὲ ἕναν ἀνώνυμο κατάλογο γιατρῶν που παραδίδεται ἀπὸ τὸν κῶδ. Laur. lat. plut. 73, 1 (11ος αἰ.), φφ. 142v-143r, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ κάποιον γιατρὸ Lupus Pelopis (Lupus pelobi cod.), ἐπιχειρεῖ νὰ συνδέσει τὸν Λύκο τὸν Μακεδόνα μὲ τὸν γιατρὸ Πέλοπα, δάσκαλο τοῦ Γαληνοῦ ὅταν αὐτὸς σπούδαζε Ἱατρικὴ στὴ Σμύρνη. Ὁ F. E. Kind κατ' ἀρχὴν θεώρησε δελεαστικὴ τὴν παραπάνω ἄποψη καὶ ἐπὶ πλέον παραδέχθηκε ὅτι γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς δὲν ὑπάρχει κανένα χρονικὸ κώλυμα· ὡστόσο διατύπωσε κάποιες σκέψεις που καθιστοῦν μᾶλλον ἀμφίβολη τὴν ταύτιση που πρότεινε ὁ Wellmann· τὸ κύριο σημεῖο τῆς ἀντιρρήσεως του βασιζόταν στὴ διαπίστωση ὅτι ὁ Γαληνὸς σὲ κανένα σημεῖο τοῦ ἔργου του δὲν κάνει λόγο γιὰ τὴ συγγένεια αὐτή. Τὸ σύνολο τῶν σχετικῶν ἐνδείξεων ὅπως καὶ οἱ συλλογισμοὶ που βασίζονται σ' αὐτὲς εἶναι πολὺ ἀσθενεῖς, καὶ ἔτσι ἡ ὑπόθεση τῆς ταύτισεως τοῦ γιατροῦ Πέλοπα μὲ τὸν πατέρα τοῦ Λύκου καθίσταται στὸ σύνολό της μᾶλλον ἀμφίβολη.

Σὲ ἕνα, μόνο Ἀραβικὰ παραδεδομένο, τμήμα τοῦ ὑπομνήματός του στὸ ἕκτο βιβλίον τῶν ἱπποκρατικῶν Ἐπιδημιῶν ὁ Γαληνὸς μᾶς πληροφορεῖ σχετικὰ μὲ τὸν Λύκο (Ἰπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' [CMG V/10/2/2, σ. 287, 11-22] (μεταφράζω τὸ χωρίο ἀπὸ τὰ Γερμανικά) ὅτι «δὲν γνώρισα αὐτὸν τὸν ἄνδρα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του. Πατρίδα του ἦταν ἡ Μακεδονία, καὶ κατοικοῦσε ἐκεῖ συνεχῶς. ... Τελικὰ ὕστερα ἄκουσα τὸ ὄνομα τοῦ Λύκου καὶ ἔμαθα ὅτι ἦταν στὴ Ρώμη καὶ ἀργότερα πέθανε». Κατὰ τὸ παραπάνω κείμενο ὁ Λύκος ἄσκησε τὸ ἐπάγγελμά του στὴν πατρίδα του τὴ Μακεδονία, χωρὶς ὅμως νὰ καθορίζεται ἡ πόλη ὅπου διέμενε (ἢ οἱ πόλεις, ἂν ἦταν περιοδευτής)· στὴ Μακεδονία πέρασε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του, συνεπῶς καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς δράσεώς του. Ἀκολούθως, μᾶλλον γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα, ἔζησε στὴ Ρώμη. Ἄν πέθανε ἐκεῖ ἢ ἂν αὐτὸ συνέβη, ἀφοῦ ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του, δὲν προκύπτει ἀπὸ τὸ ἐξεταζόμενο γαληνικὸ κείμενο.

Στὸ ἐξεταζόμενο χωρίο δὲν γίνεται καθόλου λόγος γιὰ τὴ μαθητεία τοῦ Λύκου κοντὰ στὸν ἱπποκρατικὸν γιατρὸ Κόιντο, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, ἔζησε στὴ Ρώμη καὶ στὴ συνέχεια στὴν Πέργαμο. Ἐπίσης ὁ Γαληνὸς στὰ χωρία τῶν συγγραμμάτων του, ὅπου κατονομάζει τὸν Λύκο ὡς μαθητὴ τοῦ Κοῖντου (μαρτ. 2, κ.ά.), δὲν σημειώνει κάτι γιὰ τὴν πόλη στὴν

ὁποία διέμενε ὁ Κόϊντος, ὅταν μαθήτευσε κοντά του ὁ Μακεδόνας γιατρός. Βέβαια μαρτυρεῖται ὅτι καὶ οἱ δύο γιατροὶ ἔζησαν γιὰ κάποιο διάστημα στὴ Ρώμη, ἀπὸ ὅσο ὅμως γνωρίζουμε ὁ Κόϊντος βρισκόταν ἐκεῖ κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς δράσεώς του, ἐνῶ ὁ Λύκος μᾶλλον λίγο πρὶν πεθάνει (αὐτὸ τουλάχιστον προκύπτει ἀπὸ τὸ χωρίο τοῦ Γαληνοῦ, τὸ ὁποῖο ἤδη σχολιάσθηκε). Ἄν πράγματι ἡ μαρτυρία τοῦ Γαληνοῦ εἶναι ὀρθή, τότε πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι, ὅταν ὁ Λύκος βρισκόταν στὴ Ρώμη, ὁ Κόϊντος εἶχε πρὸ πολλοῦ πεθάνει. Ἐξ ἄλλου λογικότερο εἶναι νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ Λύκος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Κοϊντου ὅταν βρισκόταν σὲ νεαρή ἡλικία καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν (μακροχρόνια) ἄσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός του στὴ Μακεδονία παρὰ πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Δυστυχῶς οὔτε καὶ γιὰ τὸν Κόϊντο ἔχουμε τὴ δυνατότητα νὰ καθορίσουμε μὲ ἀκρίβεια τὸ χρονικὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο παρέμεινε στὴ Ρώμη πρὶν μεταβεῖ στὴν Πέργαμο. Πάντως ὁ M. Grmek καὶ ἡ D. Gourevitch πιστεύουν ὅτι ὁ γιατρός αὐτὸς ταξίδεψε (καὶ διέμεινε) στὴ Ρώμη ἐπὶ Ἀδριανοῦ, δηλ. «μετὰ τὸ 117 καὶ πρὶν τὸ 138 μ.Χ.».

Συνεπῶς ἡ σχολιαζόμενη γαληνικὴ μαρτυρία μᾶς διαφωτίζει ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δύο τόπους (ἕναν εὐρύτερο γεωγραφικὸ χῶρο, τὴ Μακεδονία, καὶ μιὰ πόλη ἔξω ἀπὸ τὸν χῶρο αὐτόν, τὴ Ρώμη), ἀπὸ τὴ σειρὰ ὅμως μὲ τὴν ὁποία μνημονεύονται οἱ τόποι αὐτοὶ δημιουργεῖται πρόβλημα ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρόνο τῆς γνωριμίας τοῦ Λύκου μὲ τὸν δάσκαλό του. Φυσικὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθεῖ τὸ ἐνδεχόμενο ὁ Γαληνὸς πού, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος παραδέχεται, γνώριζε ἐλάχιστα στοιχεῖα γιὰ τὸν Λύκο (μαρτ. 3 καὶ 11), νὰ μᾶς παρέχει ἐλλιπεῖς ἢ καὶ ἐσφαλμένες πληροφορίες γι' αὐτόν, δηλ. θὰ ἦταν δυνατὸν ὁ Λύκος νὰ εἶχε κάνει κατὰ τὴ νεότητά του καὶ ἄλλα ταξίδια, π.χ. στὴ Ρώμη ἢ τὴν Πέργαμο, ἢ ἀκόμη οἱ δύο τόποι δράσεως τοῦ Λύκου νὰ μνημονεύονται μὲ ἀντίστροφη σειρὰ ἀπὸ αὐτὴν πού ἴσχυε στὴν πραγματικότητα. Αὐτὸ τὸ δεύτερο ἐνδεχόμενο μοῦ φαίνεται πολὺ πιθανό, καὶ μάλιστα ἂν ἀληθεύει ἡ ὑπόθεση ὅτι ὁ Λύκος πέθανε πρὶν τὸ 180 μ.Χ.: Ἀφοῦ ὁ Γαληνὸς βρισκόταν στὴ Ρώμη κατὰ τὰ χρονικὰ διαστήματα 164-168 ἢ 162-166 (πρώτη ἐπιδημία) καὶ στὴ συνέχεια μετὰ τὸ 169 μ.Χ. (δεύτερη ἐπιδημία) καὶ ἂν πράγματι ὁ Λύκος μετέβη στὴ Ρώμη λίγο πρὶν πεθάνει, εἶναι λογικὸ νὰ ὑποθέσει κάποιος ὅτι ὁ Περγαμηνὸς γιατρός θὰ εἶχε γνωρίσει ἢ θὰ τοῦ ἦταν εὐκολότερο νὰ συλλέξει περισσότερες καὶ σαφέστερες πληροφορίες γιὰ τὸν Λύκο. Κάτι τέτοιο ὅμως ὄχι μόνο δὲν συνέβη, ἀλλὰ ὁ Γαληνὸς πρωτάκουσε γιὰ τὸν γιατρὸ αὐτόν μόνο ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατό του. Ἄρα εἶναι λογικότερο νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ Λύκος διέμεινε στὴ Ρώμη κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς σταδιοδρομίας του καὶ ὅτι τότε μαθήτευσε κοντὰ στὸν Κόϊντο πού ἐπίσης ἀσκοῦσε τὴν Ἰατρικὴ στὴν ἴδια πόλη. Γιὰ συνάντηση τῶν δύο ἀνδρῶν στὴ Ρώμη κάνουν λόγο καὶ οἱ M. Grmek καὶ D. Gourevitch.

Πιθανότατα ὁ Λύκος πρέπει νὰ συγκαταριθμηθεῖ στοὺς γιατροὺς τῆς Λογικῆς-Δογματικῆς σχολῆς. Ρητὲς σχετικὲς μαρτυρίες δὲν ὑπάρχουν, ὑπὲρ αὐτοῦ ὅμως συνηγοροῦν διάφορες ἐνδείξεις πού ἐντοπίζονται στὰ γαληνικὰ συγγράμματα, ὅπως τὸ ὅτι ὁ Λύκος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ ἱπποκρατικοῦ γιατροῦ Κοϊντου, μαζί μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Γαληνὸς τὸν μνημονεύει ἀρκετὲς φορές· μάλιστα σύμφωνα μὲ τὸν Περγαμηνὸ γιατρὸ ὁ Λύκος δήλωνε ὅτι κατὰ τὴν ἐρμηνεία τῶν Ἀφορισμῶν ἔγραφε τὶς ἐξηγήσεις τοῦ δασκάλου του (ἀπ. 6 = 45). Εἶναι γνωστὸ ὅτι στοὺς ἀρχαίους καταλόγους τῶν Λογικῶν-Δογματικῶν γιατρῶν ὁ Ἰπποκράτης ἀριθμεῖται πρῶτος στὴ σειρὰ ὡς ἀίρεσιάρχης τους ([Γαλην.], *Εἰσαγ. ἢ Ἰατρ.* 4 [XIV 683, 6-8 K.]). Ἀκόμη εἶναι πιθανὸν ὁ ἴδιος ὁ Λύκος νὰ προέβαλε τὸν ἑαυτό του ὡς ὀπαδὸ τοῦ Ἰπποκράτη, καὶ αὐτὸ ἐξηγεῖ τὸν χαρακτηρισμὸ του ἀπὸ τὸν

Γαληνὸς ὡς νόθον τῆς Ἱπποκράτους αἰρέσεως (μαρτ. 5). Μία ἀκόμη σχετικὴ ἔνδειξη ἀποτελεῖ ἡ δήλωση τοῦ Γαληνοῦ ὅτι ὁ Μακεδόνας γιατρὸς κατὰ τὴν ἐρμηνεία ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων χρησιμοποίησε συνδυαστικὰ τὸν λόγον καὶ τὴν πείρα, δηλ. τὴ μέθοδο ποὺ ἦταν ἀποδεκτὴ ἀπὸ τοὺς Δογματικούς καὶ ἐν πρώτοις ἀπὸ τὸν Ἱπποκράτη (μαρτ. 6 καὶ 7). Τέλος ὁ Kind ἐπισημαίνει ὅτι οἱ ἀπόψεις τοῦ Λύκου σὲ γενικὲς γραμμὲς μᾶλλον προσεγγίζουν ἀντίστοιχες τοῦ Ἐρασιστράτου ποὺ ἐπίσης θεωρεῖται Λογικός.

Τὸ κύριο ἐνδιαφέρον τοῦ Λύκου εἶχε ἐπικεντρωθεῖ στὴν Ἀνατομική, καὶ εἰδικότερα στὴ Μυολογία (ἀπ. 8, 9, 10, 16-35)· ἂν καὶ ὁ Γαληνὸς τόσο στὸ *Π. ἀνατ. ἐγχ.* ὅσο καὶ στὸ *Π. μυῶν ἀνατ.* σχολιάζει λεπτομερῶς τὶς σχετικὲς ἀπόψεις τοῦ Λύκου, δυστυχῶς οὔτε τὸν τίτλο τοῦ ἔργου μνημονεύει οὔτε μᾶς παρέχει στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀποκατάστασή του. Ἐπίσης ὁ Λύκος πρέπει νὰ ἀσχολήθηκε καὶ μὲ ἄλλα σχετικὰ ζητήματα, ὅπως π.χ. τὴν ἀνατομία τῆς μήτρας καὶ τὸν σχηματισμὸ τοῦ ἐμβρύου σ' αὐτὴν (ἴσως ἐξετάζοντας συνδυαστικὰ τὴν ἀνατομία τῆς καὶ τὴ σύλληψη ἢ τὴ διαμόρφωση τοῦ ἐμβρύου). Ἀκόμη ἀπὸ ἄλλα χωρία τοῦ Γαληνοῦ προκύπτει ὅτι ὁ Λύκος, προφανῶς πάντοτε στὰ πλαίσια τῶν ἀνατομικῶν μελετῶν του, ἀσχολήθηκε μὲ τὶς φλέβες καὶ τὶς ἀρτηρίες (ἀπ. 36 καὶ 38), τοὺς νεφρούς (ἀπ. 37 καὶ 38) καὶ τοὺς ὄρχεις (ἀπ. 39) (μᾶλλον σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς φλέβες καὶ τὶς ἀρτηρίες ποὺ καταλήγουν σ' αὐτούς). Τέλος ὁ Γαληνὸς μᾶς πληροφορεῖ μὲ ἐπικριτικὴ διάθεση ὅτι ὁ Λύκος στὰ ἀνατομικὰ βιβλία του δὲν περιορίσθηκε στὰ ὅσα διαπίστωνε διενεργώντας ἀνατομῆς, ἀλλὰ στὶς σχετικὲς περιγραφές του ἀναμίγνυε καὶ διάφορα ἄλλα, θεωρητικὰ ζητήματα, καὶ ἐπίσης ἔκανε λόγο καὶ γιὰ κάποια νοσήματα (πρβ. καὶ τὴ μαρτ. 7· βλ. καὶ ἀπ. 17· πρβ. ἀπ. 13).

Ἄν καί, ὅπως ἤδη ἐπισημάνθηκε, οὔτε ὁ Γαληνὸς οὔτε κανεὶς ἄλλος συγγραφέας μνημονεύει τίτλο ἀνατομικοῦ συγγράμματος (ἢ συγγραμμάτων) τοῦ Λύκου, οἱ πλημμελεῖς γνώσεις μας σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ συμπληρώθηκαν ἐν μέρει ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ γαληνικοῦ *Περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων*, ὅπως αὐτὸ παρουσιάσθηκε στὴν τελευταία ἔκδοσή του. Ἄν καὶ σ' αὐτὸ ἐπίσης δὲν καταγράφεται κανεὶς τίτλος, εἶναι σαφές ὅτι τὰ ἀνατομικὰ περιεχομένου βιβλία τοῦ Λύκου ποὺ συμπεριλήφθηκαν στὴ σχετικὴ ἐπιτομὴ τοῦ Γαληνοῦ συγκροτοῦσαν ἐνιαῖο σύγγραμμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προφανῶς προέρχονται τὰ γνωστὰ σὲ μᾶς ἀνατομικὰ ἀποσπάσματα τοῦ Λύκου, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀφοροῦν τὴ Μυολογία καὶ τὰ ὁποῖα ἀνήκουν σὲ ἔργο ποὺ πρέπει νὰ διακριθεῖ ἀπὸ τὸ προηγούμενο (ἀφοῦ ὁ Γαληνὸς καταγράφοντας τὸ περιεχόμενο τοῦ δεκαεννέαβιβλου ἀνατομικοῦ συγγράμματος δὲν σημειώνει κανένα βιβλίον μυολογικοῦ περιεχομένου). Τὸ βασικὸ ἀνατομικὸ σύγγραμμα τοῦ Λύκου, ποὺ ἀπαρτιζόταν ἀπὸ δέκα ἐννέα βιβλία, ὁ Γαληνὸς τὸ συνόψισε σὲ δύο βιβλία (Γαλην., *Π. ἰδ. βιβλ.*).

Ὁ δεύτερος τομέας στὸν ὁποῖο εἶχε στραφεῖ ὁ Λύκος ἦταν ὁ ὑπομνηματισμὸς τῶν ἱπποκρατικῶν συγγραμμάτων, ὅπως τῶν Ἀφορισμῶν (κατὰ τὸν Γαληνὸς, τὴ βασικὴ πολεμικὴ του ὁ Λύκος τὴν ἔστρεψε κατὰ τοῦ ἀφορισμοῦ τὰ ἀυξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν) (ἀπ. 43-48), τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν Ἐπιδημιῶν (ἀπ. 49), τοῦ τρίτου βιβλίου τῶν Ἐπιδημιῶν (ἀπ. 50-56), τοῦ ἔκτου βιβλίου τῶν Ἐπιδημιῶν (ἀπ. 57-68), τοῦ *Περὶ χυμῶν* (ἀπ. 69-70) καὶ ἴσως καὶ ἄλλων. Κανένα ἀπὸ τὰ ὑπομνήματα αὐτὰ τοῦ Λύκου δὲν διασώζεται οὔτε μαρτυρεῖται ὁ τίτλος του.

I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

(Στήν κατάταξη τόσο τῶν κειμένων πού μᾶς παρέχουν βιογραφικές πληροφορίες γιά τόν Λύκο ὅσο καί τῶν ἀποσπασμάτων ἀπό τὰ ἔργα του ἀκολουθῶ κατὰ βάση τίς ἀρχές πού υἱοθετεῖ ὁ H. von Staden στήν ἔκδοση τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ἡροφίλου. Ἔτσι πρέπει νά ἐπισημάνω ὅτι σέ ἀρκετές περιπτώσεις τὸ ἴδιο χωρίο ἢ τμῆμα του παρατίθεται δύο φορές (σπανιότατα τρεῖς), κάθε φορά ὅμως γιά διαφορετικό λόγο, δηλ. ὡς βιογραφική μαρτυρία ἢ μαρτυρία γιά κάποιο ἔργο τοῦ Λύκου ἀλλά καί ὡς ἀπόσπασμα ἀπὸ κάποιο ἔργο του. Διευκρινίζω ἐπίσης ὅτι ὡς μαρτυρίες γιά τὴ συγγραφὴ ἔργων ἐκ μέρους τοῦ Λύκου καταγράφω μόνον τὰ χωρία ἐκεῖνα, στὰ ὁποῖα ἐντοπίζεται τὸ οὐσ. βιβλίον (ἢ κάποια συνώνυμη ἔκφρασή του), ἐνῶ γιά ἀρκετὰ χωρία εἶναι δύσκολο νά ἀποφασίσει κάποιος πού πρέπει νά τὰ κατατάξει, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὰ παρέχονται μόνο μερικές πολὺ γενικές πληροφορίες, π.χ. ἀναφορὲς στὴ μέθοδο μὲ τὴν ὁποία ὁ Λύκος σχολίασε τοὺς ἱπποκρατικούς Ἀφορισμοὺς ἢ ἄλλα ἱπποκρατικά ἔργα, στὶς παρανοήσεις διδασκαλιῶν τοῦ Ἱπποκράτη ἢ σὲ διάφορα ἄλλα ἐρμηνευτικά καί ἐπιστημονικά σφάλματα πού διέπραξε ὁ Μακεδόνας γιαιτρός.)

α') Μαρτυρίες γιά τὴν καταγωγὴ τοῦ Λύκου

1. Βλ. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' [CMG V/10/2/2, σ. 287, 10-13].

β') Μαρτυρίες γιά τὸν δάσκαλο τοῦ Λύκου

2. Βλ. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Ἀφορισμ., Προοίμιον [XVII/Β', σ. 561, 1-562, Κ. = CMG V/10/2/1, σ.].

γ') Μαρτυρίες γιά τὴν (εὐρύτερη) περιοχὴ καί τὴν πόλη ὅπου ἄσκησε τὴν Ἱατρικὴ ὁ Λύκος

3. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' [CMG V/10/2/2, σ. 287, 10-13 καὶ 20-22].

4a. VINDIC., Gyn., praef. [σ. 13 Schipper].

4b. VINDIC., Gyn., praef. [σ. 417-418 Sudhoff].

δ') Μαρτυρίες γιά τὴν ἱατρικὴ σχολὴ στὴν ὁποία ἀνῆκε ὁ Λύκος

5. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Ἐπιδημ. Γ' 1, 4 [XVII/Α', σ. 507, 2-4 Κ. = CMG V/10/2/1, σ. 17, 7-8].

6. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Ἀφορισμ., Προοίμιον [XVII/Β', σ. 561, 1-562, 10 Κ. = CMG].

7. ΓΑΛΗΝ., Π. μυῶν ἀνατ. [XVII/Β', σ. 927, 3-5 Κ.].

II. ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

i) Ἀνατομικά

(Γιά τὴν κατάταξη τῶν ἀνατομικῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Λύκου ἔλαβα ὑπ' ὄψιν μου κατ' ἐξοχὴν τὴ σειρὰ μὲ τὴν ὁποία ἐκτίθενται τὰ ἀντίστοιχα θέματα στὰ γαληνικά συγγράμματα Π. ἀνατ. ἐγχ. καί Π. μυῶν ἀνατ. ἐπίσης οἱ χαρακτηρισμοὶ τῶν μυῶν ἢ ὁμάδος μυῶν γιά τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος προέρχονται κατὰ βάση ἀπὸ τὰ δύο παραπάνω ἔργα (θεώρησα ὀρθότερο νά ἀκολουθήσω τὴν παρακτικὴ αὐτή, παρὰ νά βασίσω τὴν κατάταξή μου σὲ ἀντίστοιχες ἀπόψεις τῆς σύγχρονης Ἀνατομικῆς). Σημειῶνω τέλος ὅτι μὲ τὴν ἐπιχειρούμενη κατάταξη ἀνασυντίθεται, κατὰ ἓνα τουλάχιστον μέρος της, ἡ περὶ Μυολογίας διδασκαλία τοῦ Λύκου.)

α') Μαρτυρίες

8. ΓΑΛΗΝ., Π. ἀνατ. ἐγχ. 1, 3 [II 227, 10-228, 3 Κ.].

9. ΓΑΛΗΝ., Π. ἀνατ. ἐγχ. 4, 6 [II 449, 3-5 Κ.].

10. ΓΑΛΗΝ., Π. ἀνατ. ἐγχ. 4, 7 [II 458, 16-459, 2 Κ.].

11. ΓΑΛΗΝ., Π. ἀνατ. ἐγχ. 4, 10 [II 470, 1-12 Κ.].

12. ΓΑΛΗΝ., Π. ἀνατ. ἐγχ. 14 [II 168 Simon].

13. ΓΑΛΗΝ., Π. μυῶν ἀνατ. [XVIII/Β', σ. 926, 3-927, 4 Κ.].

14. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Π. φύσ. ἀνθρ. 2, 6 [XV 136, 13-15 Κ. = CMG V/9/1, σ. 70, 13-15].

15. ΓΑΛΗΝ., Π. ἰδ. βιβλ. 2 [XIX 22, 11-16 Κ. = Gal. scr. min. II 102, 2-8].

II. Ἀποσπάσματα

(γενικά για τις ανατομικές περιγραφές του Λύκου)

16. ΓΑΛΗΝ., Π. *ἀνατ. ἐγχ.* 1, 3 [II 227, 10-228, 3 Κ.].
 17. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 926, 2-927, 7 Κ.].
 18. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 928, 8-11 Κ.].
[Μῦες πού κινοῦν τὸ κεφάλι]
 19. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 948, 15-949, 5 Κ.].
 20. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 943, 8-12 Κ.].
 21. ΓΑΛΗΝ., Π. *ἀνατ. ἐγχ.* 4, 6 [II 448, 12-449, 8 Κ.].
 22. ΓΑΛΗΝ., Π. *ἀνατ. ἐγχ.* 4, 6 [II 449, 10-17 Κ.].
 23. ΓΑΛΗΝ., Π. *ἀνατ. ἐγχ.* 4, 6 [II 451, 10-13 Κ.].
 24. ΓΑΛΗΝ., Π. *ἀνατ. ἐγχ.* 4, 7 [II 458, 16-459, 5 Κ.].
[Μῦες πού ἐκφύονται ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ ἐμφύονται στὴν ὠμοπλάτη]
 25. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 937, 7-11 Κ.].
 26. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 938, 5-7 Κ.].
[Μῦες πού κινοῦν τὴν ὠμοπλάτη]
 27. ΓΑΛΗΝ., Π. *ἀνατ. ἐγχ.* 4, 10 [II 466, 12-17 Κ.].
 28. ΓΑΛΗΝ., Π. *ἀνατ. ἐγχ.* 4, 10 [II 470, 1-3 Κ.].
 29. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 939, 4-10 Κ.].
 30. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 940, 5-10 Κ.].
[Μῦες πού κινοῦν τὸν ὀφθαλμὸ]
 31. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 933, 5-11 Κ.].
[Μῦες πού κινοῦν τὴν κάτω σιαγόνα]
 32. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 935, 11-15 Κ.].
[Μῦες πού βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὶς κλειῖδες]
 33. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 956, 4-12 Κ.].
[Μῦες πού κινοῦν τὴ διάρθρωση τοῦ ἰσχίου]
 34. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 1000, 6-14 Κ.].
[Μῦες πού κινοῦν τὴ διάρθρωση τοῦ γόνατος]
 35. ΓΑΛΗΝ., Π. *μυῶν ἀνατ.* [XVIII/B', σ. 1007, 9-13 Κ.].
[Φλέβες]
[Φλέβες πού ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους στὸ κρανίο]
 36. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Π. φύσ. ἀνθρ. 2, 6 [XV 136, 13-137, 2 Κ. = CMG V/9/1, σ. 70, 13-17].
[Νεφροί]
 37. ΓΑΛΗΝ., Π. *φυσ. δυν.* 1, 17 [II 70, 7-16 Κ. = Gal. scr. min. III 152, 13-23].
 38. ΓΑΛΗΝ., Π. *χρ. μορ.* 5, 6 [III 366, 14-367, 2 Κ. = I 268, 21-26 Helmr.].
[Γεννητικὰ ὄργανα]
 39. ΓΑΛΗΝ., Π. *ἀνατ. ἐγχ.* 12 [II 102 Simon].
 40. VINDIC., *Gyn., praef.* 1 [σ. 464 Rose].
- ii) Ὑπομνήματα στὴν Ἱπποκρατικὴ Συλλογὴ
Γενικὲς μαρτυρίες
41. ΓΑΛΗΝ., Π. *τάξ. ἰδ. βιβλ.* 3 [XIX 57, 3-58, 7 Κ. = Gal. scr. min. II 86, 18-87, 19].
 42. ΓΑΛΗΝ., *Πρὸς Λύκον* 1 [XVIII/A', σ. 197, 12-14 Κ. = CMG V/10/3, σ. 4, 3-5].
- Ἀφορισμοί
Μαρτυρίες
43. ΓΑΛΗΝ., *Πρὸς Λύκον* 1 [XVIII/A', σ. 196, 8-198, 5 Κ. = CMG V/10/3, σ. 3, 10-4, 13].
 44. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἀφορισμ. 1, 14 [XVII/B', σ. 414, 12-415, 6 Κ. = CMG].

45. ΓΑΛΗΝ., 'Υπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Ἀφορισμ., 3, Προοίμιον [XVII/Β', σ. 561, 1-562, 6 Κ. = CMG].
46. ΓΑΛΗΝ., Π. Ἱπποκρ. καὶ Πλάτ. δογμ. 8, 7 [V 704, 14-705, 2 Κ. = CMG V/4/1/2, σ. 526, 6-10].
47. ΓΑΛΗΝ., 'Υπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 4, 18 [XVII/Β', σ. 178, 15-179, 10 Κ. = CMG V710/2/2, σ. 225, 12-23].
48. ΓΑΛΗΝ., 'Υπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 4, 26 [XVII/Β', σ. 203, 3-204, 4 Κ. = CMG V/10/2/2, σ. 239, 1-15].

Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Λύκου στοὺς Ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτη παρατίθενται καὶ σχολιάζονται ἀπὸ τὸν Γαληνὸ στὸ ἔργο του Πρὸς Λύκον *ὅτι μηδὲν ἡμάρτηται κατὰ τὸν ἀφορισμόν, οὔ ἢ ἀρχὴ «τὰ αὐξάνόμενα πλείστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν»*. Τὸ ἔργο αὐτὸ μὲ μετάφραση καὶ σχόλια θὰ ἐκδοθεῖ σύντομα. Γιὰ χωρία τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου, ὅπου μνημονεύεται ὁ παραπάνω ἀφορισμὸς σὲ σχέση μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ Λύκου ἀλλὰ καὶ τὴν υπεράσπιση τοῦ περιεχομένου του ἀπὸ τὸν Γαληνὸ βλ. Anastasiou - Irmer, *Testimonien*, Teil II/2, σ. 63-65· βλ. ἀκόμη ὅ.π., σ. 65-68.

Ἐπιδημιῶν Β'

49. ΓΑΛΗΝ., 'Υπόμν. εἰς Ἱπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' [CMG V/10/2/2, σ. 378, 32-379, 9].

Ἀπὸ τὸν Ὀρειβάσιο παραδίδεται μιὰ ἐνότητα δέκα τριῶν κεφφ. τὰ ὅποια ὅλα προέρχονται κατὰ πᾶσα πιθανότητα ἐκ τῶν Λύκου βλ. *Ἱατρ. συν.* 8, 25-37 [CMG VI/1/1, σ. 278, 1-288, 13]. Στὸ κεφ. 28, στὸ ὁποῖο γίνεται λόγος γιὰ τοὺς κλυσμοὺς ἐπ' εἰλεοῦ (ὅ.π. 8, 28 [CMG VI/1/1, σ. 283, 15-284, 17]), σημειώνεται (σ. 284, 5-6) ὅτι καὶ ὁ γε ὑφ' Ἱπποκράτους λαπαρὸς εἰλεὸς καλούμενος οὗτός ἐστιν. Ἐπειδὴ ἡ ἔκφραση λαπαρὸς εἰλεὸς (εἰλεοῦ λαπαροῦ) ἐντοπίζεται στὸ δεῦτερο βιβλίον τῶν Ἐπιδημιῶν (6, 26 [V 136, 21 L.]), θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ υποθέσει κάποιος ὅτι ὁ γιατρὸς-συγγραφέας τοῦ κειμένου αὐτοῦ, δηλ. ὁ «Λύκος», ὑπομνημάτισε τὸ παραπάνω ὑποκρατικὸ σύγγραμμα. Ὁ Deichgräber πιστεύει ὅτι τὸ ἐν λόγῳ κεφ. (ὅπως καὶ τὸ σύνολο τῆς ἐνότητας τῶν κεφφ. γιὰ τὰ ὅποια γίνεται λόγος ἐδῶ) προέρχεται ἀπὸ τὸν Ἐμπειρικὸν γιατρὸν Λύκον τὸν Νεαπολίτη (1ος αἰ. π.Χ.) βλ. Ἐμπειρ. Σχολή, ἀπ. 262 (σ. 205). Ἀντίθετα ὁ H. O. Schröder, «Oreibasios», *RE Suppl.* VII (1940) 808, υποθέτει ὅτι ὁ Λύκος ποὺ ἀποτελεῖ πηγὴ τοῦ Ὀρειβασίου ἔζησε τὸν 2ο αἰ. μ.Χ., ἄρα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Λύκον τὸν Μακεδόνα. Βλ. καὶ τὴ σχετικὴ παρατήρηση τῶν Anastasiou - Irmer, *Testimonien*, Teil I, σ. 214, ὑποσημ. 2 (καὶ στή σ. 529, ὅπου στὸν Namenindex καταγράφουν τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ τόσο στὸ λ. Lykos aus Makedonien ὅσο καὶ στὸ λ. Lykos aus Neapel).

Σὲ ἓνα ἄλλο κεφ. (*Ὅτι τινὰς δέον κλύζειν οὐ κλύζουσιν*) τῆς ἴδιας ἐνότητας, γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε λόγος παραπάνω, ἐντοπίζεται ἡ ἀκόλουθη φράση: *Ἱπποκράτης ὀνομάζει περιρροῦν τι διαχώρημα* (βλ. Ὀρειβ., *Ἱατρ. συν.* 8, 36 [CMG VI/1/1, σ. 287, 14]). Ὁ χαρακτηρισμὸς περιρροῦς ἐντοπίζεται ἐπίσης στὸ δεῦτερο βιβλίον τῶν Ἐπιδημιῶν 3, 11 [V 114, 4-5 L.]: καὶ ὑπῆλθεν ὑπόγλισχρον τῇ ἐνδεκάτῃ, τὸ δέ τι περιρροῦν χολῶδες, ὅπως καὶ στὰ ἀκόλουθα χωρία: *Ἐπιδημ. Α'* 13, 4 [II 692, 7-8 L.]: πολλὰ διήλθε μετὰ περιρροῦ χολῶδες Γ' 17, 16 [III 146, 10-11 L.]: πολλὰ κόπρωνα διήλθε ξὺν περιρροῦ πολλῶ Ζ' 83 [V 438, 19-20 L.]: ὑγρὸς περιρροῦς, καὶ Κωακ. προγν. 629 [V 730, 6-7 L.]: Ἐν φαρμακείῃσιν ἐν περιρροῦ λεπτόν συχνῶς αἷμα ἐκτηκόμενον, φλαῦρον. Γιὰ τὰ χωρία αὐτὰ βλ. καὶ Anastasiou - Irmer, *Testimonien*, Teil I, σ. 498, ὑποσ. 3. Τὸ ἐν λόγῳ κεφ. τοῦ Ὀρειβασίου ὁ Deichgräber τὸ ἀποδίδει, ὅπως καὶ τὸ προηγούμενο, στὸν Λύκον τὸν Νεαπολίτη, ἐπίσης ὑπομνηματιστὴ τοῦ Ἱπποκράτη, ἐνῶ οἱ Anastasiou - Irmer, *Testimonien*, Teil I, σ. 498 (κείμενο), καὶ σ. 529 (Namenindex), τὸ καταγράφουν μεταξὺ τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ ὁμώνυμου Μακεδόνα γιατροῦ.

Θίγω τὸ πρόβλημα στὸ σημεῖο αὐτό, ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο Ἱπποκρατικοὶ ὄροι λαπαρὸς εἰλεὸς καὶ περιρροῦς (περίρρουν διαχώρημα) ποὺ μνημονεύονται στὸ κείμενο τοῦ «Λύκου» ἐντοπίζονται ὁ πρῶτος στὸ δεῦτερο βιβλίον τῶν Ἐπιδημιῶν, ἐνῶ ὁ ἄλλος καὶ στὸ δεῦτερο βιβλίον τοῦ ἴδιου συγγραμματος, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔγραψε πιθανότατα ὑπόμνημα ὁ Λύκος ὁ Μακεδών. Κατακλείω αὐτὸ τὸ διευκρινιστικὸ σημείωμα μὲ τὴν διαπίστωση ὅτι εἶναι πράγματι ἐξαιρετικὰ δυσχερὲς νὰ

ἀποφασίσει κάποιος σὲ ποιόν ἀπὸ τοὺς δύο ὁμώνυμους γιατροὺς πρέπει νὰ ἀποδώσει ὄχι μόνο τὰ δύο ἀποσπάσματα γιὰ τὰ ὁποῖα ἔγινε λόγος ἐδῶ ἀλλὰ καὶ ἄλλα. Πάντως ὁ Deichgräber ἀποδίδει στὸν Λύκο τὸν Νεαπολίτη ὅλα τὰ κείμενα ποὺ παραδίδουν μὲ τὸ ὄνομα μόνο τοῦ «Λύκου» ὁ Ὅρειβάσιος καὶ ὁ Παῦλος ὁ Αἰγινήτης βλ. Ἐμπειρ. Σχολή, ἀπ. 258, 259, 261, 262, 263 καὶ 264 [σ. 204-205 Deichgräber].

Ἐπιδημιῶν Γ'

Μαρτυρία

50. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. Γ' 1, 4 [XVII/A', σ. 502, 3-5 Κ. = CMG V/10/2/1, σ. 14, 4-5].

Ἀποσπάσματα

51. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. Γ' 1, 4 [XVII/A', σ. 502, 3-15 Κ. = CMG V/10/2/1, σ. 14, 4-17]

52. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. Γ' 1, 4 [XVII/A', σ. 504, 8-505, 15 Κ. = CMG V/10/2/1, σ. 15, 17-16, 10].

53. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. Γ' 1, 4 [XVII/A', σ. 505, 16-507, 6 Κ. = CMG V/10/2/1, σ. 16, 11-17, 10].

54. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. Γ' 1, 4 [XVII/A', σ. 514, 11-515, 7 Κ. = CMG V/10/2/1, σ. 21, 16-28].

55. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. Γ' 1, 5 [XVII/A', σ. 533, 16-534, 5 Κ. = CMG V/10/2/1, σ. 32, 11-17].

56. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. Γ' 3, 72 [XVII/A', σ. 726, 10-14 Κ. = CMG V/10/2/1, σ. 154, 11-15].

Ἐπιδημιῶν ΣΤ'

Μαρτυρίες

57. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 4, 14 [CMG V/10/2/2, σ. 286, 27-287, 10].

58. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' [CMG V/10/2/2, σ. 378, 15-379, 1].

59. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 5, 14 [CMG V/10/2/2, σ. 287, 22-288, 4].

Ἀποσπάσματα

60. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 2, 30 [XVII/A', σ. 956, 12-957, 2 Κ. = CMG V/10/2/2, σ. 93, 19-24].

61. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 2, 34 [XVII/A', σ. 966, 6-967, 2 Κ. = CMG V/10/2/2, σ. 98, 13-25].

62. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 2, 36 [CMG V/10/2/2, σ. 102, 32-103, 13].

63. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 4, 11 [CMG V/10/2/2, σ. 212, 27-213, 2].

64. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 4, 14 [CMG V/10/2/2, σ. 286, 27-287, 10].

65. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 4, 15 [CMG V/10/2/2, σ. 289, 12-13 καὶ 18-24].

66. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 4, 15 [CMG V/10/2/2, σ. 291, 26-37].

67. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' 5, 27 [CMG V/10/2/2, σ. 308, 25-309, 8].

68. ΓΑΛΗΝ., Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Ἐπιδημ. ΣΤ' [CMG V/10/2/2, σ. 378, 15-379, 1].

Περὶ χυμῶν

69. [ΓΑΛΗΝ.], Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Π. χυμ. 1, 24 [XVI 197, 11-198, 6 Κ.].

70. [ΓΑΛΗΝ.], Ὑπόμν. εἰς Ἴπποκρ. Π. χυμ. 3, 34 [XVI 484, 4-5 Κ.].

III. Συγγράμματα τοῦ Γαληνοῦ κατὰ τοῦ Λύκου

Ὁ Γαληνὸς μαρτυρεῖ ὅτι ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα τρία συγγράμματα ἐναντίον τοῦ Λύκου:

1. Περὶ τῶν ἀγνοηθέντων τῷ Λύκῳ κατὰ τὰς ἀνατομὰς (χαμένο)· ΓΑΛΗΝ., Π. ἰδ. βιβλ. 2 [XIX 21, 16-22, 3 Κ. = Gal. scr. min. II 101, 14-20].

2. Πρὸς Λύκον ὅτι μηδὲν ἡμάρτηται κατὰ τὸν ἀφορισμὸν οὗ ἡ ἀρχή «τὰ ἀύξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν» (σώζεται)

3. Ἐνα δίβιβλο σύγγραμμα, ὃ τίτλος τοῦ ὁποίου δὲν μαρτυρεῖται καὶ στὸ ὁποῖο ὁ Γαληνὸς ἐξέθετε τὴ διαφωνία του μὲ ἀνατομικὲς ἀπόψεις τοῦ Λύκου· ΓΑΛΗΝ., Π. ἰδ. βιβλ. 4, 40 [σ. 154, 7-9 Β.-Μ.]: *περὶ τῶν διαπεφωνημένων μοι πρὸς Λύκον ἐν τοῖς ἀνατομικοῖς συγγράμμασιν.*

IV. Ἐπιτομὴ τῶν ἀνατομικῶν βιβλίων τοῦ Λύκου (χαμένο)

Παρὰ τὴν πολεμικὴ πού ὁ Γαληνὸς ἄσκησε στὶς ἀνατομικὲς ἀπόψεις τοῦ Λύκου, ἐν τούτοις μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἔκανε μιὰ ἐπιτομὴ τῶν ἀνατομικῶν βιβλίων του (ὅπως δηλ. ἀκριβῶς καὶ τοῦ Μαρίνου, τὸν ὁποῖο θαύμαζε)· βλ. Γαλην., Π. ἰδ. βιβλ. 3 [XIX 25, 5-10 Κ. = Gal. scr. min. II 104, 9-15].

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ., σ. 248-318.

Βλ. καὶ ANASTASIOU, A. – D. IRMER, (ἐκδ.), *Testimonien zum Corpus Hippocraticum*, Teil II/2: *Galen. Hippokrateszitate in den übrigen Werken Galens einschliesslich der alten Pseudo-Galenica*, Göttingen 2001., σ. 63-65· βλ. ἀκόμη ὁ.π., σ. 65-68· FLEMMING, «[Galen.] Commentary», στὸ: R. J. Hankinson (ἐπιμ.), *The Cambridge Companion to Galen*, Cambridge 2008, σ. 346, καὶ 354, σημ. 93· FUCHS, «Heilkunde», σ. 315· GRMEK, M. D. – D. GOUREVITCH, «L'école médicale de Quintus et Numisianus», στὸ: G. Sabbah (ἐκδ.), *Études de médecine romaine* [Centre Jean-Palmerne, Mémoires 8], Saint. Étienne 1988, σ. 46, 49, 50 καὶ 54· στοὺς ἸΔΙΟΥΣ, «Aux sources de la doctrine médicale de Galien: l'enseignement», *ANRW* II/37/2 (1994), σ. 1522· HAESER, *Lehrbuch*, τ. 1, σ. 249· IHM, S., *Clavis commentariorum der antiken medizinischen Texte* [Clavis commentariorum Antiquitatis et Medii Aevi 1], Leiden - Boston - Köln 2002, σ. 158 («kein Empiriker, sonder Dogmatiker und den Erasistrateern nahestehend», υἰοθετεῖ τὴν ἄποψη τοῦ Kind)· KIND, F. E., «Lykos» (52), *RE* XIII/2 (1927) 2408-2417· ROCA, J., «[Galen.] Anatomy», στὸ: R. J. Hankinson (ἐπιμ.), *The Cambridge Companion to Galen*, Cambridge 2008, σ. 243, 257, 259, σημ. 12· MANETTI, D. – ROSELLI, A., «Galeno commentatore di Ippocrate», *ANRW* II/37/2 (1994), σ. 1582-1588· SCHRÖDER, H. O., «Oreibasios», *RE* Suppl. VII (1940) 808· SMITH, W. D., *The Hippocratic Tradition* [Cornell Publications in the History of Science], Ithaca - London 1979, σ. 64-67 καὶ σ. 155 (: «Lycus, 'the bastard of the Hippocratic sect'»)· TOUWAIDE, A., «Lykos von Makedonien» (13), *DNP* 7 (1999) 574-575· TATAKI, A., *Macedonians Abroad*, σ. 357, ἀρ. 41· WELLMANN, M., ««Zur Geschichte der Medicin im Alterthum», *Hermes* 35 (1900) 367-371 καὶ 383-384.

30. Μακεδών

(πρὶν ἀπὸ τὸν 1ο; αἰ. μ.Χ.)

Ὁ Γαληνὸς παραθέτει (μέσω τοῦ Ἀνδρομάχου τοῦ νεωτέρου) ἓνα οὐρητικὸν φάρμακο τὸ ὁποῖο ἔχει συντεθεῖ ἀπὸ ἓναν γιατρὸ ὀνομαζόμενον Μακεδόνα. Ἀπὸ τὸ κείμενον δὲν καθίσταται σαφές, ἂν τὸ Μακεδών εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ γιατροῦ αὐτοῦ ἢ ἂν ἀπλῶς ἀποτελεῖ προσωνύμιον, τὸ ὁποῖο δηλώνει τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς του, ἐνῶ τὸ κυρίως ὄνομά του ἐξέπεσε ἢ, γιὰ κάποιον λόγον, παραλείφθηκε. Δυστυχῶς ἐπειδὴ ὁ γιατρός αὐτὸς μνημονεύεται μία μόνο φορά, δὲν μᾶς παρέχεται ἡ δυνατότητα νὰ διαπιστώσουμε μὲ βεβαιότητα, τί ἀκριβῶς ἰσχύει. Πάντως πιθανότερο θεωρῶ τὸ δεύτερον ἐνδεχόμενον μὲ βάση τὶς ἀνάλογες περιπτώσεις ἑξὶ γιατρῶν ποὺ καταγράφονται πάλι ἀπὸ τὸν Γαληνὸ ὃ ἓνας ὡς Βηρύτιος (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. τόπ. 9, 5 [XIII 303, 11-12 Κ.]), ὃ δεύτερος ὡς Θηβαῖος (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. τόπ. 1, 8 [XII 489, 1-6 Κ.]), ὃ τρίτος ὡς Μασσαλιώτης (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. γέν. 5, 15 [XIII 855, 8-17 Κ.]), ὃ τέταρτος ὡς Ναυκρατίτης (Γαλην., Π. συνθ.

φαρμ. κ. τόπ. 4, 7 [XII 764, 12-18 K.]), ὁ πέμπτος ὡς *Νεαπολίτης* (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. τόπ. 4, 7 [XII 752, 12-753, 2 K.]: ἄλλο τὸ τοῦ *Νεαπολίτου* ποιεῖ καὶ πρὸς τὰς μεγίστας ἐπιφορὰς ... Π. συνθ. φαρμ. κ. γέν. 7, 6 [XIII 976, 8-16 K.]. 7, 12 [XIII 1020, 11-1021, 2 K. καὶ XIII 1030, 5-11 K.]) καὶ ὁ τελευταῖος ὡς *Χαλκιδεύς* (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. γέν. 5, 4 [XIII 803, 9-804, 5 K.]). Ἐπειδὴ ὅσον ἀφορᾷ τὸν *Βηρύτιον* καὶ τὸν *Νεαπολίτην* μαρτυροῦνται τὰ πλήρη ὀνόματά τους, δηλ. *Στράτων ὁ Βηρύτιος* (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. τόπ. 4, 8 [XII 749, 3-4 K.]) καὶ *Γάϊος Νεαπολίτης* (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. γέν. 5, 11 [XIII 830, 6-8 K.]), ὁ *Μασσαλιώτης* ταυτίζεται μὲ τὸν γιατρὸ *Δημοσθένη* τὸν *Μασσαλιώτη*, γιὰ τὸν ὁποῖον γίνεται λόγος στὴ συνέχεια τοῦ ἴδιου χωρίου, ὅπου προηγουμένως αὐτὸς μνημονεύεται ἀπλῶς μὲ τὸ ἐπίθετο τὸ δηλωτικὸ τῆς καταγωγῆς του (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. γέν. 5, 15 [XIII 856, 5-7 K.]), καὶ ὁ *Θηβαῖος* πρέπει κατὰ πᾶσα πιθανότητα νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὸν Ἰέρακα τὸν *Θηβαῖο* (Γαλην., Π. συνθ. φαρμ. κ. γέν. 5, 11 [XIII 829, 1 κ.ε. K.]), μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι καὶ στίς δύο ἄλλες περιπτώσεις πού καταγράφονται, δηλ. τοῦ *Μακεδόνα* καὶ τοῦ *Ναυκρατίτου*, πρόκειται γιὰ προσωνύμια καὶ ὄχι γιὰ κύρια ὀνόματα (στὴν περίπτωση αὐτῆ βέβαια τὸ λῆμμα, στὸ ὁποῖο γίνεται λόγος γιὰ τὸν *Μακεδόνα*, καταχρηστικὰ τιτλοφορεῖται μὲ τὸ τοπωνυμικὸ, ἐπειδὴ ἀγνοοῦμε τὸ κύριο ὄνομα τοῦ γιατροῦ αὐτοῦ). Ἐξ ἄλλου οἱ ἀποδόσεις κειμένων στὸν *Νεαπολίτη* ἀλλὰ καὶ στὸν *Γάϊο Νεαπολίτη*, στὸν *Μασσαλιώτη* ἀλλὰ καὶ στὸν *Δημήτριο Μασσαλιώτη* πού ἐντοπίζονται σὲ κείμενα τοῦ Ἀσκληπιάδη τοῦ *Φαρμακίωνα* (στὸν *Γαληνὸ*) μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ συμπεράνουμε ὅτι, ὅταν ὁ Ἀσκληπιάδης παρέθετε τὰ κείμενα τῶν γιατρῶν αὐτῶν στὸ ἔργο του, παρέπεμπε μὲ αὐτὸν τὸν διπλὸ τρόπο (ἄλλοτε πλήρη καὶ ἄλλοτε ἔλλειπτικὸ), ἐπειδὴ προφανῶς γιὰ τὸν χρήστη τοῦ ἔργου του δὲν ὑφίστατο περίπτωση παρανοήσεως. Τὸν ἴδιο τρόπο παραπομπῆς ἀκολουθοῦσαν πιθανότατα καὶ ἄλλοι γιατροί, ὅπως π.χ. ὁ *Ἀνδρόμαχος ὁ νεώτερος* (*Μακεδῶν, Θηβαῖος*). Ὅταν ὁμοίως ὁ *Γαληνὸς* μὲ τὴ σειρά του χρησιμοποίησε τὰ ἔργα τοῦ Ἀσκληπιάδη κ.ἄ. καὶ προέβη σὲ ἐπιλεκτικὴ παράθεση ἀποσπασμάτων, σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχαν ἤδη ἐνσωματωθεῖ κείμενα προγενέστερων γιατρῶν (οἱ ὁποῖοι σ' αὐτὰ μνημονεύονταν ἔλλειπτικά), τότε προέκυψαν προβλήματα ταυτίσεως τῶν προσώπων, παρόμοια μὲ τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ. Πάντως ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν συμβαίνει ὁ γιατρός, τὸν ὁποῖο ἀφορᾷ τὸ λῆμμα αὐτό, πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρηθεῖ *μακεδονικῆς καταγωγῆς*.

Μαρτυρία - Ἀπόσπασμα

Βλ. ΓΑΛΗΝ., Π. συνθ. φαρμ. κ. τόπ. 10, 1 [XIII 324, 1-12 K.].

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 318-324.

Βλ. καὶ KIND, F. E., «Straton» (20), RE IV/A/1 (1931) 317· VON STADEN, H., *Herophilus. The Art of Medicine in Early Alexandria. Edition, Translation and Essays*, Cambridge 1989 (ἀνατ.: 1994), σ. 574-575 (Δημοσθένης/Δημοσθένης Ἡροφίλειος/Δημοσθένης Μασσαλιώτης).

31. Μηνόφαντος Ἀρτεμιδώρου Μακεδῶν Ὑρκάνιος (Ἄμφισσα κ.ἄ., 2ος αἰ. π.Χ.)

Ὁ γιατρός Μηνόφαντος, Μακεδόνας ἀπὸ τὴν Ὑρκανία, πῆγε στὴν Ἄμφισσα ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση τῆς πόλεως (μεταπεμφθεὶς ὑπὸ τῆς πόλιος μετὰ πρεσβείας), γιὰ νὰ ἀναλάβει τὴν ἱατρικὴ φροντίδα τῶν κατοίκων τῆς (δημοσιεύων). Ὁ Μηνόφαντος μὲ τὶς γνώσεις του

ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν ἄσκησε μὲ ἰδιαίτερη εὐσυνειδησία καὶ ἀποτελεσματικότητα τὸ ἔργο του γι' αὐτὸ ἀπολάμβανε τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς ἰδιαίτερης ἐκτίμησεως τῶν Ἀμφισσέων. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως αὐτῆς ὅμως κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκεῖ διαμονῆς του ἐκτίμησαν ὄχι μόνον τὴν ἀποτελεσματικότητά του Μηνόφαντος ὡς γιατροῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀξιοπρεπῆ καὶ σώφρονα τρόπο τῆς ζωῆς του αὐτῆ τῆ συμπεριφορά του τὴν ἔκριναν ἀντάξια τῆς πόλεώς τους, τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ τῆς ἡλικίας του. Γι' αὐτό, ὅταν γιὰ προσωπικοὺς λόγους ποὺ δὲν μνημονεύονται στὴν ἐπιγραφή (εἵνεκεν δὲ τῶν ποτι πεπτωκότων αὐτῶ πραγμάτων) ὁ Μηνόφαντος ἔπρεπε νὰ ἀποχωρήσει ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα, οἱ κάτοικοί της ἀποφάσισαν νὰ τοῦ ἐκφράσουν τὶς εὐχαριστίες καὶ τὴν εὐαρέσκεια γιὰ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ προσέφερε στὴν πόλιν τους, νὰ τοῦ διαθέσουν τιμητικὴ συνοδεία γιὰ νὰ ταξιδέψει σὲ ὅποιοδήποτε μέρος ἐπιθυμοῦσε καί, τὸ κυριότερον, νὰ ἐκδώσουν ψήφισμα, στὸ ὅποιο νὰ ἀναγράφονται τὰ παραπάνω ἀλλὰ καὶ τὰ προνόμια ποὺ ἀπένειμαν στὸν ἐν λόγω γιατρὸ καὶ στοὺς ἀπογόνους του (προξενίαν, ἰσοπολιτείαν, γᾶς καὶ οἰκίας ἔγκτησιν, ἐπινομίαν, ἀσφάλειαν πολέμου καὶ εἰράνας κτλ.). Ἀποφασίσθηκε ἀκόμη, ὕστερα ἀπὸ ἐπιθυμία τοῦ ἴδιου τοῦ τιμώμενου γιατροῦ (καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Μηνόφαντος ἀμὲ παρεκάλεσε), νὰ ἀποσταλεῖ ἀντίγραφο τοῦ ψηφίσματος στὴν πόλιν τῆς Σκάρφειας. Ἐπὶ πλέον οἱ Ἀμφισσεῖς ἔστειλαν ἀντίγραφο καὶ πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ὀπουντίων.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: IG IX/1/3, ἀρ. 750. Βλ. ἀκόμη ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ, Α. Δ., «Ἀμφισσαϊκῆς ἐπιγραφῆς ἔκδοσις δευτέρα», AE (1908) 159-194. Βλ. ἀκόμη VOLLGRAFF, W., «Deux inscriptions d'Amphissa», BCH 25 (1901) 234-240, ἀρ. II· ΔΡ. ΚΡΑΒΑΡΤΟΓΙΑΝΝΟΣ, «Οἱ Ἀμφισσεῖς τιμᾶνε τὸν γιατρὸν Μηνόφαντον. Ἐνα ἱστορικὸ ἀρχαῖο ψήφισμα τοῦ Β' αἰ. π.Χ.», περιοδ. Σελίδες ἀπὸ τὴ Φωκίδα, Ἀμφισσα 1977, σ. 1-5 (τὸ κείμενον τῆς ἐπιγρ., μετάφρ. καὶ σχόλια).

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ., σ. 324-328.

Βλ. καὶ COHN-HAFT, *The Public Physicians*, σ. 50 καὶ 82, ἀρ. 43 (μνεῖα τῆς ἐπιγρ.): MASSAR, *Soigner et servir*, σ. 35, 44, 45, 48-49, 84, 137-138, 145· ROBERT, L., «Hyrcanis», *Hellenica* 6 (1948) 16-26, σ. 16· WOODHEAD, «The State Health Service», ἀρ. 73· ROESCH, «Médecins publics», σ. 282 καὶ 283· ΤΑΤΑΚΙ, *Macedonians Abroad*, σ. 469, ἀρ. 5.

32. Μητρόδωρος Τιμοκλέους Ἀμφιπολίτης (3ος αἰ. π.Χ.)

Ὁ γιατρὸς Μητρόδωρος, γιὸς τοῦ Τιμοκλέα, καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀμφίπολη. Σὲ κάποια μάχη (π. τὸ 270 π.Χ.: Rostovtzeff) τραυματίσθηκε στὸν τράχηλον ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχος Α' τῆς Συρίας (281-261 π.Χ.), καὶ ὁ Μητρόδωρος τὸν θεράπευσε χωρὶς νὰ θέσει σὲ κίνδυνον τὴν ζωὴν του (ἀκινδύνως). Ἀπὸ τὰ παραπάνω μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ γιατρὸς αὐτὸς ὑπηρετοῦσε στὸν στρατὸ τοῦ βασιλεῖ, ὅταν συνέβη ὁ τραυματισμὸς του, ἐνῶ ἡ μνεῖα τῶν ὑπηρεσιῶν του καὶ πρὸς τὸν Σέλευκον καθιστᾶ σαφὲς ὅτι ὁ Μητρόδωρος πρέπει νὰ θεωρηθεῖ γενικᾶ γιατρὸς τῆς Αὐλῆς τῶν δύο παραπάνω βασιλέων. Ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιτυχοῦς θεραπείας τοῦ Ἀντιόχου ἀλλὰ καὶ τῆς φροντίδας του πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Ἰλίου (καὶ εὐνοίας τῆς εἰς ... τὸν δῆμον) ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τοῦ Ἰλίου ἀποφάσισε νὰ τιμήσει τὸν Μητρόδωρον καὶ ἐξέδωσε τὸ σχετικὸ ψήφισμα (περ. 275-269; π.Χ.).

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: FRISCH, P., *Die Inschriften von Ilion* [Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien. Österreichische Akademie der Wissenschaften/Rheinisch-Westfälische Akademie der Wissenschaften 3], Bonn 1975, σ. 100-102, ἀρ. 34 (σὴ σ. 101 μετάφρασή της στὰ Γερμανικά). Βλ. ἀκόμη BOECKH (ἐκδ.), *CIG 3596*· DITTENBERGER, W. (ἐκδ.), *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae. Supplementum Sylloges Inscriptionum Graecarum*, τ. 1, Lipsiae 1903-1905 (ἀνατ.: Hildesheim 1970), σ. 344-345, ἀρ. 220· MICHEL, *Recueil*, σ. 394-395, ἀρ. 526.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ.*, σ. 329-330.

Βλ. καὶ BROWN, T. S., «Apollophanes und Polybius, Book 5», *Phoenix* 15 (1961) 190-191· COHN-HAFT, *Public Physicians*, σ. 76, ἀρ. 7· GORTEMAN, «Médecins de cour», σ. 315, ὑποσ. 3· KROLL, W., «Metrodoros» (26), *RE XV/2* (1932) 1482· στὸν ἸΔΙΟ, «Metrodoros» (28), *RE XV/2* (1932) 1483· MARASCO, «Médecins de cour», σ. 440 καὶ 441-442· MASSAR, *Soigner et servir*, σ. 57, 103-105, 108, 110, 151, 153-154 καὶ 227· MASTROCINQUE, «Les médecins de Séleucides», στο *Ancient Medicine in its Socio-cultural Context: Papers read at the Congress held at Leiden University*, σ. 146-147· REINACH, «Medicus», σ. 1690· ROESCH, «Médecins publics», σ. 287· ROSTOVITZEFF, M., *The Social and Economic History of the Hellenistic World*, τ. 2, Oxford 1941, τ. 2, σ. 1090· ΤΑΤΑΚΙ, *Macedonian Abroads*, σ. 57, ἀρ. 91· WELLMANN, «Geschichte, V», σ. 327· WOODHEAD, «The State Health Service», ἀρ. 63.

33. Q. Mofius Euhemerus

(Φίλιπποι, 1ος ἢ 2ος αἰ. μ.Χ.)

Πιθανότατα διετέλεσε δημόσιος γιατρός τῶν Φιλίππων (δημοσιεύων). Μαρτυρεῖται σὲ λατινικὴ ἐπιγραφή τῆς πόλεως αὐτῆς (σὴ σχετικὴ βιβλιογραφία δὲν καταγράφεται χρονολόγησι τῆς ἐπιγραφῆς). Ὁ Q. Mofius Euhemerus ἀφιερώνει σὴ θεὰ Ἴσιδα, ὕστερα ἀπὸ διαταγή της, ἕναν βωμὸ καὶ τέσσερα ἔδρανα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ἀποικίας τῶν Φιλίππων.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: TOD, M. N., «Macedonia. VI - Inscriptions», *The Annual of the British School at Athens* 23 (1918-1919), σ. 95-97, ἀρ. 21. Βλ. ἀκόμη COLLART, P., «Le sanctuaire des dieux égyptiens à Philippes», *BCH* 53 (1929), σ. 82-87, ἀρ. 7.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ.*, σ. 331.

Βλ. καὶ COLLART, *Philippes*, σ. 271, ὑποσ. 3· ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ, *Μακεδ. προσωπογρ.*, σ. 104, ἀρ. 957.

34. Αἴλιος Νεικόλαος Ἐδεσσαῖος

(Λόγγος Ἐδεσσας, 246 μ.Χ.)

Ὁ Ἐδεσσαῖος γιατρός Αἴλιος Νεικόλαος δωρίζει σὴ θεὰ Μᾶ τὴ δούλη του Ἑρμιόνη, κόρη τῆς Τερτίας, σὴν ὁποία προηγουμένως ἔδωσε τὴν ἐλευθερία της. Ἡ σχετικὴ ἐπιγραφή εἶναι χαραγμένη σὲ κολώνα πού βρέθηκε σὴν περιοχὴ Λόγγος Ἐδέσσης.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: PLEKET, H. W. - R. S. STROUD, *SEG* 36 (1986), σ. 181-182, ἀρ. 620 (σημειώνεται ὅτι ἡ ἐπιγρ. εἶναι ἀχρονολόγητη). Βλ. ἀκόμη ΒΑΒΡΙΤΣΑΣ, Α. Κ., «Ἐπιγραφές ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἐδεσσα», *Ἀρχαία Μακεδονία Δ΄. Ἀνακοινώσεις κατὰ τὸ τέταρτο διεθνὲς Συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 21-25 Σεπτεμβρίου 1983* [ΙΜΧΑ 204], Θεσσαλονίκη 1986, σ. 60-62, ἀρ. 5· στὸν ἸΔΙΟ, «Ἀρχαία Ἐδεσσα: Σύντομο χρονικὸ τῆς ἀνασκαφῆς», *Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου. Ἡ Ἐδεσσα καὶ ἡ περιοχὴ της. Ἱστορία καὶ πολιτισμὸς (Ἐδεσσα 4, 5 καὶ 6 Δεκεμβρίου 1992)*, Ἐδεσσα 1995, σ. 23·

HATZOPOULOS, M. B., *Bull.Épigr.* (1988), σ. 441, ἀρ. 835· ΤΑΤΑΚΙ, Α. Β., *Macedonian Edessa. Prosopography and Onomasticon* [Μελετήματα 18], Athens 1994, σ. 30-31, ἀρ. 10 (ή ἐπιγρ. χρονολογεῖται τὸ 246 μ.Χ.)· ΣΤΑΛΙΔΗΣ, «Ὁ Χριστιανισμὸς στὴν Ἔδεσσα», σ. 53.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 332-333.

Βλ. καὶ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 109.

35. Νικόμαχος Μαχάονος ὁ Σταγειρίτης

(; αἰ. π.Χ.)

Κατὰ τὴ Σοῦδα (μαρτ. 3), ὑπῆρξε κάποιος γιατρός, συνονόματος τοῦ πατέρα τοῦ Ἀριστοτέλη· αὐτὸς ὁ προγενέστερος Νικόμαχος ἦταν γιὸς τοῦ Μαχάονα, γιοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ (*Μαχάονος τοῦ Ἀσκληπιοῦ υἱός*) (μαρτ. 1 καὶ 2. Βλ. καὶ λ. ἀρ. 38, μαρτ. 1· πρβ. καὶ μαρτ. 2), καὶ ἐπίσης Σταγειρίτης. Ἀπόγονος αὐτοῦ τοῦ γιατροῦ ἦταν ὁ πατέρας τοῦ Ἀριστοτέλη (βλ. τὸ ἐπόμενο λ., ἀρ. 36). Δυστυχῶς γι' αὐτὸν τὸν πρῶτο Νικόμαχο δὲν εἶναι γνωστὴ καμιὰ ἄλλη πληροφορία· ἂν ὅμως πράγματι ἦταν γιὸς τοῦ Μαχάονα (ὁ ὁποῖος ἔζησε τὴν ἐποχὴ τῶν Τρωϊκῶν), τότε πρόκειται γιὰ κάποιον ἀπώτατο πρόγονο τοῦ Νικομάχου, πατέρα τοῦ Ἀριστοτέλη. Πρέπει πάντως νὰ δεχθοῦμε ὅτι αὐτὴ ἡ σύνδεση τοῦ γένους τοῦ Νικομάχου μὲ τὸν Μαχάονα πιθανότατα εἶναι ἐπινοημένη, μὲ σκοπὸ νὰ ἀναδειχθεῖ τόσο ἡ ἀρχαιότητα τοῦ γένους ὅσο καὶ ἡ σχέση μὲ τὸν ἀρχηγέτη καὶ θεὸ τῆς Ἰατρικῆς, ἐν προκειμένῳ τοῦ Νικομάχου καὶ τελικὰ τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀριστοτέλη (Μὲ βάση βέβαια τὴν πληροφορία αὐτὴ ἡ ἀπώτατη καταγωγὴ τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἀριστοτέλη συνδέεται μὲ τὴ Θεσσαλία, ἀφοῦ ὁ Ἀσκληπιὸς στὴν Ἰλιάδα παρουσιάζεται ὡς ἕνας Θεσσαλὸς φύλαρχος. Στὶς μαρτυρίες ποὺ συνδέουν τὸν Νικόμαχο αὐτὸν μὲ τὸν Ἀσκληπιὸ μὲσω τοῦ Μαχάονα, καθὼς καὶ σ' ἐκεῖνες κατὰ τὶς ὁποῖες ὄχι μόνον ὁ πατέρας τοῦ Ἀριστοτέλη ἀλλὰ καὶ ἡ μητέρα του καταγόταν ἀπὸ τὸν θεὸ τῆς Ἰατρικῆς, βασίζεται ἡ ἄποψη ὅτι στὰ Στάγειρα ὑπῆρχε ἱερὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.).

Μαρτυρία

ΣΟΥΔΑ ν 399 Adler = DÜRING, *Aristotle*, σ. 265.

Μνεῖα τοῦ Νικομάχου, γιοῦ τοῦ Μαχάονα, καὶ τῆς καταγωγῆς του ἀπὸ τὸν Ἀσκληπιὸ, χωρὶς ὅμως νὰ σημειώνεται ρητὰ ὅτι ἦταν γιατρός, γίνεται καὶ στὰ δύο ἀκόλουθα κείμενα:

α) ΔΙΟΓ. ΛΑΕΡΤ., *Βίοι φιλοσ.* 6, 1, 1 = DÜRING, *Aristotle*, σ. σ. 29.

Βλ. τὴ μαρτ. 1 τοῦ ἐπομένου λήμματος.

β) ΣΟΥΔΑ α 3929 Adler = DÜRING, *Aristotle*, σ. 82.

Βλ. τὴ μαρτ. 4 τοῦ ἐπομένου λήμματος.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 333-334.

36. Νικόμαχος ὁ Σταγειρίτης

(5ος/4ος αἰ. π.Χ.)

Ὁ Νικόμαχος, πατέρας τοῦ Ἀριστοτέλη, ὑπηρέτησε ὡς γιατρός στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀμύντα Γ' (393-370), χωρὶς νὰ εἶναι γνωστὸς γι' αὐτὸν κάποιες ἄλλες πληροφορίες. Κατὰ τὴ μαρτυρία τῆς Σοῦδας ἔγραψε *Ἰατρικῶν βιβλία ζ'* καὶ *Φυσικῶν βιβλίον α'* (μαρτ. 3).

Μαρτυρίες

1. ΔΙΟΓ. ΛΑΕΡΤ., *Βίοι φιλοσ.* 6, 1, 1 = DÜRING, *Aristotle*, σ. 29.
2. ΔΙΟΝ. ΑΛΙΚΑΡΝ., *Πρὸς Ἀμμαῖον* 5, 1 = DÜRING, *Aristotle*, σ. 252.
3. ΣΟΥΔΑ α 399 Adler = DÜRING, *Aristotle*, σ. 265.
4. ΣΟΥΔΑ α 3929 Adler = DÜRING, *Aristotle*, σ. 82.
- 5a. ΑΝΩΝ. (*Vita Marc.*), *Γένος Ἀριστοτ.* 1-2 [DÜRING, *Aristotle*, σ. 96].
- 5b. ΑΝΩΝ. (*Vita vulg.*), *Γένος Ἀριστοτ.* 1-2 [DÜRING, *Aristotle*, σ. 131].
- 5c. ΑΝΩΝ., *De vita Aristot.* 1-2 [DÜRING, *Aristotle*, σ. 151].
6. ΙΩ. ΤΖΕΤΖΗΣ, *Χιλιάδες* 11, 849 [σ. 417, στ. 718-720 Leone = DÜRING, *Aristotle*, σ. 266].
7. ΑΡΕΤΙΝ., *Aristot. vita* [DÜRING, *Aristotle*, σ. 169].
8. ΑΝΩΝ., *Vita syr. I* [DÜRING, *Aristotle*, σ. 185].
9. ΑΝΩΝ., *Vita syr. II* [DÜRING, *Aristotle*, σ. 187].
10. ΙΒΝ ΑΝ-ΝΑΔΙΜ, *Kitab al-Fihrist* [DÜRING, *Aristotle*, σ. 193].
11. ΑΛ-ΜΟΥΒΑΧΙΡ, *Kitab mukhtar al-hikam* [DÜRING, *Aristotle*, σ. 197].
12. ΙΒΝ ΑΒΙ ΟΥΣΑΙΒΙ΄Α, *Tabaqat al-atibba* [DÜRING, *Aristotle*, σ. 214].

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ.*, σ. 334-340.

Βλ. καὶ BERVE, *Alexanderreich*, τ. 1, σ. 79, ὑποσ. 1· von FRITZ, K., «Nikomachos» (18), *RE* XVII/1 (1936) 462· FUCHS, «Heilkunde», σ. 282· MARASCO, «I medici di corte», σ. 189 καὶ 195-196· SCHELENZ, H., *Geschichte der Pharmazie*, Berlin 1904 (ἀνατ. στὴ σειρά: *Olms Paperbacks* 20, Hildesheim 1965), σ. 117· ΤΑΤΑΚΙ, *Macedonians Abroad*, σ. 175, ἀρ. 6.

37. Ουέλμος Τρύφωνος Θεσσαλονικεύς

(; αἰ. μ.Χ. | μεταξὺ 4ου καὶ 12ου αἰ.;)

Στὴν ἱππιατρικὴ συλλογὴ ποῦ εἶναι γνωστὴ ὡς *Hippiatrica Cantabrigiensia* παραδίδεται ἓνα κεφάλαιο τὸ ὁποῖο ἀφορᾷ τὴ θεραπεία τῶν ἀσκαρίδων· κατὰ τὴ δὴλωση τοῦ συγγραφέα τοῦ ἐν λόγῳ κεφαλαίου σ' αὐτὸ ἐκτίθενται ἀπόψεις τοῦ Θεσσαλονικέα γιατροῦ Ουέλμου, γιοῦ τοῦ Τρύφωνα. Πιθανότατα ὁ Ουέλμος εἶχε καὶ ἱππιατρικὰ ἐνδιαφέροντα (ἐνδεχομένως ἐπειδὴ ἐξέτρεφε ἵππους γιὰ προσωπικὴ χρῆση, ἢ ἐπειδὴ περιστασιακὰ φρόντιζε καὶ ἵππους, ὅπως ἀρκετοὶ ἄλλοι γιατροί)· στὴν περίπτωσι αὐτὴ πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι παρασκεύασε τὸ ἐν λόγῳ φάρμακο γιὰ ἀνθρώπους, ἐξ αἰτίας ὅμως τῶν ἱππιατρικῶν ἐνδιαφερόντων του διαπίστωσε τὴ θεραπευτικὴ δρᾶσι του καὶ στὰ ζῶα. Αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ διπλὴ χρησιμότητα τοῦ φαρμάκου τὴν πληροφορήθηκε ἀπὸ τὸν Ουέλμο ὁ ἱπποίατρος (καὶ συμπιλητὴς τῆς συλλογῆς;), ὁ ὁποῖος τὸ μνημονεύει καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι λογικὸ νὰ δεχθοῦμε ὅτι ἐνδεχομένως τὸ τροποποίησε κάπως, προτάσσοντας τὴ θεραπευτικὴ δρᾶσι του κατὰ τῶν ἀσκαρίδων τῶν τετραπόδων, ἀφοῦ αὐτὴ τὸν ἐνδιέφερε κατὰ κύριον λόγον.

Ἡ πρότασι γιὰ τὴ χρονολόγησι τοῦ γιατροῦ αὐτοῦ βασίζεται στὸν ἀκόλουθο συλλογισμό: Ἄφοῦ οἱ κύριοι συγγραφεῖς τῶν *Ἱππιατρικῶν* ἔζησαν τὸν 4ο αἰ. μ.Χ. καὶ μαρτυροῦνται στενὲς σχέσεις τους μὲ ἱπποιάτρος καὶ γιατροὺς τῆς ἐποχῆς τους, καὶ ἐπίσης ἐπειδὴ οἱ λοιποὶ ἱπποίατροί, οἱ ὁποῖοι μὲ βάση τοὺς συγγραφεῖς τοῦ 4ου αἰ. συγκρότησαν τὶς ἱππιατρικὲς συλλογὲς ποῦ σώζονται μέχρι σήμερα, ἔζησαν σὲ μεταγενέστερο χρόνο, μπορούμε νὰ υποθέσουμε ὅτι ὁ Ουέλμος ἔζησε πιθανότατα μεταξὺ τοῦ 4ου αἰ. καὶ τοῦ 12ου, ὁπότε χρονολογεῖται τὸ κύριον χφ. ποῦ

παραδίδει τὰ *Hippiatrica Cantabrigiensia* (ή συμβατική όνομασία *Hippiatrica Cantabrigiensia* όφείλεται στο ότι ή συλλογή αύτή παραδίδεται από τόν κώδ. *Cantabr. coll. Emanuelis 3, 19 [C]* τοῦ 12ου αἰ., καὶ *Londin. Sloan. 745 [L]* τοῦ 13ου αἰ.).

Μαρτυρία - Ἀπόσπασμα

Ἱππιατρ. (*Hipp. Cant.*) 70, 8 [CHG II, σ. 204, 10-26 Oder - Hoppe].

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 340-345.

38. Παῦλος πρεσβύτερος καὶ ἱατρός (Φίλιπποι, 4ος/5ος αἰ. μ.Χ.)

Σὲ πλάκα από λευκὸ μάρμαρο, σπασμένη σὲ ἔξι τεμάχια, ή όποία βρέθηκε στους Φίλιππους, παραδίδεται ή επίτύμβια ἐπιγραφή κάποιου Παύλου, πρεσβυτέρου καὶ γιατροῦ τῆς πόλεως τῶν Φιλίππων.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: FEISSEL, *Recueil des inscriptions chrétiennes*, σ. 200-201, ἀρ. 237. Βλ. ἀκόμη ΠΕΛΕΚΑΝΙΔΗΣ, ΣΤ., «Ἡ ἔξω τῶν τειχῶν παλαιοχριστιανική βασιλική τῶν Φιλίππων», *ΑΕ* (1955) 162-164, ἀρ. 1 [= ΠΕΛΕΚΑΝΙΔΗΣ, ΣΤ., *Μελέτες παλαιοχριστιανικῆς καὶ βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας* [ΙΜΧΑ 174], Θεσσαλονίκη 1977, σ. 379-380, ἀρ. 1]· ROBERT, J. - L. ROBERT, *Bull.Épigr.* 4 (1963), σ. 149-150, ἀρ. 140· WOODHEAD, A. G., *SEG* 19 (1963), σ. 152-153, ἀρ. 440.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ.345-347.

Βλ. PILHOFER, P., *Philippi*, τ. 1, Tübingen 2000, σ. 118-141, καὶ τ. 2, σ. 95-96, ἀρ. 100, καὶ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 102, ὑποσ. 16.

39. Πολύκριτος ό Μενδαῖος (5ος/4ος αἰ. π.Χ.)

Ό Πολύκριτος καταγόταν από τή Μένδη τῆς Πελλήνης (Χαλκιδική) καί, κατά τή μοναδική μαρτυρία τοῦ Πλουτάρχου, ὑπηρέτησε ὡς γιαιτρός στην Αὐλή τοῦ Ἀρταξέρξη Β΄ τοῦ Μνήμονα (405-358 π.Χ.). Οἱ συνθήκες κάτω από τις όποἰες ό Πολύκριτος βρέθηκε στην Περσία μᾶς εἶναι ἄγνωστες. Κατά τόν Fuchs, «για τόν Πολύκριτο από τή Μένδη μπορούμε νά πούμε μόνο ότι ἄσκούσε τήν Ἱατρική ὡς αἰχμάλωτος στην περσική Αὐλή κατά τὸ ἴδιο διάστημα με τόν Κτησία». Όταν ό Κόνων από τήν Κύπρο, ὅπου διέμενε ὕστερα από τή ναυμαχία στους Αἰγὸς ποταμούς, ἔστειλε τὸ 399/98 π.Χ. ἐπιστολή πρὸς τόν Πέρση βασιλιᾶ, ἔδωσε ἐντολή στον κομιστή της νά τήν παραδώσει εἴτε μέσω τοῦ Ζήνωνα από τήν Κρήτη εἴτε μέσω τοῦ γιαιτροῦ Πολυκριτοῦ από τή Μένδη ἂν καὶ οἱ δύο αὐτοἰ ἀπουσίαζαν, τότε ό κομιστής ἔπρεπε νά τήν παραδώσει στον ἐπίσης γιαιτροῦ Κτησία τόν Κνίδιο.

Μαρτυρία - Ἀπόσπασμα

ΠΛΟΥΤΑΡΧ., *Ἄρτοξ.* 21, 1-2.

Ἀποσπάσματα ἱστορικοῦ περιεχομένου

JACOBY, *FGrH*, τ. 3b, σ. 568-570, ἀρ. 559 (τὰ ἀποσπ. τοῦ ἱστορικοῦ Πολυκριτοῦ καὶ ή μαρτυρία για τόν γιαιτρό συγκεκριμένα τὸ χωρίο τοῦ Πλουτάρχου πού ἐξετάζεται ἐδῶ καταγράφεται ὡς μαρτ. 1).

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 347-349.

Βλ. καὶ FUCHS, «Heilkunde», σ. 193· HAESER, *Lehrbuch*, τ. 1, σ. 88· KEES, «Mendes», *RE XV/1* (1931) 780-784 (Αἰγύπτου)· LENK, «Mende» (1), *RE XV/1* (1931) 778-779· LENK, «Mende» (2), *RE XV/1* (1931) 779-780 (Χαλκιδικῆς)· WIRTH, G., «Ktesias», *DKP 3* (1969) 365-367· ZIEGLER, K., «Polykritos» (7), *RE XXI/2* (1952) 1760-1761.

40. Ποπλίκιος Ἑρμείας

(Βέροια, 2ος αἰ. μ.Χ.)

Ἐπιγραφή ποῦ βρέθηκε στὴ Βέροια σὲ ἐπιτύμβιο βωμὸ «μετ' ἐπικράνου καὶ βάσεως» (ὁ βωμὸς σὲ δεύτερη χρῆση ἐνσωματώθηκε στὸ τεῖχος τῆς πόλεως) μαρτυρεῖται ὁ γιατρός Ἑρμείας τὸν βωμὸ τὸν ἔστησε γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Ποπλίκιο Ροῦφο καὶ Ποπλίκια Σεμπρώνιλλα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ Αἰλία Ρουφείνη καὶ τὸν ἑαυτό του.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἐπιγραφές Κάτω Μακεδονίας*, τ. 1, σ. 328-329, ἀρ. 360. Βλ. ἀκόμη Μ. ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ, *Ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ Βεροίας*, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 26-27, ἀρ. 3· WOODHEAD, A. G., *SEG 12* (1955), σ. 92, ἀρ. 333· ROBERT, J. - L. Robert, *Bull.Épigr.* 2 (1951), σ. 173, ἀρ. 136α.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 349.

Βλ. καὶ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ, *Μακεδ. προσωπογρ.*, σ. 131-132, ἀρ. 1197, καὶ *Συμπλήρωμα*, σ. 42· ΤΑΤΑΚΙ, *Ancient Beroea*, σ. 504, ἀρ. 1120α· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 109.

41. Σερβεία ἰατροεῖνη

(Θεσσαλονίκη, 2ος αἰ. μ.Χ.)

Ἰατροεῖνη στὴ Θεσσαλονίκη, σύζυγος τοῦ Σερβείου, γιὰ τὸν ὁποῖο γίνεται λόγος στὸ ἐπόμενο λήμμα.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 349-350.

Βλ. καὶ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ, *Μακεδ. προσωπογρ.*, σ. 144, ἀρ. 1291· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 109.

42. Τ. Σέρβειος

(Θεσσαλονίκη, 2ος αἰ. μ.Χ.)

Μνημονεύεται σὲ ἐπιγραφή σὲ σαρκοφάγο, ἡ ὁποία βρέθηκε στὴ Θεσσαλονίκη.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: D. G. HOGARTH, «Inscriptions from Salonica», *JHS* 8 (1887) 373-374 = Θεσσαλονικὴν Φιλίππου βασιλίσσαν. *Μελέτες γιὰ τὴν ἀρχαία Θεσσαλονίκη*, ἐπιμ. Π. Ἀδάμ-Βελένη, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 705-706. Βλ. καὶ ΔΗΜΙΤΣΑΣ, Μ., Μ. Γ. Δήμιτσας, *Ἡ Μακεδονία ἐν λίθοις φθεγγόμενοις καὶ μνημείοις σωζόμενοις*, τ. 1, Ἀθήνησιν 1896 (ἀνατ.: Θεσσαλονίκη, ΙΜΧΑ/Ἀρχεῖο Ἱστορικῶν Μελετῶν, 1988), σ. 503, ἀρ. 521.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 350.

Βλ. καὶ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ, *Μακεδ. προσωπογρ.*, σ. 144, ἀρ. 1290· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 109.

43. Τιμοκλείδης Διφίλου
(Θάσος, έλληνοιστική έποχή)

Σε έπιγραφή τών έλληνοιστικών χρόνων που βρέθηκε στη Θάσο τó 1962 και τής όποίας δημοσιεύθηκε μόνο μετάφραση στα Γαλλικά (τό έλληνοικό κείμενο, άπ' όσο μόπορεσα να διαπιστώσω, παραμένει άκόμη άνέκδοτο), μνημονεύεται ό Θάσιος γιατρός Τιμοκλείδης Διφίλου· πρόκειται για μύστη του Διονύσου, ό όποϊός άφιέρωσε στον θεό έναν ναό. Δυστυχώς άπό τό κείμενο τής έπιγραφής δέν προκύπτει καμιά πληροφορία που να σχετίζεται με τήν ιατρική δράση του Τιμοκλείδη.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. ιατρ. προσωπογρ., σ. 350-351.

Βλ. και MERKELBACH, R., *Die Hirten des Dionysos. Die Dionysos-Mysterien der römischen Kaiserzeit und der bukolische Roman des Longus*, Stuttgart 1988, σ. 19 (ή έπιγρ. είναι άνεκδοτη· ύπάρχει μόνο γαλλ. μετάφρ.)· ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 101, ύποσ. 8.

44. Φίλιππος (πατέρας του Άρχιγένη)
(1ος αι. μ.Χ.)

Σχετικά με τον πατέρα του γιατρού Άρχιγένη (βλ. παραπάνω, λ. άρ. 17) ή Ίωνιά μάς παραδίδει τήν πληροφορία ότι ήταν γιατρός (μαρτ. 1b). Έπειδή όμως ή ιατρική ιδιότητα του πατέρα του Άρχιγένη μαρτυρείται άπό ένα μόνο, πολύ μεταγενέστερο και ψευδεπίγραφο κείμενο και κυρίως έπειδή ή Ίωνιά βασίζεται κατά μεγάλο μέρος στη Σοῦδα, όπου ό Φίλιππος δέν χαρακτηρίζεται ως γιατρός, ή πρόσθετη αύτή πληροφορία άντιμετωπίζεται ως άμφίβολη. Ωστόσο, παρά τις παραπάνω έπιφυλάξεις, δέν μπορεί να άποκλεισθεί τό ένδεχόμενο ό έν λόγω Φίλιππος να ήταν πράγματι γιατρός, άφοῦ συνήθως οί γιατροί ήταν γιοί γιατρών. Τόν Φίλιππο, πατέρα του Άρχιγένη, δέχονται ως γιατρό άρκετοί μελετητές. Πάντως παραμένει άκόμη άδιευκρίνιστο τό ζήτημα, άν ως πατέρας του πρέπει να θεωρηθεί ό «φαρμακόλογος» Φίλιππος ή ό Φίλιππος, συγγραφέας του έργου *Περί μαρασμοῦ* (άν βέβαια οί γιατροί αύτοί πρέπει να θεωρηθούν δύο διαφορετικά πρόσωπα), ένω κατά τόν Wellmann ό πατέρας του θα μπορούσε να ταυτισθεί με τόν Φίλιππο τόν Μακεδόνα, που μνημονεύεται άπό τόν Γαληνό ως εύρετής μιās άντιδότου άμβροσίας (δηλ. ό Φίλιππος, πατέρας του Άρχιγένη [Σοῦδα, Ίωνιά], ό «φαρμακόλογος» Φίλιππος [Γαληνός] και ό Φίλιππος ό Μακεδών [Γαληνός] κατά τόν Wellmann κατά πᾶσα πιθανότητα ταυτίζονται). Πάντως ό Γαληνός σε κανένα χωρίο του έργου του, ούτε και εκεί όπου καταγράφει παρόμοιες ένασολήσεις τους, δέν κάνει λόγο για συγγενική σχέση του Άρχιγένη με κάποιον άπό τούς Φιλίππους που μνημονεύει (κάτι που προφανώς θα τό σημείωνε, άν ίσχυε). Συμπερασματικά, δέχομαι ως πολύ πιθανόν τό ένδεχόμενο ό πατέρας του Άρχιγένη να ήταν πράγματι γιατρός, αλλά έπίσης θεωρώ ότι δέν είναι άπαραίτητο να ταυτίζεται με κάποιον άπό τούς γνωστούς Φιλίππους (ή ειδικότερα με τούς Φιλίππους που μνημονεύει ό Γαληνός).

Μαρτυρία

1a. ΣΟΥΔΑ α 4107 Adler.

1b. [ΕΥΔΟΚΙΑ], *Ἰωνιὰ* 143 Flach.

(Δὲν καταγράφω ἀποσπάσματα ἕξ αἰτίας τῶν προβλήματων πὸν σχετίζονται μὲ τὸ πρόσωπο αὐτό).

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. *ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 351-352.

Βλ. καὶ καὶ FUCHS, «Heilkunde», σ. 363· NEUBURGER, M., *Geschichte der Medizin*, τ. 1, Stuttgart 1906, σ. 334· SCHMIDT, W. - O. STÄHLIN, *Geschichte der griechischen Literatur* [Handbuch der Altertumswissenschaft VII/1/1], München 1929, καὶ [HA VII/2/1], München 1920, σ. 909· WELLMANN, *Pneum. Schule*, σ. 19, ὑποσ. 2, καὶ σ. 165· WELLMANN, M., «Archigenes», *RE* II/1 (1895) 484-486.

45. Σέξτος Ἰούλιος Χαρίτων

(Ἀμφίπολη, 1ος αἰ. μ.Χ.)

Στὴν Ἀμφίπολη, «ἔξω ἀπὸ μία γωνία τοῦ τείχους τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς», βρέθηκε ἓνας συλημένος τάφος ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ὅπως πληροφοροῦμαστε ἀπὸ ἐπιγραφή τοῦ ὑπερθύρου, ἡ ὁποία χρονολογεῖται τὸ 74 μ.Χ., ἐδῶ ἦταν θαμμένος ὁ γιατρός Σέξτος Ἰούλιος Χαρίτων.

Ἔκδ. ἐπιγραφῆς: ΚΑΦΤΑΝΤΖΗΣ, Γ. Β., *Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών καὶ τῆς περιφερείας της* (ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μέχρι σήμερα), τ. 1: *Μῦθοι - Ἐπιγραφές - Νομίσματα*, Ἀθήνα 1967 (ἀνατ.: Θεσσαλονίκη 2009), σ. 397, ἀρ. 619 (χρονολογεῖ τὴν ἐπιγραφή «στὸ ἔτος 26 π.Χ.»).

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, Μακεδ. *ιατρ. προσωπογρ.*, σ. 352-353.

Βλ. καὶ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ, Δ., *Ἀμφίπολις. Ἀρχαιολογικὸς ὁδηγός*, Ἀθήνα ²1997, σ. 72 (¹1974, σ. 85): «Ὁ τάφος τοῦ γιατροῦ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Συμβολές», σ. 108. (Ἐκδοση τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς δὲν μνημονεύει οὔτε ὁ Λαζαρίδης οὔτε ὁ Χρυσοστόμου).

Ἐπισημαίνω ὅτι ἔχω ἐντοπίσει καὶ δύο ἀκόμη γιατροὺς, γιὰ τοὺς ὁποίους ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστωθεῖ μὲ βεβαιότητα ὁ τόπος καταγωγῆς τους, ἂν δηλ. πρόκειται γιὰ πόλη τῆς Μακεδονίας ἢ γιὰ ὁμώνυμη πόλη εὐρισκόμενη σὲ ἄλλη περιοχή πάντως θεωρῶ ἀρκετὰ πιθανὴ τὴ μακεδονικὴ καταγωγή τους· πρόκειται γιὰ τοὺς ἀκόλουθους:

1. Διονύσιος Αἰγεύς

(μεταξὺ 3ου καὶ 1ου αἰ. π.Χ.)

Γιὰ τὸν Διονύσιο εἶναι γνωστὴ μία μόνο μαρτυρία, προερχόμενη ἀπὸ τὸν πατριάρχη Φώτιο, ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι διάβασε τὸ βιβλιδάριον τοῦ Διονύσιου μὲ τίτλο *Δικτυακά* καὶ παραθέτει τὸν κατάλογο τῶν κεφαλαίων τοῦ ἔργου αὐτοῦ (Φώτ., *Βιβλιοθ.* 185, 189b = *Deichgräber, Empirikerschule*, σ. 336-340). Ὁ Διονύσιος δὲν μαρτυρεῖται ρητὰ ὡς γιατρός, θεωρεῖται ὅμως ὡς τέτοιος μὲ βάση τὰ θέματα, πραγμάτευση τῶν ὁποίων γινόταν στὸ παραπάνω ἔργο. Ὁ Goedeckemeyer τὸν ταυτίζει μὲ τὸν Μεθοδικὸ γιατρὸ Διονύσιο πὸν ἔζησε τὸν 1ο αἰ. π.Χ., ἐνῶ ἀντίθετα ὁ H. von Arnim τὸν θεωρεῖ «ἐμπειρικὸ γιατρὸ καὶ σκεπτικὸ φιλόσοφο». Ὁ *Deichgräber* θεωρεῖ καὶ τὶς δύο παραπάνω προτάσεις ἐπισημαίνει καὶ ἀναπόδεικτες καὶ ἐπισημαίνει τὴ συχνότητα μὲ τὴν ὁποία ἀπαντᾶται τὸ ὄνομα Διονύσιος. Κατὰ τὸν Γερμανὸ μελετητὴ τὸ μόνο πὸν μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξει κάποιος εἶναι

«ὅτι ὁ συγγραφέας τῶν *Δικτυακῶν* γνώριζε τὴν Πνευματικὴ σχολή». Ὁ H. von Staden, ἀφοῦ κάνει μιὰ γενικὴ ἐπισκόπηση τῆς βιβλιογραφίας καὶ ἀναλύσει τὸ περιεχόμενο τῶν *Δικτυακῶν*, συμπεραίνει ὅτι «αὐτοὶ οἱ ὑπαινιγμοὶ στὴ φύση τῆς ἐργασίας τοῦ Διονυσίου καθιστοῦν ἀμφίβολο ὅτι ὁ συγγραφέας ὑπῆρξε ἕνας Ἐμπειρικός τῆς πρώϊμης ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, παρ' ὅλο πὸν ἡ διαλεκτικὴ πορεία του φαίνεται νὰ ἔχει σχέση μὲ μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀντιδογματικὲς στρατηγικὲς τῶν Ἐμπειρικῶν». Τὴν ἄποψη τοῦ von Staden ἀσπάζεται ἡ Tecusan.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πόλη, ἀπὸ τὴν ὁποία καταγόταν ὁ ἐν λόγω Διονύσιος, δηλ. τὶς Αἰγές, δυστυχῶς αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτισθεῖ (ὅλοι οἱ μελετητὲς πὸν μνημονεύθηκαν παραπάνω ἀρκοῦνται νὰ σημειώσουν ἀπλῶς ὅτι ὁ Διονύσιος καταγόταν ἀπὸ τὶς Αἰγές, χωρὶς νὰ διατυπώνουν κάποια ἄποψη γιὰ τὴν ταύτιση τῆς πόλεως αὐτῆς), ὅχι μόνον ἐπειδὴ ὁ Φώτιος δὲν μᾶς παρέχει καὶ κάποια ἄλλη διευκρινιστικὴ πληροφορία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἐπὶ πλέον λόγον ὅτι κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα ὑπῆρχαν Αἰγαί πόλεις πολλαί, στὴ Μακεδονία, τὴν Κιλικία, τὴ Λυδία κ.ά. (Στέφ. Βυζ., Ἐθν. 38: Αἰγαί πόλεις πολλαί. ...).

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἰατρ. προσωπογρ.*, σ. 353-354.

Βλ. ἀκόμη VON ARNIM, H., «Dionysios» (124), *RE V/1* (1903) 975· K. DEICHGRÄBER, *Die griechische Empirikerschule. Sammlung der Fragmente und Darstellung der Lehre*, Berlin 1930 (ἀνατ.: Berlin - Zürich 1960), σ. 335-336· GOEDECKEMEYER, *Geschichte des griechischen Skeptizismus*, Leipzig 1905, σ. 237-238· von STADEN, H., «Rupture and Continuity: Hellenistic Reflections on the History of Medicine», στό: van der Eijk (ἐπιμ.), *Ancient Histories of Medicine*, σ. 177-187 (τὸ παραπάνω χωρίο στὴ σ. 181)· M. TECUSAN, *The Fragments of the Methodists. Methodism outside Soranus*, τ. 1: *Text and Translation* [Studies in Ancient Medicine 24/1], Leiden - Boston 2004, σ. 58.

2. Μενεσθεὺς ὁ Στρατονικεύς

(πρὶν ἀπὸ τὸν Ἑρωτιανό, 1ος αἰ. μ.Χ.)

Γιὰ τὸν Μενεσθέα εἶναι γνωστὴ μὲ βεβαιότητα μιὰ μόνον μαρτυρία, αὐτὴ τοῦ Ἑρωτιανοῦ (1ος αἰ. μ.Χ.), ὁ ὁποῖος παραθέτει τὴν ἐρμηνεία τοῦ Στρατονικεῖα γιαιτροῦ στὴν ἱπποκρατικὴ λέξη ἄμβην (*Τῶν παρ' Ἱπποκρ. λέξ. συν. A 103* [σ. 23, 8-13 Nachmanson]). Ἐνδεχομένως ὁμοίως ὁ γιαιτρος αὐτὸς πρέπει νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὸν Μενεσθέα, ἕνα φάρμακο τοῦ ὁποῖου πρὸς τὰς ἐν δακτύλῳ ῥαγάδας παραθέτει ὁ Ἀσκληπιάδης ὁ Φαρμακίων, 1ος αἰ. μ.Χ. (στόν Γαλην., *Π. συνθ. φαρμ. κ. γέν.* 5, 11 [XIII 830, 14-831, 1 K.]).

Ἐπειδὴ τὸ Στρατονικεύς εἶναι δυνατὸν νὰ δηλώνει τὸν πολίτην εἴτε τῆς Στρατονικῆς (Χαλκιδικῆ) εἴτε τῆς Στρατονικείας τῆς Καρίας ἢ ὁμώνυμης πόλεως τῆς πρὸς Ταῦρον (Στέφ. Βυζ., *Γεωγρ.* 14, 2) καὶ ἐπειδὴ ἐλλείπουν ἄλλα στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὸν Μενεσθέα, εἶναι μᾶλλον ἀδύνατον νὰ καταλήξει κάποιος σὲ βέβαιο συμπέρασμα ὅσον ἀφορᾷ τὴ γενέτειρά του. Ὡστόσο πρέπει νὰ ἐπισημάνω ὅτι γιὰ τὴν καρικὴ Στρατονικεῖα ἐντοπίζονται δύο ἐνδιαφέρουσες μαρτυρίες πὸν τὴ συνδέουν στενὰ μὲ τοὺς Μακεδόνες ἢ πρώτη ἀπὸ αὐτὲς προέρχεται ἀπὸ τὸν Στράβωνα, ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Στρατονικείας ἦταν Μακεδόνες (*Γεωγρ.* 14, 2: *Στρατονικεῖα δ' ἐστὶ κατοικία Μακεδόνων*), καὶ ἡ δευτέρη ἀπὸ τὸν Στέφανο Βυζάντιο πὸν σημειώνει ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ πόλη μακεδονικὴ (*Ἐθν.* 586: *Στρατονικεῖα, πόλις Μακεδόνων πλησίον Καρίας. ... ὁ πολίτης Στρατονικεύς*). Συνεπῶς θὰ μπορούσε νὰ θεωρήσει κάποιος ὅτι ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἰσχυρὲς ἐνδείξεις ὑπὲρ

τῆς μακεδονικῆς καταγωγῆς τοῦ Μενεσθέα.

Βιβλιογραφία: ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, *Μακεδ. ἱατρ. προσωπογρ.*, σ. 354-355.

Βλ. καὶ Κ. DEICHGRÄBER, «Menestheus» (6), *RE XV/1* (1931) 852· OBERHUMMER, «Stratonike» (1), *RE IV/A/1* (1931) 318· ΠΑΡΑΖΟΓΛΟΥ, *Les villes de Macedoine*, σ. 432-433 καὶ 419-420· RUGE, «Stratonikeia», *RE IV/A/1* (1931) 322-325 (Καρίας).